

ÄIDIN TOIVE, LAPSEN PARAS JA PERHEEN ETU
Korkeakoulutetut naiset pitkällä lastenhoitovapailla

Mirjami Kristiina Markkinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Mirjami Kristiina Markkinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Äidin toive, lapsen paras ja perheen etu. Korkeakoulutetut naiset pitkällä lastenhoitovapailla			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Maaliskuu 2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 99s. + liitteet
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tarkastellaan lasten kotihoidon tukea korkeakoulutettujen naisten tapana yhdistää työ- ja perhe-elämää. Työn tavoitteena on selvittää, miten lastaan vähintään kaksivuotiaaksi kotona hoitaneet korkeakoulutetut naiset perustelevat jäämistään lasten kotihoidon tuelle. Sen lisäksi kiinnostus kohdistetaan niihin diskursiivisiin välineisiin, joihin naiset tukeutuvat puhuessaan työn ja perheen yhteensovittamisesta suhteessa sukupuoleen, vanhemmuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon. Lisäksi tutkielman lopussa hahmotellaan haastattelupuheesta rakentuvaa kuvaa tilapäisen kotiäitiyden sukupuolisopimuksesta.</p> <p>Tutkielman tekoa on motivoinut ristiriita, joka vallitsee Suomessa työn ja perheen yhteensovittamisen ihanteen ja käytännön välillä. Sukupuolineutraali perhepolitiikka antaa ymmärtää äidin ja isän olevan yhtä kykeneviä antamaan lapselleen hoivaa, mutta silti lapsia hoitaa kotona lähes poikkeuksetta näiden äiti. Tämä ilmiö on ristiriidassa suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolten tasa-arvon ihanteen kanssa. Tutkielmassa tarkastellaan erilaisia rakenteellisia, moraalisia ja ideologisia tekijöitä, jotka vaikuttavat työ- ja perhe-elämän yhdistämisen käytäntöihin. Tutkielmaa kehystää Yvonne Hirdmanin (1990) teoria sukupuolijärjestelmästä, joka tarkastelee yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolisuhteita miehiin liitetyn ansiotyön ja naisiin liitetyn uusintamistyön kautta.</p> <p>Aineisto koostuu kymmenestä teemahaastattelusta. Haastateltavat on rekrytoitu lumipallotekniikalla, ja heidän koulustaustansa vaihtelevat ammattikorkeakoulun käyneestä maistereihin ja tohtoriin. Kerättyä aineistoa on tulkittu diskurssianalyttisesti keskittyen siihen, miten haastateltavat käyttävät eri puheen keinoja hyväkseen ja mitä he puheellaan tekevät. Analyysissä keskeistä on ollut myös haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisuuden pohtiminen aineiston muodostumisen kannalta.</p> <p>Haastatteluaineistosta on erotettu kolme vallitsevaa repertuaaria eli puhetapaa, joiden avulla lasten kotihoidon tuen käyttöä haastatteluissa merkityksellistettiin. Naisellisen hoivan repertuaarissa tilapäinen kotiäitiys näyttäytyy äidin hedonistisena haluna toteuttaa itseään, työhön vertautuvana toimintana ja osana naisten normaalibiografiaa. Hyvän vanhemmuuden repertuaarissa korostuvat kotihoito lapsen etuna, isän osallisuus sekä äidin yksilöllisyys perheen yhteisenä etuna. Rationaalisen valinnan repertuaarissa perhe rakentuu toimijaksi, joka ajaa yhteistä etua niin lasten- ja taloudenhoidon, ansiotyön kuin taloudenkin alueella.</p> <p>Aineiston analyysi osoittaa, kuinka monella eri tavalla haastattelutilanteissa käydään neuvotteluja merkityksistä erilaisten diskursiivisten keinojen avulla. Sukupuolesta puhuttaessa sen merkitystä pyritään kontekstista riippuen joko korostamaan tai häivyttämään. Sama pätee sukupuolten tasa-arvoon Tutkimuksessa esitetäänkin, että tietoisuus suomalaisen yhteiskunnan vallitsevasta sukupuolten tasa-arvon ihanteesta kehystää haastattelupuhetta. Samoin haastattelutilanteen konteksti on vaikuttanut siihen, minkälaiseksi aineisto on muodostunut.</p> <p>Haastattelupuheesta hahmotettava sukupuolisopimus tilapäisestä kotiäitiydestä rakentuu viidestä pilarista, jotka ovat äidinhoivan ensisijaisuus, lapsen psyykkisen kehityksen turvaaminen, perhe ja työ naisen erillisinä urina, isän rooli äidin yksilöllisyyden mahdollistajana sekä isän ja yhteiskunnan rooli perheen elättäjänä. Vanhemmuus näyttäytyy haastatteluaineistossa sukupuolituneena, mikä merkitsee biologiaan palautuvaa äidin hoiva- ja isän ansiovelvollisuuksien korostamista. Kotiäitiys on kuitenkin naisille vain yksi elämänvaihe, jota seuraa äidin paluu työelämään. Tätä silmällä pitäen isän roolina hoitovapaan aikana on perheen elättämisen ohella vapauttaa äiti säännöllisesti lastenhoidosta, jotta äiti voi esimerkiksi opiskella tai tehdä väitöskirjaa. Sukupuolisopimus tilapäisestä kotiäitiydestä solmitaan äidin, isän ja yhteiskunnan välille, sillä maksamalla äidille korvausta lasten kotihoidosta osallistuu myös yhteiskunta isän rinnalla perheen elättämiseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
lasten kotihoidon tuki, sukupuolisopimus, äitiys, diskurssianalyysi, haastattelu			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Mikä lasten kotihoidon tuki?	3
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA	7
2.1 Lasten kotihoidon tuki ja sukupuolten tasa-arvo	7
2.2 Ydinperheen sukupuolittunut vanhemmuus	12
2.3 Perheellistyminen ja naisten työmarkkina-asema	17
2.4 Sukupuolijärjestelmä ja sukupuolisopimus	20
3 TUTKIMUSASETELMA	26
3.1 Tutkimuskysymykset	26
3.2 Haastattelujen toteutus ja aineiston kuvaus	27
3.3 Haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisuus	29
3.4 Haastattelupuheen diskursiivinen analyysi	33
4 NAISELLISEN HOIVAN REPERTUAARI	39
4.1 Hedonistinen äitiys	39
4.2 Äitiys ammattina	45
4.3 Kotiäitiys elämänvaiheena	49
5 HYVÄN VANHEMMUUDEN REPERTUAARI	53
5.1 Pienen lapsen etu	53
5.2 Isän paikka	60
5.3 Äidin oma elämä	68
6 RATIONAALISEN VALINNAN REPERTUAARI	72
6.1 Perhe yksikkönä	72
6.2 Taloudelliset rationaliteetit	77
7 SUKUPUOLISOPIMUS TILAPÄISESTÄ KOTIÄITIYDESTÄ	80
LÄHTEET	89
LIITEET	
Liite 1. Haastattelupyyntö	
Liite 2. Haastattelurunko	

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma tarkastelee lasten kotihoidon tukea korkeakoulutettujen naisten tapana yhteensovittaa ansiotyötä ja perhe-elämää. Tutkielman tekoa on inspiroinut se ristiriita, joka työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen idean ja käytännön välillä Suomessa vallitsee: suomalaista perhepolitiikkaa määrittävä sukupuolineutraaliuden ihanne materialisoituu arkipäivän käytännöissä sukupuolittuneena hoivavastuuna. Naiset ovat yhä pääosin vastuussa pienten lasten hoidosta siitäkin huolimatta, että naisliike on ajanut naisille oikeutta sekä työhön että perheeseen jo vuosikymmeniä ja isien osallistumattomuus lastenhoitoon problematisoitiin sukupuolten tasa-arvokeskusteluissa jo 1960-luvulla (Julkunen 1994, 188; Ellingsæter 1999, 109).

Naisten ansiotyöhön osallistumisen laajuutta on perinteisesti pidetty merkinä sukupuolten tasa-arvon edistyksellisyydestä (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 92). Suomessa naisten käyminen ansiotyössä on ollut jo pitkään ennemminkin sääntö kuin poikkeus (Julkunen 1999, 79). Suomalaisen hyvinvointivaltion perhepolitiikan ihanteena onkin ollut sukupuolten tasa-arvo työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa, mikä viime vuosina on tarkoittanut ennen kaikkea isien kannustamista jakamaan lastenhoitovastuuta äitien kanssa erilaisten isyysvapaiden muodossa (STM 2013, 6). Isän merkitys on korostunut perhepolitiikassa 1970-luvun lopulta alkaen, jolloin isät saivat isyysloman pidettäväksi lapsen syntymän jälkeen. Tätä etuutta seurasivat 1980-luvun perhevapaiden muutokset, joiden osana käyttöön otettu vanhempainraha on sukupuolineutraali etuus, mikä tarkoittaa sitä, että isällä on mahdollisuus jäädä vanhempainvapaalle äidin pitämän äitiysvapaan jälkeen. (Haataja 2007, 19, 21.) Sittemmin isien aiempaa suurempi osallistuminen lasten hoitoon ja kasvatukseen on ollut julkisuudessa paljon esillä, ja näihin lastensa elämiin aktiivisesti osallistuviin isiin on viitattu käsitteellä ”uusi isä” (Huttunen 2001, 171).

Myös lasten kotihoidon tuki on osa 1980-luvun sukupuolineutraalia perhepolitiikkaa. Lasten kotihoidon tuki on perhepoliittinen etuus, jonka tarkoituksena on mahdollistaa pienten lasten kotihoito julkisen päivähoidon vaihtoehtona. Suomen perhepoliittisessa järjestelmässä painottuu valinnanvapaus eli pienten lasten vanhempien oikeus valita perheelleen sopiva hoitojärjestely (esim. Anttonen 1999, 43). Lasten kotihoidon tuen sukupuolineutraalius implikoi, että sekä isä että äiti nähdään yhtä kykenevinä antamaan

lapselleen hoivaa. Tästä huolimatta 95 prosenttia lasten kotihoidon tuen käyttäjistä on naisia (Kela 2013a). Samoin vuonna 2012 maksetuista vanhempainrahoista 91 prosenttia maksettiin naisille (Kela 2013b, 46). Tällä perusteella vaikuttaisikin siltä, että miehet eivät ole juurikaan innostuneet perhevapaiden käytöstä. Voitaneen siis todeta, että Suomessa julkilausuttu ihanne siitä, että molemmat vanhemmat käyvät töissä ja hoitavat lapsia tasapuolisesti (Lammi-Taskula 2007, 145–146), ei toteudu lapsiperheiden arjessa.

Tämän tutkielman valokeilassa ovat korkeakoulutetut naiset, jotka ovat hoitaneet tai hoitavat lastaan kotona vähintään kaksivuotiaaksi. Olen kiinnostunut juuri heidän ajatuksistaan sen vuoksi, että äidin ”oikeus” käydä töissä liitetään usein erityisesti korkeakoulutettuihin naisiin, joilla nähdään olevan koulutuksensa vuoksi enemmän henkistä pääomaa, jota pitkät perhevapaat voivat rapauttaa (Jallinoja 2000, 138; Kilpeläinen 2009, 93). Korkeakoulutettujen naisten voisi lisäksi olettaa hyötyvän työn ja perheen yhdistämisstrategioissaan jaetun vanhemmuuden käytännöistä eli lapsenhoitovastuun jakamisesta vanhempien kesken (Huttunen 2011, 174). Korkeakoulutetut naiset pitävätkin tilastollisesti lyhyempiä perhevapaita ja myös jakavat vapaita enemmän lapsen isän kanssa kuin matalammin koulutetut naiset (Rissanen 2012, 173–174; Lammi-Taskula 2007, 147–148). Tästä normista poikkeavat, pitkiä perhevapaita pitävät korkeakoulutetut naiset saattavatkin joutua perustelevaan ratkaisujaan enemmän kuin kouluttamattomat (Repo 2007, 241).

Keskityn tässä tutkielmassa erittelemään sitä, miten haastattelemani korkeakoulutetut naiset perustelevat jäämistään pidemmäksi ajaksi kotiin hoitamaan lastaan tai lapsiaan. Tutkielmani kannalta on tärkeää huomioda sen yhteiskunnallinen konteksti: analysoimani aineisto on kerätty osana yhteiskuntaa, jossa sukupuolten tasa-arvo on keskeinen ihanne. Vastauksissaan haastateltavat peilaavat sanomaansa tähän yhteiskunnalliseen ideaaliin. Tulenkin tässä työssä osoittamaan, että keskustellessaan haastattelun aikana kanssani haastateltavat keskustelevat samalla myös ympäröivän kulttuurin kanssa: haastateltavat sovittavat vastauksiaan niihin yhteiskunnallisiin normeihin ja arvoihin, joiden he kokevat koskevan itseään naisina, äiteinä ja korkeakoulutettuina kansalaisina.

Edellä mainitut normit ja arvot muokkaavat myös niitä päätöksiä, joita perheissä tehdään ansio- ja hoivatyön jakamisesta vanhempien kesken. Ymmärrän tässä tutkielmassa sukupuolen, äitiyden ja isyyden, ydinperheen ja lapsuuden sosiaalisesti konstruoituina rakennelmina (vrt. Deven & Moss 2002, 247). Esimerkiksi vanhemmuuteen liitettävät sukupuolituneet odotukset ja velvollisuudet näen historiallisesti tuotettuina tapoina ymmärtää ja järjestää maailmaa. Tutkielmassani keskeisessä osassa on sukupuoli: se on erottamaton osa työn ja perheen yhdistämisen käytäntöjä. Tutkielmaani kehystää Yvonne Hirdmanin (1990) sukupuolijärjestelmäteoria, jossa tarkastelun alla on tapa, jolla miehiin liitetty ansiotyö ja naisiin liitetty uusintamistyö suhteutuvat yhteiskunnassa toisiinsa luoden hierarkioita ja erontekoja sukupuolten välille.

Seuraavaksi, alaluvussa 1.1, siirryn erittelemään lasten kotihoidon tuki -etuutta osana suomalaista perhepolitiikkaa. Tämän jälkeen tutkielma etenee niin, että luvussa 2 pureudun aiheeni kannalta keskeiseen aiempaan tutkimukseen keskittyen aluksi siihen, miten lasten kotihoidon tukea on problematisoitu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tämän jälkeen pohdin ydinperheen ja ansiotyön suhdetta sukupuoleen, ja lopuksi esittelen tutkielmaani kehystävän teorian sukupuolijärjestelmästä ja sukupuolisopimuksista. Luvun 3 aluksi esittelen tutkimuskysymyksiäni, minkä jälkeen kerron aineistonkeruumenetelmästäni ja kuvailen aineistoa. Sen jälkeen pohdin haastattelutilanteiden vuorovaikutuksellisuutta sekä yleisellä tasolla että aineistoni kannalta, ja lopuksi käsittelen käyttämäni diskurssianalyttistä analyysimenetelmää. Tämän jälkeen siirryn esittelemään analyysin tuloksia, jotka olen ryhmitellyt kolmeksi alaluvuksi haastateltavien käyttämien puhetapojen perusteella. Luvussa 4 käsittelen naisten tilapäistä kotiäitiyttä äidin luontaisena tarpeena, luvussa 5 hyvänä vanhemmuutena ja luvussa 6 rationaalisena valintana. Lopuksi, luvussa 7, vedän tutkimustuloksia yhteen ja vastaan tutkimuskysymyksiini.

1.1 Mikä lasten kotihoidon tuki?

Lasten kotihoidon tuki on viime aikoina ollut jälleen julkisen keskustelun aiheena Suomessa. Aiheesta on tehty Jyrki Kataisen hallituksen aikana jo kaksi välikysymystä, joista ensimmäinen perustui keväällä 2012 liikkuneisiin huhupuheisiin siitä, että hallitus olisi rajaamassa kotihoidon tuen koskemaan ainoastaan alle 2-vuotiaita lapsia. Toinen

väläkysymys tehtiin syyskuussa 2013, kun oli tullut ilmi, että hallitus on toteuttamassa lasten kotihoidon tukeen isälle ja äidille omat kiintiöt. (HS 25.9.2013.) Aiheesta on käyty vilkasta keskustelua myös esimerkiksi lehtien artikkeleissa ja mielipidesivuilla sekä television keskusteluohjelmissa.

Lasten kotihoidon tuki on perua niin sanotusta äidinpalkkakeskustelusta, joka sai alkunsa Suomessa 1940-luvulla. Vaikka ensimmäinen äidinpalkkaa koskeva aloite tulikin sosiaalidemokraateilta, muodostui äidinpalkasta sittemmin erityisesti Maalaisliiton intressi. Keskustan Naisten Uudenmaan piirijärjestön linjauksissa 1960-luvulla äidinpalkan toivottiin mahdollistavan taloudellisen pakon vuoksi työssäkäyvien naisten kotiäidiksi jäämisen sekä lisäävän naisten kotona tekemän työn arvostusta. (Hiilamo & Kangas 2009, 70–71; Takala 2000, 11.) Nykyisessä lastenhoitomutoja koskevassa keskustelussa korostuva ”valinnanvapauden” ihanne ei ole uusi ajatus, sillä siihen ovat vedonneet jo 1960-luvulta lähtien erityisesti kotihoidon tuen puolustajat. Sittemmin ihanne on vain vahvistunut, ja sitä ovat alkaneet kannattaa oikeiston ja keskustan lisäksi myös vasemmisto ja vihreät. (Repo 2012, 115; Varjonen 2011, 95.)

Vuonna 1967 Espoo alkoi maksaa kunnan varoista pienituloisille äideille kotihoidon tukea. Tuen taustalla oli ajatus siitä, että pienituloisten naisten työssäkäynti ei ollut kuntatalouden kannalta kannattavaa, sillä heillä ei ollut varaa maksaa jo muutenkin kortilla olevista päiväkotipaikoista. Kunnalle tuli siis halvemmaksi maksaa pieni korvaus siitä, että vähän tienaava nainen jättäytyi pois työelämästä hoitaakseen lapsiaan kotona, kuin tarjota tämän lapselle maksuton päivähoitopaikka. Myöhemmin Espoossa alettiin maksaa kotihoidon tukea muillekin kuin aivan pienituloisimmille äideille. (Anttonen 1999, 34; Hiilamo & Kangas 2009, 73.)

Kun vuonna 1973 voimaan tulleen päivähoitolain yhteydessä hylättiin ajatus lasten kotihoidon valtiollisesta tukemisesta, seurasivat useat kunnat Espoon esimerkkiä. 1970-luvun huonossa taloussuhdanteessa kotihoidon tukea koskevissa keskusteluissa alkoikin korostua julkistaloudellinen intressi, joka toimii vielä nykyäänkin kuntapolitiikassa kotihoidon tuen maksamisen motivaattorina. Tämä kehitys johti lopulta siihen, että vuonna 1978 valtio ja kunnat aloittivat yhdessä kotihoidon tukikokeilun 21 kunnassa. Vuonna 1980 kokeilu muuttui valtakunnalliseksi ja yksin valtion rahoittamaksi koskien

aluksi vain perheitä, joissa oli vähintään kolme lasta. (Anttonen 1999, 39–41; Hiilamo & Kangas 2009, 73.)

Lasten kotihoidon tuki oli politiikan kuuma peruna: siitä kiisteltiin 1980-luvun alussa jopa valtioneuvoston tasolla (Sipilä 1994, 7). Vuonna 1984 syntynyt ja vuonna 1985 voimaan tullut laki kotihoidon tuesta olikin historiallinen poliittinen kompromissi, joka pyrki vastaamaan eri intressiryhmien vaatimuksiin. Sen lisäksi, että kotihoidon tukea alettiin maksaa alle 3-vuotiaista kotona hoidettavista lapsista, uudistettiin samalla sekä päivähoitolakia takaamalla subjektiivinen päivähoito-oikeus alle 3-vuotiaille että työehtosopimuslakia takaamalla hoitovapaa alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmille. Uudistukset astuivat voimaan vaiheittain vuoteen 1990 mennessä. Vuonna 1987 lakiin lisättiin sisaruskorotus yli 3-vuotiaista kotona hoidettavista lapsista ja 1989 mahdollisuus osittaiseen kotihoidon tukeen. (Anttonen 1999, 42–43; Hiilamo & Kangas 2009, 73–74; Takala 2000, 11–12.)

Laki lasten kotihoidon tuesta on voimaanstumisensa jälkeen pysynyt pääpiirteiltään ennallaan. 1990-luvun alussa ilmeni poliittista halua pidentää tukea neljanteen ikävuoteen saakka, mutta tämä ei koskaan toteutunut (Anttonen 1999, 45–48; Hiilamo & Kangas 2009, 74). Sen sijaan tuen suuruutta leikattiin vuonna 1996 runsaalla viidenneksellä, mikä aiheutti suurta vastustusta erityisesti kotiäitien keskuudessa (Korpinen 1997, 11, 55; Jallinoja 2006, 100). Vuodesta 1997 asti on ollut mahdollista saada erillistä tukea myös yksityiseen lastenhoitoon (Anttonen 1999, 45–48; Hiilamo & Kangas 2009, 74). Vuoden 2013 elokuussa uutisoitiin, että osana rakenneuudistuksia hallitus toteuttaa lasten kotihoidon tukeen kiintiöt, jolloin se jaettaisiin puoliksi äidin ja isän kesken (HS 29.8.2013). Kiintiötä perusteltiin sukupuolten tasa-arvolla ja naisten kannustamisella nopeampaan työhönpaluuseen perhevapaiden jälkeen (emt). Tarkemmat yksityiskohdat ovat toistaiseksi pimennossa, sillä lasten kotihoidon tuesta säättävän lain muutostyöt ovat kesken. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2013 lopussa keräämän perhetutkimusaineiston perusteella 69 prosenttia äideistä ja 51 prosenttia isistä vastustaa kotihoidon tuen kiintiöimistä (THL 2014a).

Tällä hetkellä lasten kotihoidon tukea maksetaan kotona hoidettavasta alle 3-vuotiaasta lapsesta ja tämän alle kouluikäisistä sisaruksista. Kotihoidon tuen ehtona on, ettei lapsella ole kunnallista päivähoitopaikkaa. Etuuden saaminen ei kuitenkaan edellytä,

että lasta hoitaa kotona tämän vanhempi. Kotihoidon tukea maksetaan 341,06 euroa kuukaudessa yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta. Sen lisäksi jokaisesta tämän alle 3-vuotiaasta sisaruksesta maksetaan 102,11 euroa ja sitä vanhemmasta alle kouluikäisestä sisaruksesta 65,61 euroa sisaruslisää kuukaudessa. Kotihoidon tukeen sisältyy tämän lisäksi tulosidonnainen hoitolisä, joka on enintään 182,52 euroa kuukaudessa, ja se maksetaan vain yhdestä lapsesta. (Kela 2014a) Tämän lisäksi kunnat maksavat omaa kuntalisää. Esimerkiksi Helsingin kaupunki maksaa lasten kotihoidon kuntalisää yhdestä alle kolmevuotiaasta lapsesta iästä riippuen 134,55 - 264 euroa kuukaudessa (Helsingin kaupunki 2014).

Vuoden 2012 aikana lasten kotihoidon tukea sai Suomessa 116 012 perhettä. Kotihoidon tuen saajista 109 643 eli 94,5 prosenttia oli naisia ja 6369 eli 5,5 prosenttia miehiä. Vuoden 2012 lopussa lasten kotihoidon tukea maksettiin yhteensä 95 758 lapsesta, joista 10 888 oli alle vuoden ikäisiä, 36 961 oli 1 vuotta täyttäneitä ja 21 366 oli 2 vuotta täyttäneitä. Loput 26522 lasta olivat 3-6-vuotiaita. Toisin sanoen alle 1-vuotiaiden ikäluokasta niistä, joista ei maksettu enää äitiys- tai vanhempainrahaa, 73 prosenttia oli kotihoidon tuen piirissä, kun taas 1 vuotta täyttäneiden kohdalla vastaava osuus oli 61 prosenttia ja 2 vuotta täyttäneiden kohdalla 35 prosenttia. 3-6-vuotiaiden ikäluokassa kotihoidon tukea maksettiin 11 prosentista lapsia. (Kela 2013b, 17, 78, 80.)

Käytän tutkielmassa perhevapaan ja hoitovapaan käsitteitä synonyymeinä tarkoittaen niillä yleisesti aikaa, jolloin äiti (tai isä) on poissa työelämästä hoitaakseen lapsia kotona. Hoitovapaa ei siis viittaa pelkästään lasten kotihoidon tuen käyttöön eikä perhevapaa äitiys-, vanhempain- ja isyysvapaisiin, ellei toisin ole mainittu. Vanhempainvapaalla tarkoitan äitiyslomaa seuraavaa vanhempainvapaajaksoa, joka on jaettavissa vanhempien kesken.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA

Tässä luvussa esittelen tutkimuskirjallisuutta, joka kietoutuu tutkielmani aihepiiriin. Aluksi, luvussa 2.1, tarkastelen sitä, miten lasten kotihoidon tukea on problematisoitu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tutkielmani kannalta on keskeistä kiinnittää huomiota siihen, kuinka uusliberalistisen politiikan nousu on merkinnyt sukupuolinäkökulman häivyttämistä perhepolitiikan keskiöstä. Tämä ilmiö tulee esiin myös omassa haastatteluaineistossani puheena valinnanvapaudesta. Luvussa 2.2 kartoitan ydinperheen ideaa ja siihen liittyvää ajatusta vanhempien sukupuolen mukaan eriytyneistä tehtävistä. Tämän problematiikan ymmärtäminen on tutkielmani kannalta tärkeää sen vuoksi, että isiin ja äiteihin perinteisesti liitetyt erilaiset velvollisuudet ovat läsnä perheiden arjessa vielä tänäkin päivänä ja vaikuttavat osaltaan vanhempien väliseen työnjakoon, kuten tulen myöhemmin analyysissäni osoittamaan. Luvussa 2.3 tarkastelen perheellistymisen vaikutusta naisten työmarkkina-asemaan. Luvun aihepiiri on tämän työn kontekstissa merkittävä siksi, että olen analysoinut korkeakoulutettujen naisten puhetta perheen ja työn yhteensovittamisesta. Pitkien perhevapaiden hinta on kalliimpi korkeakoulutetuille, joilla on enemmän menetettävissä olevaa inhimillistä pääomaa kuin matalasti koulutetuilla: täten tämä problematiikka koskettaa erityisesti heitä. Lopuksi, luvussa 2.4, esittelen tätä tutkielmaa kehystävän teorian sukupuolijärjestelmästä ja sukupuolisopimuksista.

2.1 Lasten kotihoidon tuki ja sukupuolten tasa-arvo

Muihin Pohjoismaihin verrattuna lasten kotihoidon tuki on Suomessa poikkeuksellisen suosittu etuus (Rantalaiho 2012, 95–96). Kiinnostavaa kyllä Suomessa tuen käytön naisvaltaisuutta on julkisessa keskustelussa problematisoitu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta verrattain vähän. Viittaaan tässä tutkielmassa sukupuolten tasa-arvolla siihen "oikeudenmukaiseksi katsottuun tai toivottuun tilaan, jonka tulisi vallita kahden ryhmän, naisten ja miesten, välillä" (Holli 2002, 16). Keskeistä on mielestäni kiinnittää huomiota *yhtäläisten tulosten tasa-arvoon*, jonka avulla voidaan ottaa huomioon yhteiskunnassa yksilön toimintaan rajoittavat rakenteelliset tekijät. Koska tutkielmassa on kyse työn ja perheen yhdistämisestä, keskeistä on myös *velvollisuuksien tasa-arvo*. (emt., 16–17.)

Heikki Hiilamo ja Olli Kangas (2009, 67) ovat todenneet Ruotsissa vallitsevan puhetavan kuvaavan lasten kotihoidon tukea ”naisansana”, siinä missä Suomessa se on argumentoitunut ”perheiden vapaudeksi valita”. Hiilamo ja Kangas palauttavat suomalaisten suotuisan suhtautumisen kotihoidon tukeen maan agraariseen taustaan ja tarpeeseen säädellä työvoiman tarjontaa. Agraariyhteiskunnan ihanteet ovat yhtäältä sinnikkäästi dominoineet ilmapiiriä myöhään kaupungistuneessa Suomessa, ja toisaalta kotihoidon tuki on näyttäytynyt lama-aikoina mahdollisuutena ”siirtää” (nais)työvoimaa kotiin, pois huonosti vetäviltä työmarkkinoilta. Ruotsissa taas työvoiman kysyntä on ollut pääosin suurta, ja pahemmilta lamoilta on välttytty, jolloin myös naisten työvoimalle on ollut jatkuvaa kysyntää. Poikkeus Ruotsin linjasta oli 1990-luvun alun lyhytikäinen lasten kotihoidon tuki -etus, joka otettiin käyttöön porvarihallituksen toimesta lama-aikana, ja jonka seuraava sosiaalidemokraattinen hallitus kumosi. Ruotsalaisessa sosiaalidemokraattisessa hyvinvointivaltiossa sukupuolten tasa-arvo onkin ollut dominoivampi näkökulma perhevapaita kehitettäessä kuin suomalaisessa. Suomessa keskeinen perustelu lasten kotihoidon tukijärjestelmälle on ollut lasten kotihoidon edullisuus. Tämän varjoon ovat jääneet sukupuolten tasa-arvo ja päiväkodin tarjoaman varhaiskasvatuksen merkitys. (emt., 67, 90–91.)

Taloudellisuuden korostuminen lasten kotihoidon tukea perusteltaessa osoittaa Jorma Sipilän (1992, 49) mukaan tukijärjestelmän taustalla olevan pyrkimyksen tuottaa hoivatyötä halvemmalla. Tuen taloudellisuus perustuu siihen, että palvelu tuotetaan maksamalla hoitajalle (eli pääosin naisille) palkan sijasta matalaa tukea, joka ei oikeuta ansiosidonnaisiin sosiaalietuuksiin tai lomaan. Tuen mataluus on perusteltavissa sillä, että kotona läheistänsä hoivaava toimii usein omasta halustaan tai velvollisuudestaan, jolloin hoivasta maksettava korvaus ei ole hänen keskeinen motiivinsa. Lapsen kotihoidon tukea siis maksetaan korvaukseksi julkisten palveluiden käyttämättä jättämisestä, sillä kaikilla lapsilla on subjektiivinen päivähoito-oikeus. Tällöin tukea myönnettäessä ei kiinnitetä huomiota siihen, minkälaista hoitoa lapsi kotonaan saa tai minkälaisia seurauksia tuen käytöllä on yksilötasolla. (emt., 49–51, 54 ja 1994, 11.)

Lastenhoitomuotoja koskeva valinnanvapauden ihanne ja lasten kotihoidon tuki kietoutuvat kiinteästi toisiinsa, ja ne ovat täten luonnollinen osa uusliberalismin muokkaamaa, yksilöllisiä valintoja korostavaa sosiaalipolitiikkaa (Repo 2012, 116). Anne Lise Ellingsæter ja Arnlaug Leira (2006) ovat pohtineet lasten kotihoidon tukeen

liittyen, onko sukupuolten tasa-arvon ihanne väistymässä valinnanvapauden tieltä pohjoismaisen työn ja perheen yhdistämistä tukevan politiikan keskiöstä. Uusliberalistisen politiikan valinnanvapausideologia perustuu ajatukselle ihmisistä individualistisina, autonomisia valintoja tekevinä yksilöinä. Tällöin kuitenkin jää huomiotta se, että valintoja tehdään aina tiettyjen raamien sisällä, jolloin niitä ei ole mahdollista palauttaa pelkästään yksilöön. (emt., 2006, 7, 270–271.) Toisin sanoen perheet eivät tee lastenhoitoa koskevia päätöksiä ”kulttuurisessa ja rakenteellisessa tyhjiössä”, vaan niihin vaikuttavat perheen elämäntilanne, arvot sekä kulttuuriset ja institutionaaliset ehdot (Repo 2012, 112; Duncan 2007, 134).

Riitta Kilpeläinen (2009, 87–89) on kotihoidon tukea käyttäneiden naisten haastatteluja analysoituaan todennut, että naisten antamia perusteluja kotiin jäämiselle olivat muun muassa lapsen etu, oma halu hoitaa lasta, työttömyys, halu ottaa tauko työelämästä, kotiäiti-ideologia ja halu elää rauhallista arkea. Perusteluina sille, miksi kotiin jäi juuri äiti eikä isä, haastateltavat kertoivat muun muassa, että miehen palkka oli suurempi tai että miehen työ ei mahdollistanut kotiin jäämistä (emt., 91). Katja Repo (2009, 229–236) on nostanut omasta haastatteluaineistostaan esiin vastaavia perusteluja. Kotiin jääneet äidit vetosivat hänen aineistossaan kotihoidon paremmuuteen lapsen psykologisten tarpeiden vuoksi ja toisaalta omaan haluunsa nauttia lapsista – lasten kotihoito oli siis yhteinen etu, josta sekä äiti että lapsi hyötyivät. Kilpeläisen haastateltavien tapaan myös Revon haastateltavat näkivät kotiin jäämisen taukona työelämästä, ja äidin jäämistä kotiin isän sijaan selitettiin taloudellisilla tekijöillä. (emt.)

Kuten haastateltavien perustelut osoittavat, lasten kotihoidon tuen käyttö on kytköksissä useisiin tekijöihin, joihin sukupuoli usein tavalla tai toisella nivoutuu, jolloin valinnanvapaudesta puhuminen jättää huomiotta kotihoidon tukijärjestelmään liittyvät sukupuolittuneet käytännöt (Repo 2009, 220). Johanna Korpinen (1997, 22–25) onkin korostanut, että lastenhoitoetuksien ja -palveluiden lisäksi lastenhoitomuodon valintaan vaikuttavat keskeisesti perheen ja työn yhdistämisen kulttuuriset käytännöt, jotka ovat sukupuolioletusten läpäisemiä (Salmi 2004, 4). Tätä kuvastaa hyvin se, että lastenhoidosta tuli ongelma vasta silloin, kun naiset alkoivat käydä palkkatöissä – lapset ja heidän hoitonsa on siis perinteisesti liitetty länsimaissa pelkästään naisiin. Täten työn ja perheen yhdistäminen on ollut pelkästään naisia koskeva ongelma sen sijaan, että

ongelmana olisi nähty miesten osallistumattomuus lastenhoitoon naisten työssäkäynnin vaikeuttajana. (emt.; ks. myös Ellingsæter & Leira 2006, 274.)

Äiteihin ja isiin kohdistuu kulttuurissa erilaisia moraalisia odotuksia ja velvollisuuksia (Ellingsæter & Leira 2006, 271). Suzan Lewisin (1991, 195) mukaan vallitseva ymmärrys äitiydestä ja työssäkäynnistä sekä näiden yhteensopimattomuudesta perustuu ajatukselle sukupuolenmukaisesta työnjaosta ja rooleista, jotka liittävät naisen kotiin ja miehen työelämään. Nämä sosiaalisesti konstruoidut käsitykset jäävät usein kyseenalaistamatta arkielämän tasolla. Riikka Kivimäki (2001, 12–13, 52) onkin hoitovapaata käyttäneiden naisten haastattelujen perusteella todennut, että äidin kotiin jäämisestä ei useinkaan käydä erityisiä neuvotteluja perheen sisällä, vaan toimintaa ohjaa paljolti sukupuolten välisten suhteiden ja työnjaon totunnaistuminen. Myös Johanna Lammi-Taskula (2007, 146–147) on isien perhevapaiden käyttöä tutkiessaan todennut, että vapaiden epätasaista jakamista vanhempien kesken määrittävät sukupuolittuneet käsitykset vanhemmuudesta ja oletus äidin ensisijaisuudesta lapsen vanhempana.

Perhevapaiden sukupuolittuneen käytön seuraukset näkyvät työelämän rakenteissa. Kivimäki (2001, 11) on huomauttanut, että sen lisäksi, että naiset sovittavat yhteen omaa työtään ja perhettään, sovittavat he työelämässä yhteen myös toisten naisten työtä ja perhettä. Tämä johtuu työmarkkinoiden sukupuolittuneisuudesta, jolloin äitien pitämien perhevapaiden aiheuttama lisätyö, kuten sijaisen perehdyttäminen uuteen työhön tai perhevapaalla olleen henkilön perehdyttäminen takaisin työyhteisöön, kasautuu naisvaltaisille ammattialoille (emt., 12–13, 52). Minna Salmi (2000, 53) on eritellyt pitkien hoitovapaiden haittavaikutuksiksi naisten työmarkkina-aseman kannalta muun muassa nuorten naisten vaikeudet löytää töitä, eritoten vakinaista työtä, miehiä alemman palkkatason ja katkonaisen työuran aiheuttamat huonommat etenemismahdollisuudet.

Myös Kimberly J. Morgan ja Kathrin Zippel (2003, 66–67) ovat vertailtuaan lasten kotihoidon tuen vaikutuksia naisten työllisyyteen viidessä eri Euroopan maassa todenneet tuen huonontavan naisten asemaa työelämässä. Vertailussaan he totesivat, että Suomen kaltaisissa maissa, joissa äitien työssä käyminen on yleistä, lasten kotihoidon tuen käyttöönotto vähensi pienten lasten äitien osallistumista kodin ulkopuoliseen

työhön. Vastaavasti maissa, joissa kotiäitiys on yleistä, tuen voimaantulo vähensi naisten jo ennestään matalaa työhön osallistumista. Tästä näkökulmasta lasten kotihoidon tuki on Kimberlyn ja Zippelin mielestä otollinen huonontamaan kaikkien naisten työmarkkina-asemaa – niidenkin, jotka eivät pitkiä vapaita pidä, sillä naiset näyttävät potentiaalisten perhevapaajaksojen vuoksi vähemmän sitoutuneilta työntekijöiltä. (emt., 71, 76.)

Lasten kotihoidon tuen sukupuolittuneeseen käyttöön liittyy myös taloudellisia riskejä, sillä se tekee sitä käyttävät naiset yleensä taloudellisesti riippuvaisiksi miehistään. Anita Haatajan ja Ulla Hämäläisen (2010, 106–107) tutkimuksen mukaan vanhempien tulot ovat keskimäärin tasa-arvoisimmillaan vuotta ennen ensimmäisen lapsen syntymää. Lapsen syntymä kuitenkin vähentää naisen tuloja tämän jäädessä perhevapaille: alle kolmevuotiaiden lasten äitien tulot muodostavat perheen nettotuloista enää vain noin kolmanneksen lasten syntymää edeltävän noin 44 prosentin sijaan. Jos lapsia syntyy perheeseen vain yksi, palaa äidin tulotaso lähes ennalleen noin viidessä vuodessa, mutta jos lapsia syntyy useampia, säilyvät vanhempien väliset tuloerot vielä vuosien ajan. (emt.; Lammi-Taskula & Salmi 2010, 203.) Vuodet työelämän ulkopuolella vaikuttavat palkkakertymän lisäksi negatiivisesti myös eläkkeeseen, ja työssä käyneen puolison kuolema saattaa aiheuttaa pitkiä hoitovapaajaksoja pitäneelle eläkeläisköyhyyttä, jota tosin leskeneläke tasoittaa. Samoin avioerotilanteessa voi ilmetä köyhyyttä, kun työssä käyneen puolison tulot eivät ole enää tasapainottamassa vuosia kotona matalan tuen turvin olleen taloutta. (Haataja & Hämäläinen 2010, 77.)

”Ansaittaja–hoivaaja”-malli kuvaa perheiden tapaa jakaa lapsenhoitoa ja ansiotyötä. Malli vaihtelee maittain; Suomessa on 1970-luvulta alkaen ollut ihanteena ”kahden elättäjän ja kahden hoivaajan” -malli. (Haataja 2005, 80.) Karin Wall (2010, 87) lukee tähän malliin kuuluvaksi molempien vanhempien osallistumisen ansiotyöhön, lastenhoitoon ja kotitöiden tekoon, työnantajan mahdollistamat joustot pienten lasten vanhemmille sekä kattavat perhe-etuudet ja lastenhoitopalvelut. Wall uskoo kehityksen kaikkialla Euroopassa kulkevan hiljalleen tämän ”pohjoismaisen mallin” suuntaan (emt. 87). Kahden elättäjän ja kahden hoivaajan mallin ihanteesta huolimatta Suomessa näyttäisi käytännössä kuitenkin vahvistuneen tilapäinen ”kotiäiti–elättäjäisä”-malli naisten pitämien pitkien perhevapaiden perusteella (Haataja 2005, 105).

Pohjoismaisessa kontekstissa onkin todettu, että perheessä tapahtuvaa hoivaa tukeva perhepolitiikka lisää muodollisesta sukupuolineutraaliudesta huolimatta naisten hoivavastuuta (Ellingsæter & Leira 2006, 272). Ellingsæter (2003, 419) lukee lasten kotihoidon tuen osaksi politiikkaa, joka tukee mieselättäjyydelle perustuvaa perhemallia. Rianne Mahon (2002, 350) on lasten kotihoidon tukijärjestelmän perusteella esittänyt, että suomalaisen perhepolitiikan painopiste on siirtynyt sukupuolten tasa-arvon edistämisestä perhehoivan edistämiseen. Pienten lasten hoidon nykytilan perusteella Suomea voikin luonnehtia jopa ”uudenlaiseksi kotiäitiyhteiskunnaksi” (Repo 2007, 240). Suomen sukupuolineutraali kotihoidon tukijärjestelmä voi siis olla omiaan jopa vahvistamaan hoivan sukupuolittuneisuutta (Leira 2002a, 85). Anita Haataja (2004, 44) onkin kysynyt, onko nykyisenlainen sukupuolten tasa-arvon kannalta kyseenalainen tilanne peräisin tietoisista päätöksistä vai harjoitetusta politiikasta, jonka sukupuolivaikutusten arviointi on unohtunut.

2.2 Ydinperheen sukupuolittunut vanhemmuus

Ydinperheontologia eli idea ydinperheen luonnollisuudesta ja perustavanlaatuisuudesta kehystää tapoja, joilla perhesuhteita yhteiskunnassa hahmotetaan ja määritetään. Ontologia sisältää normatiivisia käsityksiä siitä, mikä on perhe ja mitkä ovat perheenjäsenten velvollisuudet. Se määrittää niin oikeanlaista lastenhoitoa kuin hyvää vanhemmuuttakin. (Yesilova 2009, 205–207.) Vaikka perhemuotoja on moninaisia, on isän, äidin ja lasten muodostama ydinperhe vielä nykyäänkin yhteiskunnallinen normi. Suomessa vuonna 2012 valtaosa eli 61 prosenttia lapsiperheistä oli avioparin ja lasten muodostamia ydinperheitä (Tilastokeskus 2013a). Ydinperhe nähdään usein lasten kasvun kannalta parhaimmaksi perhemuodoksi, ja siitä eroavat perhemuodot asettuvat potentiaalisesti ongelmallisiksi. Ydinperheihanteeseen on liitetty muun muassa eronteko julkisen ja yksityisen elinpiirin välillä, heteroseksuaalisuus, avioliitto, biologinen vanhemmuus sekä vanhempien välinen, ”biologiaan” perustuva sukupuolittunut työnjako. Vaikka ydinperhe arkipäiväisessä elämässä näyttäytyykin luonnollisena, on se kuitenkin historiallisesti ja sosiaalisesti tuotettu kokonaisuus. (Yesilova 2009, 36–37; Nätkin 2003, 16–17; Beck-Gernsheim 2002, 13; Crompton 2006, 31–32; Parsons 1955, 16–17.)

Amerikkalaissosiologi Talcott Parsonsin (1955, 16–19) mukaan ydinperhe palvelee yhteiskunnan näkökulmasta kahta funktionaalista tehtävää. Ensinnäkin lapset sosiaalistetaan sen piirissä yhteiskunnan jäseniksi, ja toiseksi avioliittoon perustuvalla ydinperhe-elämällä on aikuisten persoonallisuuden ja elämän kannalta vakauttava vaikutus (emt.). Tällainen isän, äidin ja lasten muodostama ydinperhe oli merkittävä symboli suomalaisen kansakunnan ja valtion muotoutumiskaudella, jolloin kansakunnan ohella rakennettiin myös suomalaista perhettä. 1840-luvun paikkeilla alkunsa saanut uudenlainen käsitys perheestä uusien kansalaisten kasvattajana oli juurtunut myös suomalaisen sivistyneistön keskuuteen, joka sitten alkoi levittää tätä perheihannettaan alemmille sosiaaliluokille. Naisen tehtävä oli ennen kaikkea olla vaimo ja kodista huolehtiva emäntä, jonka tehtävistä yksi oli lastenhoito. (Vuori 2001, 20–22 ja 2003, 43; Nätkin 2003, 18.)

Lastenpsykologian oppialan kehityskulkujen myötä äitien tehtävän painopiste alkoi hiljalleen siirtyä lasten fyysisestä huolenpidosta henkiseen – tapahtui siirtymä *hoidosta hoivaan*. 1900-luvun puolivälistä alkaen hyvää ja huonoa äitiyttä alkoivat määritellä erilaiset kiintymysteorioiden (Berg 2008, 38). Kun ennen äidin tehtävänä oli lapsen fyysisestä kunnosta ja hygieniasta huolehtiminen, hyvää äitiyttä oli nyt sen lisäksi läheisen suhteen luominen lapseen ja tämän psyykkisen kehityksen tukeminen. Äidin ja lapsen välinen suhde nähtiin lapsen kaikkien myöhempien ihmissuhteiden perustana. Huomiota kiinnitettiin toki kaikkien perheenjäsenten välisiin psykologisiin siteisiin, mutta erityishuomion sai äidin ja lapsen välinen tunneside: äiti–lapsi-kaksikon ympärille rakentunut *psykososiaalinen perhenäkemys* sai syntynsä. Tämä näkemys on yhä keskeisessä asemassa perhe-, lapsuus- ja vanhemmuuskäsityksissä niin arkipuheessa kuin virallisissa yhteyksissäkin. (Vuori 2001, 33 ja 2003, 45–46.) Psykososiaalisen perhenäkemysten taustalla olevien kehityspsykologien teorioiden merkitys ilmenee myös suomalaisessa perhepolitiikassa alle kolmevuotiaiden lasten kotihoidon taloudellisena tukemisena (Yesilova 2009, 148).

Psykososiaalinen diskurssi on lähtöisin Britannian ja Yhdysvaltojen lapsipsykologisista teorioista, jotka ovat kulkeutuneet Suomeen sosiaali- ja terveys- sekä kasvatusalojen keskustelujen kautta (Vuori 2001, 37). Esimerkiksi John Bowlbyn toisen maailmansodan jälkeen kehittämä äidin ja lapsen välistä suhdetta koskeva kiintymyssuhdeteoria on ollut merkittävässä asemassa kehityspsykologian alalla.

Bowlby näki äidin ja lapsen välisen suhteen biologisena, lapsen mielenterveyden kannalta perustavana asiana. Äitiys ei siis näyttäyty teoriassa niinkään velvollisuutena, vaan biologisena funktiona. Äidin ja lapsen välinen suhde toimii lapsen sosiaalistajana; ilman kiintymyssuhdetta ei Bowlbyn mukaan tämä ihmisen lajityypillinen tarve pääse kunnolla kehittymään. Isällä ei teoriassa ole näkyvää asemaa. Bowlbyn teoria perustuu tutkimuksiin, joita hän teki sotien jälkeen englantilaisissa orpokodeissa ja laitoksissa, joissa elävistä lapsista tekemiensä havaintojen Bowlby päätteli koskevan kaikkia ilman jatkuvaa oman äidin hoivaa eläviä lapsia. Väitteidensä tukena hän käytti muun muassa eläinten käyttäytymistä tutkineiden kokeiden tuloksia. (Yesilova 2009, 51–54; Vuori 2001, 40 ja 2003, 47–48.)

Bowlby näki lapsen kolme ensimmäistä ikävuotta ajanjaksoksi, jonka aikana lapsen mielenterveyden perusta luodaan. Lapsensa psyykkisen kehityksen turvatakseen äidin on tänä aikana omistauduttava lapselleen täysin, sillä äidistä erossa oleminen on lapselle haitallista. Tämä johtuu siitä, että lapsen kiintymys ja turvautuminen äitiinsä on Bowlbyn mukaan biologinen mekanismi, joka edesauttaa lapsen selviytymistä. ”Äidinpuute” on pahinta, mitä pienelle lapselle voi tapahtua, sillä turvaa tuovasta äidistä erossa oleminen asettaa lapsen mahdollisesti hengenvaaraan ja on täten lapselle traumatisoiva kokemus. Myöhemmin Bowlby vielä korosti, että pelkkä äidin läsnäolo ei riitä, vaan äidin on tämän lisäksi huomioitava lastaan oikealla, lapsen tarpeille sensitiivisellä tavalla. (Yesilova 2009, 53; Tizard 1991, 178–179, 183.)

Sittemmin Bowlbyn teoriaa on kehitetty edelleen ja myös kritisoitu. Barbara Tizard (1991, 184) kyseenalaistaa Bowlbyn ajatuksen päivähoidon haitallisuudesta pienille lapsille, sillä historiallisesti katsoen lapset eivät ole useinkaan olleet omien äitiensä hoivaamia. Esimerkiksi maanviljelysyhteisöissä on ollut normaalia, että lapsia hoitavat näiden vanhemmat sisarukset tai isoäiti, ja varakkaiden perheiden lapsia on äidin sijaan yleensä hoitanut lastenhoitaja. Mary Ainsworth kehitti Bowlbyn teoriaa eteenpäin 1970-luvulla tarkkailemalla pienten lasten reaktioita tilanteissa, joissa lapsi muun muassa jätetään hetkeksi kahden vieraan ihmisen kanssa äidin poistuessa huoneesta. Lasten reaktioiden mukaan hän määritteli, ovatko nämä turvallisesti vai ei-turvallisesti kiintyneitä äitiinsä. Kokeiden perusteella Ainsworth tuli siihen päätelmään, että kotona hoidetut lapset ovat turvallisemmin kiintyneitä äitiinsä kuin päivähoidossa olevat lapset, sillä toisin kuin päivähoidossa olevat lapset, kotona hoidettavat lapset hakeutuivat heti

äidin palatessa tämän turvaan. On kuitenkin mahdollista tulkita kokeiden tuloksia niin, että päivähoitoon tottuneet lapset eivät koe äidistä erottamista stressaavana, eivätkä siksi myöskään huomioi äitiään heti tämän tullessa takaisin. (Tizard 1991, 180, 184–185; Birns 1999, 13–14, 19).

Tizardin (1991, 185) mukaan äidin hoivan ja myöhemmän elämän välistä riippuvuutta ei kaiken kaikkiaan ole pystytty osoittamaan tarpeeksi hyvin jo siksi, että se on metodologisesti hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta. Jotta se olisi mahdollista, olisi pystyttävä sulkemaan kaikki muut kehitykseen mahdollisesti vaikuttavat tekijät pois lapsen elämästä (emt.). Kiintymyssuhdeteorian keskeinen ongelma onkin sen täydellinen sokeus lasta ympäröivän kulttuurin merkitykselle. Bowlby näkee teorian olevan universaali, ajasta ja paikasta riippumaton, eikä täten anna painoarvoa kulttuurille tai ihmisten yksilöllisille eroille. (Cleary 1999, 34–35.) Näiden vaikutusten huomiotta jättäminen johtaa helposti äidin syyllistämiseen lapsensa mahdollisista ongelmista (Birns 1999, 18–19). Äidin hoivan ehdottomuudesta on sittemmin myös tingitty jonkin verran (Vuori 2001, 41): esimerkiksi Bowlby siirtyi 1980-luvun lopulla julkaistussa artikkelissaan käyttämään termiä ”vanhemmat” termin ”äiti” sijaan, mikä saattaa olla reagointia 1980-luvun alulla päätään nostaneeseen isätutkimukseen (Tizard 1991, 181, 188).

Maailman terveysjärjestö WHO omaksui Bowlbyn teorian ja totesi 1950-luvun alussa ilmestyneessä raportissaan päivähoidon olevan pienille lapsille vahingollista. Vaikka Bowlby ei itse liittänyt teoriaansa suoranaisesti äitien työssäkäyntiin, näki hän alle kolmevuotiaiden lasten päivähoidon olevan lapsille stressaava kokemus, mikä asetti työssäkäyvän äidin negatiiviseen valoon. (Tizard 1991, 181–182.) Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria oli sittemmin myös Suomessa käydyissä lastenhoitokeskusteluissa yksi päivähoidon vastustajien lyömäaseista, sillä sen perusteella voitiin vedota lasten päivähoidon ”haitallisuuteen” (Mélart 2008, 104). Psykososiaalinen diskurssi oli omiaan tukemaan perinteistä ydinperhemallia, ja siitä poikkeavat perhemallit nähtiin ongelmallisina. Äidistä muodostui pienten lasten ensisijainen hoivaaja, jonka asemaa edes muuttuneet käsitykset isistä ja lapsista eivät ole kumonneet. Isä on perinteisesti ollut jopa täysin näkymätön lastenkasvatuksellisissa keskusteluissa, mutta 1960-luvulla isät yritettiin nostaa agendalle sukupuolten tasa-arvosta käytyjen keskustelujen osana. Tällöin tasa-arvokeskusteluiden keskiössä oli kuitenkin ennen kaikkea naisen

mahdollisuus yhdistää työ- ja perhe-elämä, jolloin isän rooli jäi vielä taustalle. Vasta myöhemmin, 1980- ja 1990-luvuilla, isän rooli nousi kunnolla perhekeskustelujen keskiöön. (Vuori 2001, 42–43, 126 ja 2003, 51.)

Isien nousu agendalle loi uudistamistarpeita äidin ympärille rakentuneeseen perhepolitiikkaan. Vuonna 1978 isät saivat kahden viikon pituisen isyysloman pidettäväksi lapsen syntymän jälkeen ja 1980 mahdollisuuden jakaa äidin kanssa kuukauden äitiysrahakautta. 1980-luvun puolivälissä pelkästään äidille varattu äitiysloma lyheni, jota seurasi sukupuolineutraali vanhempainvapaa. Myös lasten kotihoidon tuki on sukupuolineutraali etuus. Sittemmin 1980-luvun ja 1990-luvun alun jälkeen Suomen perhepolitiikan kehitys on rajoittunut isyysvapaiden kehittämiseen. (Haataja 2007, 19, 21.) Vuonna 2003 Suomessa astui voimaan ensimmäinen kahden viikon pituinen isälle korvamerkitty vanhempainvapaakausi (Lammi-Taskula 2004, 171). Vuoden 2013 alusta lähtien isyysvapaa on ollut noin yhdeksän viikon pituinen. Tästä vapaasta isä voi pitää enintään 18 arkipäivää äidin ollessa äitiys- tai vanhempainrahalla, ja loput vanhempainrahakauden päätyttyä ennen lapsen 2-vuotissyntymäpäivää. (Kela 2014b.)

Isien nousu huomion keskipisteeseen ei ole kuitenkaan syrjäyttänyt äitejä, jotka ovat olleet jatkuvasti keskusteluissa mukana vähintäänkin taustavaikuttajina. Perheasiantuntijoiden vanhemmuuskäsityksiä tutkinut Jaana Vuori (2001, 355) kuvaa *äidinhoivan* ja *jaetun vanhemmuuden diskurssien* avulla kahta vallitsevaa, keskenään kilpailevaa käsitystä vanhemmuuden ja siihen liittyvien velvollisuuksien sukupuolisidonnaisuudesta. Ensimmäisen käsityksen mukaan hoivaaminen on naisille reproduktion perusteella luontainen ominaisuus, mistä johtuen äidit asettuvat ensisijaisen hoivaajan asemaan. Jälkimmäisen käsityksen mukaan naisellisen hoiva ei eroa miehen antamasta hoivasta, ja käsityksen mukaan isien tulisikin osallistua enemmän lastensa hoitamiseen. (emt.). Jouko Huttunen (2011, 174) määrittelee jaetun vanhemmuuden perustaksi ymmärryksen vanhemmuudesta hoivatyönä, joka ei ole sukupuolen mukaan eriytynyttä, vaan jaettavissa tasan molempien vanhempien kesken. Jaetun vanhemmuuden diskurssin ilmaantuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun merkitsi sitä, että isän täysin sivuuttavaan äidinhoivan diskurssiin ei ollut enää paluuta. Täten nykyään myös äidinhoivan diskurssissa miesten suurempaa osallisuutta vanhempana rohkaistaan, mutta vain siinä määrin, ettei äidin ensisijaisen hoivaajan

asema vaarannu. Isä asetellaan niin sanotusti äidin apuriksi ja tueksi: isän liian suuri vastuu lastenhoitajana vaarantaisi pariskunnan välisen sukupuolieron, ja lapsen ”normaalin” kehityksen heteroseksuaaliseksi aikuiseksi. (Vuori 2001, 355–357, 361.)

Paradoksaalisesti kuitenkin myös jaetun vanhemmuuden diskurssissa on paikannettavissa oletus äidin ensisijaisuudesta: äiti on se, jolla jo ajatellaan olevan läheinen suhde lapseen, ja jonka siis tulee houkutella isääkin hoitamaan lastaan. Äiti on aina läsnä ja isän apuna, ja jos isä ei hoida lastaan, tekee sen äiti. Tällöin siis puhuttaessa sukupuolineutraalisti vanhemmasta, puhutaan kuitenkin loppujen lopuksi juuri äidistä. (Vuori 2003, 55–56.) Tämä tarkoittaa, että isä voi osallistua lastenhoitoon, mutta hänellä on myös oikeus olla siihen osallistumatta ilman selityselvollisuuksia: isän hoivaajarooli nähdään vapaaehtoisena (Leira 2002a, 84–85; Lupton 2000, 59). Isällä on myös vapaus määritellä miten ja milloin hän lapsensa elämään osallistuu (Hochschild 2003, 9). Sen sijaan samanlaista vapaaehtoisuuden logiikkaa ei liitetä äitiin, sillä jos tämäkin jättää osansa tekemättä, jää lapsi hoitamatta (Huttunen 2001, 173).

2.3 Perheellistyminen ja naisten työmarkkina-asema

Kun perheeseen syntyy lapsi, merkitsee se tyypillisesti äidille tilapäistä kotiäitiyttä, sillä valtaosa alle kaksivuotiaista lapsista hoidetaan kotona äitien toimesta (Kela 2013b, 78). Kotiäitivaiheista huolimatta naisten työhön osallistuminen on Suomessa enemmän sääntö kuin poikkeus. Miesten ja naisten työhön osallistumisessa on vain pieni sukupuolikuilu: vuonna 2011 naisten työllisyysaste oli 67 prosenttia ja miesten 70 prosenttia. Sen sijaan perheellisten naisten ja miesten työllisyyden kohdalla sukupuolikuilu on huomattava: vuonna 2011 alle kolmevuotiaiden lasten äitien työllisyysaste oli 49 prosenttia ja isien 90 prosenttia. Jos luvuista jätetään pois työsuhteestaan äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalla olevat henkilöt, on alle 3-vuotiaiden lasten äideistä tosiasiallisesti töissä alle kolmannes. Isien työllisyyteen lasten nuorella iällä ei sen sijaan ole vaikutusta. Vuonna 2011 kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli 90 prosenttia ja isien 92 prosenttia, joten sukupuolikuilu korjaantuu lasten kasvaessa. (Tilastokeskus 2012.)

Lasten kotihoidon tuesta määräävän lain säätämisen aikaan 1980-luvulla naisten työllisyysaste oli historiallisen korkea, ja laki perustuukin oletukselle molempien

vanhempien vakituisesta työsuhteesta (Rissanen 2012, 155). 1990-luvun laman myötä määräaikaiset työsuhteet ovat kuitenkin tulleet osaksi työelämää. Oman tutkimukseni kannalta on huomionarvoista, että Suomessa naisilla korkea koulutus ja määräaikaiset työsuhteet korreloivat keskenään, kun sen sijaan miehillä korkea koulutus johtaa useammin vakituisen työsuhteeseen. Määräaikaisten työsuhteiden sukupuolikuilu on Suomessa EU15-maiden suurin ja EU27-maiden toiseksi suurin, ja se on leveimmillään perheenperustamisiässä. Viimeksi vuonna 2008 toteutetussa Tilastokeskuksen työolotutkimuksessa todettiin, että 25–34-vuotiaista suomalaisnaisista jopa 26 prosentilla oli määräaikainen työsuhde, kun saman ikäryhmän miehillä sellainen oli 12 prosentilla. Määräaikaaisuuksien suurta määrää Suomessa voidaan selittää ”pätkätoita” teettävän julkisen sektorin laajuudella ja naisvaltaisuudella sekä pitkillä perhevapailla. (Sutela 2013, 85–86, 89–90; Lehto & Sutela 2008, 34.)

Yleisesti ottaen voi siis todeta, että perheellistyminen vaikuttaa naisen työmarkkina-asemaan negatiivisesti. Gary S. Becker (1981) kutsuu lapsen saamisesta ja hoitamisesta johtuvia palkkatulojen ja uralla etenemismahdollisuuksien menetyksiä *mahdollisuuksien hinnaksi*. Koska pieniä lapsia hoitavat pääosin heidän äitinsä, tarkoittaa tämä sitä, että perheissä mahdollisuuksien hinta jää usein äitien maksettavaksi, ja hinta on sitä korkeampi, mitä enemmän äidillä on inhimillistä pääomaa tai taloudellisia tuloja. Lapsen syntymän vuoksi töistä pois jäädessä inhimillisen pääoman kannalta keskeistä on se, kuinka pian perhevapaalle jäämisen jälkeen se alkaa kadota tai vanhentua, ja kuinka nopeasti sen menetystä voi kuroa umpeen vapaalta palattuaan. (Gustafsson 2001, 236–237; Sutela 2013, 60.) Tämä on merkittävää myös haastateltavieni kannalta, sillä he ovat korkeakoulutettuja: useiden vuosien tauot työelämästä ovat omiaan heikentämään koulutuksella ja mahdollisella työkokemuksella kerrytettyä inhimillistä pääomaa. Määräaikaisesta työsuhteesta perhevapaille jääneillä naisilla mahdollisuuksien hinta on potentiaalisesti vielä korkeampi, sillä heidän inhimillinen pääomansa joutuu koeteltavaksi töitä etsiessä, kun taas perhevapaalta vakituisen työhön palaavat ovat tämän suhteen turvallisemmassa tilanteessa (Sutela 2013, 164).

Perheellistymisen osana naisten työmarkkina-asemaan vaikuttaa se ”toinen työvuoro” (Hochschild 2003), joka odottaa heitä kotona työpäivän jälkeen. Siitä huolimatta, että Suomessa, kuten Pohjoismaissa yleensä, miehet osallistuvat kotitöihin enemmän kuin muualla Euroopassa (Den Dulk & Van Doorne-Huiskes 2010, 50; Crompton ym. 2010,

12; Crompton 2006, 155), on kotitöiden jakaminen ja tekeminen yhä sukupuolittunutta. Kotityöt alkavat kasautua naisille ennen kaikkea silloin, kun perheeseen syntyy lapsia: äidin pitämän perhevapaan aikana tämän vastuu kotitöiden teosta yleensä kasvaa huomattavasti, kun isän vastuu taas pienenee. Naisten ensisijainen vastuu kotitöistä säilyy kuitenkin myös perhevapaiden jälkeen, mitä voidaan selittää hoitovapaan aikana omaksutulla kotitöiden jakamisen ja tekemisen sukupuolittuneella dynamiikalla. (Miettinen 2008, 40–41, 48, 77.) Vuoden 2012 tasa-arvobarometrin mukaan kotityöt jakautuvat perheissä niin, että pyykkäys, silitys ja arkipäivien ruoanlaitto ovat pääosin äidin kontolla, kun taas kulkuneuvojen huolto tai muunlainen huolto, korjaus ja rakentaminen ovat isän kontolla. Astianpesu ja siivous ovat perheissä joko äidin vastuulla, tai ne jaetaan vanhempien kesken. (Kiianmaa 2012, 54–55.) Sukupuolittunut työnjako siis näyttäisi elävän vahvasti suomalaisten perheiden arjessa myös perhevapaiden jälkeen.

Kuten olen edellä tuonut esiin, sukupuolioletusten läpäisemä ymmärrys työn ja perheen yhdistämisestä otetaan usein arkielämässä ”annettuna”. Arlie Hochschild (2003, 8) on väittänyt, että naiset tuntevat usein olevansa enemmän vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kotitöistä, vaikka he kävisivät ansiotöissä ja jakaisivat muut velvollisuudet tasa-arvoisesti puolisonsa kanssa. Tämä ilmenee Hochschildin mukaan muun muassa niin, että naiset kokevat työn ja perheen yhteensovittamisen stressaavammaksi kuin miehet ja tuntevat itsensä useammin huonoiksi vanhemmiksi (emt.). Sharon Hays (1996, x) on amerikkalaista yhteiskuntaa koskien todennut, että työssäkäyviin äiteihin liittyy kulttuurisia ristiriitaisuuksia kahdella eri tavalla. Ensinnäkin äideiltä odotetaan intensiivistä keskittymistä ja panostusta lapsiinsa, vaikka äidit olisivat kokopäiväisesti töissä mielekkäässä ammatissa. Toiseksi oman edun tavoittelun värittämän nyky-yhteiskunnan ja kilpailullisen työelämän vastapainona äideiltä edellytetään täydellistä, epäitsekästä itsensä uhraamista lapsiensa vuoksi (emt.). Haysin (1996, 9–10) mukaan on paradoksaalista, että nykyäidit ovat hyvin halukkaita noudattamaan näitä ristiriitaisia vaatimuksia, vaikka se on usein sekä heidän oman jaksamisensa että työuransa kannalta epäedullista. Huomionarvoista onkin, että tämä intensiivisen äitiyden vaatimus ei ole heikentynyt naisten palkkatyön normalisoitumisen myötä, vaan se on jopa tiukentanut otettaan töiden ja perheen välillä tasapainottelevista naisista (emt., 50; Lupton 2000, 61).

Vaikeus yhdistää työ ja perhe toisiinsa voi johtaa myös tinkimiseen työhön käytetystä ajasta ja energiasta: Suomessa on havaittu viitteitä siitä, että työkeskeisyys olisi väistynyt perhemyönteisyyden tieltä vuosituhannen vaihteessa erityisesti naisten keskuudessa (Jallinoja 2009, 70–71; ks. myös Oinonen 1999, 177). Perhekeskeisyyttä ihannoivan familismi-ideologian keskiössä on perheen asettaminen työn edelle, mikä ilmenee ennen kaikkea naisten väliaikaisena kotiäitiytenä. Kun kotihoidon tukea leikattiin 1990-luvun puolivälissä, nousi Suomessa näytämölle uudenlainen kotiäitiliik ehdintä. Vuosituhannen vaihteen molemmin puolin alettiin muun muassa perustaa etujärjestöjä ajamaan kotiäitien asemaa, ja sanomalehtien mielipidesivut täyttyivät kotiäitien mielipidekirjoituksista, joissa kotiin jäämistä perusteltiin vapaana valintana. Mielenkiintoista on, että kotiäitiydestä alettiin tällöin puhua yksilöllisenä valintana, kun aiemmin se oli nähty ennen kaikkea perinteiden sanelemana toimintana. Valinnan vapautteen vetoaminen taas oli aiemmin ollut ennen kaikkea ansiotyöäitien perustelu omalle työssäkäynnilleen, mutta nyt se valjastettiin familistisen puheen välineeksi. (Jallinoja 2006, 25, 98–102, 112–114.) Ansiotyön merkitys naisen yksilöllisyyden kannalta näyttäisikin kyseenalaistuneen: kyselytutkimusten perusteella 1990-luvun aikana kotiäitiys, tai ainakin väliaikainen sellainen, alettiin nähdä enenevissä määrin naisten ansiotyön legitimiinä vaihtoehtona (Julkunen 2010, 209).

2.4 Sukupuolijärjestelmä ja sukupuolisopimus

Olen edellä tuonut esiin perheeseen ja työelämään liittyviä sukupuolittuneita ulottuvuuksia, joita voi pitää naisten ja miesten välisen epätasa-arvon ilmentyminä. Feministinen tutkimus on pyrkinyt jo pitkään selittämään sitä, miksi sukupuolten välinen epätasa-arvo pitää pintansa yhteiskunnassa. Sukupuolijärjestelmäteoria on Yvonne Hirdmanin (1991, 190) kontribuutio tähän keskusteluun: hän pyrkii sen avulla valottamaan sukupuolten välisten valtasuhteiden ylläpitämisen ja uudelleentuottamisen tapoja. Käsitteellä *sukupuolijärjestelmä* Hirdman viittaa siihen, miten sukupuolisuhteet järjestyvät yhteiskunnassa; se on sukupuolen järjestysrakenne, joka on muiden sosiaalisten järjestysten perusta (Liljeström 1996, 122). Sukupuolijärjestelmä on dynaaminen sosiaalinen prosessi, jossa rakenteet, instituutiot ja yksilöiden toiminta kietoutuvat toisiinsa (Lammi-Taskula 2007, 31–32). Se on niin sanottu prosessien, ilmiöiden, aatteiden ja odotusten muodostama ”verkosto”, joka tuottaa toimintakaavoja ja säännönmukaisuuksia. Nämä säännönmukaisuudet näyttäytyvät arkielämässä

luonnollistettuina totuuksina ja kiistämättöminä faktoina, ne otetaan annettuina. Tällaisia luonnollistettuja totuuksia ovat muun muassa käsitykset siitä, että naiset ovat luontaisia hoivaajia ja miehet teknisesti lahjakkaita. (Hirdman 1988, 51 ja 1991, 191.)

Sukupuolijärjestelmä rakentuu kahdesta pääpilarista, jotka Hirdman (1988, 50 ja 1990, 78) nimeää erilläänpidoksi tai *eroksi* sekä *hierarkiaksi*. Erolla hän viittaa sukupuolieroon, joka perustuu länsimaisen ajattelun dikotomisuuteen, eli tarpeeseen luokitella jokainen yksilö joko mieheksi tai naiseksi ja eri elämänpiirit joko maskuliinisiksi tai feminiinisiksi (emt.). Tällaisia sukupuolta tuottavia dikotomioita ovat esimerkiksi luonto/kulttuuri, ruumis/henki ja perhe/työ, joissa ensimmäinen yhdistetään naiseuteen ja jälkimmäinen mieheyteen (Liljeström 1996, 115). Dikotomia-ajattelu korostaa ryhmien välistä erilaisuutta ja häivyttää niiden sisäisiä eroja, jolloin esimerkiksi mies/nainen -dikotomia ylläpitää sukupuolten erilaisuuden logiikkaa ja pitää sukupuolia toisistaan erillään esimerkiksi sukupuolen mukaan segregoituneiden työmarkkinoiden muodossa. Hierarkialla Hirdman taas viittaa miehisyyden ja maskuliinisten elämänalueiden korkeampaan sosiaaliseen arvostukseen: mies on ihmisyyden normi, johon nainen vertautuu. Hierarkia näkyy muun muassa siinä, kuinka naisiin liitettävät hoiva-ammattit asettuvat ammattihierarkiassa alemmas kuin miehisinä pidetyt tekniset ammatit. Ero ja hierarkia ovat yhteen kietoutuneita ulottuvuuksia, sillä sukupuolihierarkian mahdollisuus edellyttää sukupuolieron olemassaoloa. (Hirdman 1988, 52 ja 1990, 78; Liljeström 1996, 122; Julkunen 2010, 16.)

Naisten miehiin nähden matalampi sosiaalinen status ei kuitenkaan ole vakio, vaan se vaihtelee ja ilmenee ajasta ja paikasta riippuen eri tavoilla. Sukupuolijärjestelmän perustana oleva eron ja hierarkian logiikka säilyy, mutta se muuttaa muotoaan eri yhteyksissä (Rantalaiho 1993, 2–3). Sukupuolijärjestelmää ei siis tule ymmärtää muuttumattomana, vaan sen sisällä on myös liikkumatilaa – se sisältää ”kompensaatioverkostoja”, jotka antavat naisille valtaa tietyillä toimintakentillä ja takaavat täten järjestelmän jatkuvuuden (Liljeström 1996, 126). Tämän tutkielman kontekstissa kompensatiota voi olla esimerkiksi äitiyden instituution yhteiskunnallinen vaaliminen, jolloin äitiys tuo naisille arvostusta.

Sekä miehet että naiset osallistuvat sukupuolijärjestelmän uudelleentuottamiseen arkipäiväisellä toiminnallaan ja valinnoillaan. Tätä vallitsevan sukupuolijärjestelmän

hyväksyntää Hirdman ilmentää käsitteellä *sukupuolisopimus*, jolla hän viittaa virallisiin ja epävirallisiin sääntöihin ja normeihin, velvollisuuksiin, oikeuksiin ja käsityksiin, jotka määrittävät sukupuolten välisiä suhteita yhteiskunnassa (Liljeström 1996, 126; Rantalaiho 1994, 14). Sukupuolisopimukset ovat sukupuolijärjestelmän ilmentymiä senhetkisessä yhteiskunnallisessa ja ajallisessa kontekstissa, ja ne heijastavat niitä sosiaalisia normeja, jotka kunakin aikana määrittelevät sukupuolta ja sen tehtäviä, ominaisuuksia ja paikkaa (Hirdman 1991, 190–191). Sukupuolisopimusta ei tule ajatella konkreettisena, vapaiden osapuolten välisenä sopimuksena, vaan sen taustalla on ennemminkin hegemonisen vallan muokkaama sopuratkaisu. Tällöin se rinnastuu yhteiskuntaluokkien väliseen ”luokkasopuun”. (Julkunen 2010, 20.)

Hirdman (1990, 84–94) erottaa ruotsalaisen hyvinvointivaltion historiasta kolme eri sukupuolisopimusta, jotka ovat *kotiäitisopimus*, *tasa-arvoisuussopimus* sekä *samanarvoisuussopimus*. Yhteiskunnan sukupuolisuhteita on teoretisoitu myös Suomessa sukupuolijärjestelmäteorian avulla. Liisa Rantalaihon (1994, 21–22) mukaan suomalaisen sukupuolijärjestelmän keskeisiä ilmentymiä ovat naisten poliittisen kansalaisuuden syntyvaiheet ja naisten siirtyminen työelämään, toisin sanoen sukupuolisopimukset *naisten yhteiskunnallisesta äitiydestä* ja *naisten palkkatyöäitiydestä*. Tarkastelen seuraavaksi näitä sukupuolisopimuksia lähemmin valottaakseni sitä, miten sukupuolta ja sen tehtäviä on suomalaisessa yhteiskunnassa määritelty.

Ensin mainittu sukupuolisopimus naisten yhteiskunnallisesta äitiydestä alkoi muotoutua 1800-luvun lopulla, kun poliittisia oikeuksiaan tavoittelevien porvarisnaisten strategiana oli saavuttaa erityinen *naiskansalaisuus* vaalimalla ajatusta sukupuolierosta ja sukupuolten erillisistä toimialueista yhteiskunnassa (Rantalaiho 1994, 22). Sukupuolisopimukselle oli siis ominaista kaikille naisille yhteisen naiseuden identiteetin korostaminen (Pulkinen 2003, 149). Identiteetin kulmakiviä olivat äitiys ja hoiva naisominaisena toimintana. Sen avulla porvarillinen naisliike pyrki erottamaan yhteiskunnasta naisellisen sfäärin, jonka piirissä naiset voisivat saavuttaa yhteiskunnallisesti aktiivisemmän roolin. Tälle he hakivat oikeutusta äitiyden ”ylevästä” luonteesta: se nosti naisen moraalisesti miehen yläpuolelle. Tämä toi perusteen myös uuden sukupuolisopimuksen ”neuvottelulle”, minkä myötä naiset saivat poliittiset oikeudet. Täten yksityisen piirin perheenäitiyden lisäksi naiset olivat julkisen piirissä

yhteiskunnallisia äitejä, jotka vastasivat yhteiskunnan siveellisyyden ja moraalien ylläpitämisestä yhteiskunnallisen ja valtiollisen toiminnan sekä politiikan välityksellä. (Rantalaiho 1994, 22–23; Helén 1997, 152, 154.)

Koska sukupuolisopimus perustui naiserityisyydelle ja sukupuolten eri toimintafääreille, sukupuolijärjestelmä pilareineen tuli sen osana uudelleenlegitimoiduksi (Rantalaiho 1994, 23); sitä saatiin murrettua vasta toisen sukupuolisopimuksen neuvotteluissa. Vaikka kotirouvakulttuuri ei koskaan kunnolla juurtunut Suomeen, vallitsi porvarillinen kotiäitiyden ihanne Suomessa niinkin pitkälle kuin 1960-luvun alulle saakka. 1950- ja 1960-lukujen Suomessa naisten työssäkäynti oli kuitenkin länsimaaisessa mittakaavassa jo hyvin yleistä muidenkin kuin työläisnaisten keskuudessa, ja erityisesti 1960-luvulla tapahtunut palkkatyöläistyminen mullisti naisten ansiotyöskentelyn siinä mittakaavassa, että entinen sukupuolisopimus ei enää vastannut käytäntöä. (Julkunen 1999, 79 ja 1994, 184–185.)

Yhteiskunnan yleinen radikalisoituminen 1960-luvulla teki mahdolliseksi uuden palkkatyöäitisopimuksen neuvottelemisen. Palkkatyöäitisopimuksessa keskeistä oli naisten työssäkäynnin uudelleenargumentointi naisten itsenäisyyden ehdoksi, jonka mahdollistamiseksi oli sukupuolittunutta työnjakoa purettava, työelämää tasa-arvoistettava ja lasten- ja kodinhoito jaettava molempien vanhempien ja yhteiskunnan kesken. Vuonna 1966 perustettu naisasialiike Yhdistys 9 kyseenalaisti sukupuoliroolit ja ajoi niin naisille kuin miehillekin sekä työssäkävijän että vanhemman roolia. Tämän yhteydessä kyseenalaistui myös perinteinen miehen rooli, mikä tarkoitti, että naista ei verrattu miesnormiin, vaan naisten roolin lisäksi myös miesten roolia haluttiin muuttaa, mikä merkitsi sukupuolijärjestelmän pilarien heilumista. Aiemmasta sukupuolieron korostamisesta poiketen korostettiin nyt sukupuolten samanlaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Äitiyden muokkautumisen myötä alettiin myös isiltä odottaa enemmän osallistumista, sillä työssäkäynnistään huolimatta naiset olivat yhä päävastuussa kodin- ja lastenhoidosta. Tällöin alkoi artikuloitua myös isän *oikeus* antaa lapselleen hoivaa. (Mickwitz 2008, 31; Julkunen 1994, 186–188, 190–191; Anttonen 1994, 212–213.)

Tutkielmani kontekstissa vaikuttaa kuitenkin siltä, että sukupuolisopimus jäi toteutumisessaan puolitiehen. Järjestelmän pilarit näyttäisivät säilyneen, sillä esimerkiksi työelämää tarkasteltaessa työmarkkinoiden sukupuolenmukainen

segregaatio ja miesalojen korkeampi arvostus ovat yhä todellisuutta (ks. esim. Kolehmainen 1999). Perhevapaatilastoja tarkasteltaessa ei voi myöskään olla huomaamatta hoivavastuun sukupuolittuneisuutta. Palkkatyöäitisopimuksen myötä hyvinvointivaltio otti kantaakseen osan naisten lastenhoitovastuusta, jolloin miehet näyttäisivät jääneen lopputuloksessa pääosin sivuun. Tällöin siis työn ja perheen yhdistämisen dilemman ratkaiseminen säilyy naisten harteilla.

Sukupuolijärjestelmäteorialla on rajoitteensa, ja sitä on arvosteltu eri näkökulmista. Rantalaihon (1994, 13) mukaan sukupuolijärjestelmän käsite soveltuu hyvin ”ihmisen toiminnan kontekstien ja ehtojen analyysiin, ja myös ihmiset toimijoina abstraktissa mielessä sisältyvät siihen”. Se kuitenkin tarkastelee ihmisiä järjestelmästä, kokonaisuudesta katsoen ja kokonaisuuden osana, jolloin se ei pysty yksityiskohtaisesti valottamaan toimijoiden subjektiivista toimintalogiikkaa (emt. 13). Se siis korostaa rakenteita ja instituutioita toimijan ja toimijuuden kustannuksella (Borchorst 2008, 7; Julkunen 2010, 19).

Sukupuolijärjestelmäteoriaa on kritisoitu historiattomuudesta siksi, että Hirdman näkee sukupuolijärjestelmän peruslogiikan muuttumattomana (Hagemann & Åmark 2000, 4–5; Katainen 2013, 28). Muuttumattomuus ei toisaalta kuitenkaan tarkoita sitä, että ero ja hierarkia pysyisivät ajasta toiseen vakioina, vaan sen sijaan ne saavat eri ajassa ja paikassa erilaisia ilmenemismuotoja (Julkunen 2010, 19). Gro Hagemann ja Klas Åmark (2000, 14) kyseenalaistavat yksittäisen, kausittaisen sukupuolisopimuksen olemassaolon, ja esittävät, että sukupuolisopimuksia voi olla samanaikaisesti useita ja että niiden välillä on jatkuva valtakamppailu. He myös ehdottavat sukupuolisopimusten ymmärtämistä yhteiskunnassa vallitsevina perustuvanlaatuina normeina, jotka muuttuvat hiljalleen (emt., 23).

Hirdmanin teoriaa on edelleen luonnehdittu riittämättömäksi selittämään sitä, miksi osa miehistä ei tiedosta omaa ylempää sosiaalista asemaansa ja ennen kaikkea miksi niin monet naiset hyväksyvät vallitsevan sukupuolisopimuksen, vaikka se on heidän kannaltaan epäedullinen. Hagemann ja Åmark (2000, 22) täydentävät tämän kritiikin vastineena Hirdmanin teoriaa kolmannella, arvojärjestyksen logiikalla. Tällä he

tarkoittavat sitä, että niin mies- ja naissukupuolten välillä kuin niiden sisälläkin vallitsee arvojärjestys. Tämä tarkoittaa, että sukupuolisopimukset saattavat hyödyttää jotain osaa naisista esimerkiksi sosio-ekonomisen aseman perusteella, jolloin heille on edullisempaa puoltaa vallitsevaa systeemiä kuin pyrkiä muuttamaan sitä. (emt..)

Rosemary Crompton (2006, 14) on huomauttanut Hirdmanin teoriaan liittyen, että selitettäessä miesten ja naisten välisiä epätasa-arvoisuuksia, on sukupuolen lisäksi otettava huomioon myös muunlaiset yksilöiden eroavaisuudet. Sukupuolijärjestelmäteoriaa voikin kritisoida siitä, että sen myötä naisista (ja samoin miehistä) syntyy mielikuva yhtenäisenä, sisäisesti heterogeenisenä ryhmänä, jolloin teoria jättää huomiotta naisten väliset yksilölliset erot – täten sen voi nähdä uudelleentuottavan kritisoimaansa mies/nainen-dikotomiaa. Sukupuolijärjestelmäteoria näyttäisi toisin sanottuna rakentuvan oletukselle valkoisesta heteroseksuaalisesta keskiluokkaisesta naisesta (Borchorst 2008, 7). Julkunen (2010, 18) onkin täydentänyt teoriaa *heteronormin* käsitteellä, sillä hän näkee järjestelmän peruspilarien, sukupuolieron ja miesnormin, olevan heteronormatiivisuuden läpäisemiä.

Intersektionaalisuuden näkökulmasta sukupuoli ei yksinään ole riittävä tekijä selittämään esimerkiksi naiseutta, vaan on tarkasteltava myös muita tekijöitä kuten sosiaaliluokkaa, etnisyyttä, seksuaalisuutta, ikää ja maantieteellistä sijaintia (Rossi 2010, 35). Tähän näkökulmaan nojaten olen sitä mieltä, että sukupuolijärjestelmäteorian avulla ei välttämättä ole mahdollista huomioida naisten välisiä eroja tyydyttävällä tavalla. Kuitenkin omassa tutkielmassani, jonka aineisto koostuu valkoisten heteroseksuaalisten keskiluokkaisten suomalaisnaisten haastatteluista, tämä epäkohta ei mielestäni ole ylitsepääsemätön. On kuitenkin tärkeää pitää mielessä, että tutkielma kiinnittyy ennen kaikkea keskiluokkaisten naisten elämään ja ajatuksiin. Tästä näkökulmasta yhdyn myös Hagemannin ja Åmarkin ajatukseen siitä, että sukupuolisopimuksia voi olla yhtäaikaaisesti useita – tässä tutkielmassa hahmottelen haastatteluaineistossani rakentuvaa kuvaa korkeakoulutettujen naisten elämään vaikuttavasta sukupuolisopimuksesta. Käytän teoriaa väljästi apuvälineenä paikantaessani haastateltavien puheesta sukupuolisuhteiden järjestyksiä ja viitteitä vallitsevasta sukupuolisopimuksesta.

3 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni, keräämäni aineiston ja sen erittelyyn soveltamani analyysimenetelmän. Luvussa 3.1 erittelen tutkimuskysymykset, minkä jälkeen luvussa 3.2 kerron aineistoni keräämisprosessista sekä kuvailen keräämäni aineistoa. Luvussa 3.3 pohdin haastattelutilanteita ja niissä tuotettua informaatiota vuorovaikutuksen näkökulmasta. Lopuksi, luvussa 3.4, esittelen käyttämäni diskurssianalyttistä menetelmää ja hyödyntämiäni analyysivälineitä sekä lopuksi kuvailen analyysiprosessin etenemistä.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman sytykkeenä on toiminut lasten kotihoidon tukeen liittyvä paradoksi: muodollisesti sukupuolineutraali tukijärjestelmä implikoi, että sekä isät että äidit ovat yhtä kykeneviä antamaan lapselleen hoivaa, mutta käytännössä lapsia kotona hoitavat lähes poikkeuksetta äidit. Useissa tutkimuksissa (esim. Anttonen 1999; Sääntti 1989 ja 1990; Takala 2000) on todettu, että lasten kotihoidon tukea käyttävät ennen kaikkea matalasti koulutetut tai kouluttamattomat naiset, kun taas korkeakoulutetut naiset pitävät usein lyhyempiä perhevapaita, ja heidän perheissään hoivavastuuta myös jaetaan enemmän vanhempien kesken (Lammi-Taskula 2007, 147–148; Rissanen 2012, 173–174). Tätä voi selittää muun muassa halulla alentaa ”mahdollisuuksien hintaa” eli lapsen saamisesta seuraavia inhimillisen ja taloudellisen pääoman menetyksiä, jotka korkeakoulutetuilla ovat usein matalasti kouluttautuneita suurempia. Juuri tätä taustaa vasten mielenkiintoni tässä tutkielmassa kohdistuu pitkiä perhevapaita pitäneisiin korkeakoulutettuihin naisiin ja heidän omalle toiminnalleen antamiin selontekoihin.

Tässä tutkielmassa kysyn

- miten korkeakoulutetut naiset perustelevat haastattelutilanteessa jäämistään kotihoidon tueksi ja minkälaisena sukupuolisopimus näyttäytyy heidän puheessaan?
- minkälaisia diskursiivisia keinoja he käyttävät puhuessaan perheen ja työn yhteensovittamisesta suhteessa sukupuoleen, vanhemmuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon?

3.2 Haastattelujen toteutus ja aineiston kuvaus

Olen kerännyt aineistoni tekemällä teemahaastatteluja eli niin sanottuja puolistrukturoituja haastatteluja. Teemahaastattelu rakentuu nimensä mukaisesti teemoista, jotka ohjaavat keskustelun suuntaa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48.) Haastateltavien löytämiseksi laadin ilmoituksen, jossa kerroin etsiväni pro gradu -tutkielmaa varten haastateltavaksi korkeakoulutettuja naisia, jotka hoitavat tai ovat hoitaneet kotona lastaan vähintään kaksivuotiaaksi. Ilmoituksessa kerroin olevani kiinnostunut kuulemaan korkeakoulutettujen naisten kokemuksia ja ajatuksia kotihoidon tuesta sekä pienten lasten kotihoidon mahdollistajana että yleisemmin työn ja perheen yhteensovittamisen välineenä ja siitä, miksi perheessä on valittu juuri lasten kotihoito (ks. liite 1). Haastateltavien rekrytointi tapahtui sähköisesti, sillä sähköposti ja internet mahdollistivat haastattelupyynnön vaivattoman levittämisen. Rekrytoin haastateltavani pääosin lumipallotekniikalla, mikä tarkoitti käytännössä sitä, että ystäväni ja tuttavani levittivät ilmoitusta tuntemilleen, tutkielmani ”kriteerit” täyttävälle naisille, jotka levittivät vielä ilmoitusta eteenpäin omille tutuilleen. Tämä tekniikka osoittautuikin toimivaksi tavaksi löytää haastateltavia, sillä valtaosa haastateltavista löytyi tätä kautta. Tämän lisäksi lisäsin ilmoituksen erään lapsiaiheisen keskustelupalstan sivuille, jonka kautta sain myös yhteydenottoja.

Haastatteluihin valmistautumisen aloitin laatimalla haastattelurungon (ks. liite 2), jonka teemat pohjautuivat pääosin lukemastani tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseisiin asioihin ja ilmiöstä julkisuudessa käytyyn yleiseen keskusteluun, kuten lukemiini sanomalehtiartikkeleihin ja niissä esiin tulleisiin näkökulmiin. Haastatteluteemoiksi muotoutuivat ”lasten kotihoito”, ”työelämä”, ”sukupuoli/tasa-arvo”, ”talous” ja ”ihannetilanne”. Näiden teemojen alle mietin kysymyksiä, joihin toivoin saavani vastauksia pystyäkseen vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Haastattelujen ”käsikirjoitus” (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 24) vaihteli haastattelusta toiseen, vain aloitus ja lopetus pysyivät samanlaisina. Haastattelujen aluksi pyysin haastateltavia kertomaan vapaasti itsestään ja tilanteestaan. Tämä toimi usein hyvänä avauksena ja auttoi saamaan haastattelusta keskustelemaan sen sijaan, että haastateltava olisi vain vastannut kysymyksiini. Puolistrukturoidun luonteensa vuoksi haastattelut muodostuivat sellaisiksi, että haastateltavat puhuivat ensin ehdottamastani aiheesta minkä jälkeen minä ohjasin keskustelua esittämällä lisäkysymyksiä haastateltavan

kertomista asioista. Joidenkin haastateltavien kohdalla vapaamuotoisuus toimi mielestäni paremmin kuin toisten, ja vapaaehtoisuuden onnistumista ennusti hyvin jo se, miten haastateltava kertoi itsestään haastattelun alussa. Ne, jotka kertoivat alussa laveasti itsestään ja tilanteestaan, veivät myös myöhemmin keskustelua vapaammin eri suuntiin, kun taas ne, jotka kertoivat alussa niukemmin itsestään ja jäivät odottamaan lisäkysymyksiä tai tarkennusta siitä, mitä heidän itsestään tulisi kertoa, eivät myöskään puhuneet yhtä laveasti haastattelun myöhemmissä vaiheissa. Kenenkään kanssa haastattelu ei kuitenkaan muodostunut pelkästään kysymys-vastaus-kuittausvuorotteluksi, eikä kukaan haastateltavista antanut pelkästään lyhyitä parin sanan vastauksia (vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2009, 29).

Haastattelut, joita on kaikkiaan 10 kappaletta, tein joulukuussa 2012 ja tammi-huhtikuussa 2013. Haastattelujen kesto vaihteli 40 ja 110 minuutin välillä; kahta lukuun ottamatta jokainen haastattelu kesti yli tunnin. Haastattelut nauhoitettiin, ja nauhoitettua aineistoa kertyi yhteensä 12 tuntia 25 minuuttia. Litteroituna haastatteluaineistoa on 348 sivua. Litteroin haastattelut itse. Litteroinnin yhteydessä suoritin tutkimuseettisistä syistä myös aineiston anonymisoinnin. Haastatteluista neljä tehtiin haastateltavan kotona, neljä haastateltavan työpaikalla ja kaksi yliopistolla haastattelua varten varaamassani tilassa. Kotona suoritettujen haastattelujen aikana paikalla oli myös haastateltavien lapsia, jotka aiheuttivat satunnaista ”häiriötä” haastatteluille. Jälkeenpäin ajateltuna ihanteellista olisi ollut, että haastattelut olisi voitu suorittaa ilman lasten läsnäoloa, mutta tällaisen ajan järjestäminen oli vaikeaa. Keskeytyksiä ilmeni esimerkiksi vauvan itkiessä tai lapsen tullessa puhumaan äidilleen. Paluu kesken jääneeseen keskusteluun oli hankalaa ajatuksen katkettua, ja litteroidessani haastatteluja huomasinkin, että täydellistä paluuta keskeytystä edeltäneeseen keskusteluun ei ollut. Tämä onkin ehkä hyvä esimerkki haastattelun tilanteisesta luonteesta ja siitä, kuinka haastattelusta saatava tieto voi vaihdella – voi olla, että ilman keskeytystä haastateltava olisi puhunut jostakin asiasta, mikä nyt jäi sanomatta tai ehkä esimerkiksi vauvan itku toi haastateltavan mieleen jotain sellaista, mitä hän ei muuten olisi tullut ajatelleeksi.

Koulutukseltaan haastateltavistani neljä on diplomi-insinööri, yksi filosofian maisteri (luonnontieteet), yksi filosofian tohtori (humanistiset tieteet), kaksi valtiotieteen maisteria, yksi kasvatustieteen maisteri ja yksi AMK restonomi. Minulle riitti, että haastateltavilla on jokin korkeakoulutus, enkä lähtenyt rajaamaan koulutustaustaa, sillä

en kokenut sitä tarpeelliseksi tutkimuskysymyksen kannalta. Kymmenestä haastattelusta koostuva aineisto ei mahdollista esimerkiksi haastateltavien käyttämien puhetapojen vertailua koulutustaustan perusteella (Alasuutari 2011, 38–39). Samasta syystä en pidä ongelmallisena, että aineistossani on kaikkiaan neljä diplomi-insinöörin haastattelua. Haastateltavien pitämät perhevapaakaudet vaihtelivat kokonaisuudessaan kahdesta kymmeneen vuoteen. Kahden vuoden alarajan kotihoidon pituudelle asetin siitä syystä, että niin pitkä aika tarkoittaa perheelle jo merkittävää tulonmenetystä äidin palkkaan nähden, minkä voi tulkita sitoutuneisuutena lasten kotihoitoon.

Haastateltavista viisi oli haastattelun tekohetkellä äitiys-, vanhempain- tai hoitovapaalla ja viisi oli palannut työelämään. Perhevapailla olevista kaksi oli vapaalla vakituisesta työpaikasta, yhdellä oli väitöskirja kesken ja kahdella ei ollut työpaikkaa odottamassa. Työelämässä olevilla oli viimeiseltä perhevapaalta palatessaan ollut kolmessa tapauksessa väitöskirjan teko kesken tai alkamassa ja kahdella oli ollut vakituinen työpaikka odottamassa. Tässä kohtaa tulee huomata, että se, onko haastateltava haastattelun ajankohtana kotona vai jo palannut töihin, ja onko kotona olevalla odottamassa työ, johon palata, saattaa vaikuttaa haastattelupuheeseen. Haastattelemi naiset olivat iältään 29–39-vuotiaita. Haastateltavista seitsemällä oli haastattelun tekohetkellä kaksi lasta, kahdella kolme ja yhdellä neljä lasta. Kaksi haastateltavaa odotti kolmatta lastaan. Kaikki haastateltavat elivät heteroseksuaalisessa parisuhteessa, ja vanhemmat ja lapset asuivat samassa taloudessa. Kahta lukuun ottamatta kaikkien haastateltavien miehillä oli joko ylempi korkeakoulututkinto tai tohtorin tutkinto. Yhden haastateltavan miehellä oli toisen asteen ammatillinen perustutkinto ja toisen miehellä oli peruskoulun päättötutkinto. Lasten kotihoidon tuki -kautta oli jaettu äidin ja isän kesken kahden haastateltavan perheessä, joista toisessa isä oli ollut kotihoidon tuella kotona puoli vuotta ja toisessa kahdeksan kuukautta. Yksi haastateltava työskenteli miehensä kanssa puoli vuotta vuoroviikoin. Muissa perheissä kotona oli ainoastaan äiti lukuun ottamatta isyysvapaata ja isäkuukausia, joita oli käytetty osassa perheistä.

3.3 Haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisuus

Tätä tutkielmaa kehystää ymmärrys haastattelusta vuorovaikutustilanteena, jonka aikana tuotettu informaatio syntyy prosessimaisesti kahden tai useamman ihmisen yhteistyönä. Tämä näkemys eroaa perinteisestä tavasta ymmärtää haastattelu tilanteena, jossa

haastattelija kerää informaatiota tekemällä kysymyksiä, joihin haastateltava vastaa ja välittää näin itsellään olevaa tietoa haastattelijalle. Kiinnostuksen kohteena on perinteisessä tavassa se, *mitä* haastateltava sanoo. (Fontana & Frey 2005, 696.) Perinteisen näkemyksen mukaan haastattelijan on pysyteltävä mahdollisimman neutraalina ja virallisena saadakseen tiedon ”ulos” haastateltavasta mahdollisimman autenttisena (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 44–45). Tämän vastakohdaksi rakentuu James A. Holsteinin ja Jaber F. Gubriummin (2003) näkemys aktiivisesta haastattelusta, jossa sekä haastattelija että haastateltava osallistuvat aktiivisesti merkitysten tuottamiseen.

Haastatteluaineistoni ei ole siis yksin haastateltavan tuottamaa, vaan olen myös itse osallistunut sen aikaansaamiseen. Tämän vuoksi haastattelujen onnistunut analyysi edellyttää haastateltavan sanomisten erittelyn lisäksi myös sen pohtimista, *miten* tieto haastattelussa muodostuu. (Holstein & Gubrium 2003, 68–70; Rapley 2007, 28–29; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29–30; Alasuutari 2011, 142–143; ks. myös Jokinen & Juhila 1991, 62–63.) *Miten* viittaa muun muassa haastattelun kontekstin, tilanteen, tapojen ja osapuolten vaikutukseen haastattelun etenemisen ja lopputuloksen kannalta (Fontana & Frey 2005, 717). Omassa tutkimuksessani ei siis ole merkityksellistä ainoastaan se, mitä haastateltavani sanovat esimerkiksi lasten kotihoidon tuesta, vaan myös se, miten haastattelukonteksti näkyy vastauksissa.

Tällainen ymmärrys haastattelusta vuorovaikutuksena hylkää ajatuksen haastattelijan neutraaliudesta. Sen sijaan Holstein ja Gubrium (2003, 75) näkevät aktiivisen haastattelun osana myös sen, että haastattelija voi yrittää puhuttaa haastateltavaa monipuolisemmin tuomalla esiin erilaisia näkökulmia tai vaihtoehtoisia tulkintatapoja. Haastattelija siis pelkän kuuntelun sijaan osallistuu keskusteluun myös omilla kommenteillaan ja ajatuksillaan. Itse käytin haastattelutilanteissa erilaisia tapoja saadakseni haastateltavia puhumaan tietyistä asioista – saatoin esimerkiksi ottaa esille mediassa esitettyjä näkemyksiä joistakin asioista ja muutenkin toin julki myös omia näkemyksiäni ja saatoin ehdottaa tulkintoja.

Haastattelutilanteita määrittävät samanlaiset vuorovaikutussäännöt kuin arkielämän keskustelujakin, kuten esimerkiksi se, että toisen esittämään kysymykseen tulee vastata. Tosin haastattelutilanteen institutionaalisuuden vuoksi osapuolten roolit eroavat

arkipäiväisistä keskusteluista, sillä haastattelutilanteissa vallan nähdään usein olevan haastattelijalla. Toisin sanoen se, että minulla oli tieto siitä, mikä on tutkimukseni tutkimusintressi ja että minä toimin kysymysten esittäjänä ja täten keskustelun suunnannäyttäjänä, toi minulle valtaa määritellä haastattelutilanteen etenemistä. Tilanteen institutionaalisuutta lisäsi osaltaan se, että nauhoitin haastattelun ja tein muistiinpanoja. Toisaalta taas haastateltavillani oli episteemiset oikeudet, sillä he toimivat haastatteluissa tiedonantajina, joilla oli omakohtaista kokemusta minua kiinnostavasta aiheesta. Osallistuimme siis molemmat oman roolimme mukaisella toiminnalla haastattelutilanteen rakentamiseen. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–24, 27, 33.)

Haastattelun valta-asetelma ei kuitenkaan aina ole yksiselitteinen, vaan siihen voivat vaikuttaa esimerkiksi haastattelun osapuolten ominaisuudet. Omassa tutkimuksessani olin haastattelijan position lisäksi myös sekä opiskelijan että nuoremman lapsettoman naisen positioissa. Haastateltavat taas positioituivat informanteiksi kyseisessä asiassa, sillä heillä oli kokemusta hoitovapaalla olemisesta korkeakoulutettuna naisena, ja minulla taas ei. Tekemieni haastattelujen perusteella koen, että myös paikalla on merkitystä haastattelun valta-asetelman kannalta. Oli varmasti erilaista vastata kysymyksiin ja kertoa elämästään omassa kodissaan, jossa minä olin käymässä vieraana, jolle tarjottiin kahvia ja pientä purtavaa (vrt. Ronkainen 1989, 71), kuin minun varaamassani haastattelutilassa yliopistolla. Koska asetuin haastateltavien kotona haastattelijan lisäksi myös vieraan rooliin, rakentuivat haastattelutilanteet mielestäni jonkin verran epävirallisemmiksi kuin haastateltavien työpaikalla tai yliopistolla tehdyt haastattelut. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että haastateltavat saattoivat liikkua kodissaan haastattelun aikana ja esimerkiksi puhua välissä lapsilleen.

Kuitenkin myös haastateltavien työpaikoilla tehdyt haastattelut erosivat yliopistolla tehdyistä haastatteluista mielestäni siinä, että ensin mainituissa minä menin haastateltavan luokse tälle tuttuun ja minulle vieraaseen ympäristöön, kun taas yliopistolla tehtyjä haastatteluja varten haastateltavat tulivat minun luokseni, minun maaperälleni. Koen, että yliopiston tiloissa tehdyt haastattelut rakentuivat tämän vuoksi hieman virallisemmiksi haastatteluiksi, joissa kulissina olivat pelkästään pöytä ja tuolit, nauhuri sekä haastattelun osapuolet. Haastateltavien akateemisuuden vuoksi yliopisto ei kuitenkaan ympäristönä ollut heille vieras, mikä mielestäni häivytti virallisuutta.

Haastattelupuheeseen vaikuttavat siis monet tekijät. Haastateltavien tarjoama informaatio on tapauskohtaista, sillä haastateltava suhteuttaa vastaustaan aina suhteessa haastattelijaan (Holstein & Gubrium 2003, 74). Haastateltava muodostaakin haastattelussa ainakin jonkinlaisen käsityksen siitä, mihin haastateltava kysymyksillään tähtää ja mikä intressi haastattelun taustalla on (Alasuutari 2011, 149). Yksilöhaastatteluissa on tyypillistä, että haastateltava pyrkii vastaamaan ”oikein”, eli toisin sanoen sen mukaan, mitä hän olettaa haastattelijan odottavan häneltä vastaukseksi (Pietilä 2010, 225). Vastauksiin vaikuttaa siis se, kuka kysymykset on esittänyt ja missä kontekstissa. Myös haastattelijan sukupuolella on merkitystä (Ronkainen 1989, 68; Taylor 2001, 17). Koska sekä minä että haastateltavani olemme naisia, rakentui haastattelupuhe nyt luultavasti erilaiseksi kuin siinä tapauksessa, että haastattelijana olisi ollut mies. Naiseuteni mahdollisti myös sen, että minullakin voisi olla kokemusta äitiydestä, ja siten minulla ja haastateltavalla voisi olla yhteisiä samaistumisen kohteita.

Itse olin haastattelijana korkeakoulututkintoa suorittava nuorehko nainen, joka oli kiinnostunut naisten ajatuksista liittyen muun muassa koulutukseen ja työuraan. Pohdinkin miten tämä vaikutti heidän vastauksiinsa koskien esimerkiksi työn merkitystä. Olen sitä mieltä, että se on saattanut vaikuttaa työn merkityksen korostumisena heidän haastattelussa tuottamassaan informaatioissa. Henkilökohtaista elämäänsä koskeviin kysymyksiin vastatessaan haastateltavat peilaavat vastaustaan myös käsityksiinsä yhteiskunnallisista normeista (Pietilä 2010, 226). Työnteon keskeinen sija suomalaisessa yhteiskunnassa ja yhteiskunnallinen diskurssi kotiäitien ”laiskottelusta” saattoi ajaa naisia korostamaan työn tärkeyttä heidän henkilökohtaisessa elämässään. Suomessa perheenäitien työssäkäynti on myös niin yleistä, että työssäkäymätön nainen voi kokea tarvetta puolusteluun varsinkin jos on korkeakoulutettu. Joidenkin haastateltavien puheessa esiintyikin ristiriitaisuuksia, mitkä mahdollisesti voisivat selittyä sosiaalisesti hyväksyttävän vastauksen hakemisella. Ristiriitaisuuksia voidaan selittää myös diskurssianalyttisesti, kuten seuraavaksi tulen esittämään.

3.4 Haastattelupuheen diskurssiivinen analyysi

Haastatteluaineistoni analyysissä sovellan diskurssianalyttistä menetelmää. Ilmonen (2010, 127) luonnehtii diskurssianalyysin olevan ”ennen kaikkea väljä teoreettinen ja metodologinen viitekehys, jossa on tarjolla tai luotavissa hyvin monenlaisia yksittäisiä tutkimusmetodeja ja -tekniikoita”. Pietilä (2010, 213) puolestaan kuvaa sitä sateenvarjotermiksi, jonka alle mahtuu useita erilaisia teoreettisia ja metodologisia lähestymistapoja kielen ja vuorovaikutuksen tutkimiseen. Yleisesti voidaan sanoa, että diskurssianalyysi tulkitsee kielenkäyttöä tekoina ja toimintana: puhuessaan ja kieltä käyttäessään yksilö aina uusintaa, luo tai muuttaa sosiaalista todellisuutta (Jokinen ym. 1999, 19; Wood & Kroger 2000, 5; Suoninen 1999, 19; Wetherell 2001, 16; Alasuutari 2011, 144; Nikander 2008, 413) esimerkiksi luomalla sosiaalisia merkityksiä, luokituksia ja kategorioita (Hirsjärvi ja Hurme 2011, 51). Diskurssianalyysiä voi soveltaa erilaisten kielellisten aineistojen erittelyyn. Koska aineistoni koostuu haastatteluista, keskityn tässä siihen, miten diskurssianalyysiä voidaan käyttää puheen analysointiin.

Haastatteluja diskurssianalyttisesti analysoidessani kiinnostukseni kohteena on *puhetapa* eli ne tavat, joilla haastateltavat tekevät asioita ymmärrettäväksi (Suoninen 1999, 18; Wetherell ym. 2001, 3; Wood & Kroger 2000, 10). Samaa ilmiötä voi tehdä ymmärrettäväksi usein eri tavoin: esimerkiksi pääosin naisten harjoittamaa pienten lasten kotihoitoa voi merkityksellistää traditionaalisten perhearvojen korostumisena, perheiden yksilöllisinä valintoina, lapsen edun mukaisena toimintana tai tasa-arvo-ongelmana. Diskurssianalyttisesti ajateltuna ei ole olemassa objektiivista todellisuutta, josta voidaan saada tietoa, vaan diskurssiivinen todellisuus tuotetaan kussakin tilanteessa. Analyysiyksikkö diskurssianalyysissä on siis merkityssysteemi, ei puhuja. (Wood & Kroger 2000, 28; Suoninen 1993, 113 ja 1999, 29.) Toisin sanoen oman työni kannalta ei ole keskeistä pohtia, kuka haastateltavista sanoi mitään, vaan suhtaudun aineistooni kokonaisuutena, josta erittelen tutkimusintressini kannalta keskeisiä puheessa rakentuvia kulttuurisia merkityksiä.

Pyrin siis tunnistamaan haastatteluaineistostani siinä toistuvia merkityssysteemejä. Diskurssianalyysin näkökulmasta sosiaalinen todellisuus rakentuu useista rinnakkaisista ja keskenään kilpailevista merkityssysteemeistä, jotka saavat merkityksensä suhteessa ja

erontekona toisiinsa. Ne rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat todellisuutta. Merkityssysteemejä voi kutsua *diskursseiksi* tai *tulkintarepertuaareiksi*. (Jokinen ym. 1993, 17, 26–28.) Hyödynnän tässä tutkielmassa jälkimmäistä käsitettä, sillä Jokisen ym. (1993, 27–28) mukaan se soveltuu paremmin analyysivälineeksi silloin, kun kiinnostus kohdistuu arkipäiväisen puheen erittelyyn. Käyttämäni käsite *repertuaari* viittaa siis tulkintarepertuaariin. Käytän myös termiä *puhetapa* repertuaarin synonyyminä.

Analyysini kannalta keskeinen käsite on *selonteko*, jonka ymmärrän diskursiiviseksi välineeksi, jonka avulla haastateltavat pyrkivät tekemään ymmärrettäväksi itseään ja ympäröivää maailmaa. Selonteoissa he tukeutuvat ympäröivän sosiaalisen todellisuuden merkityssysteemeihin, sillä ollakseen ymmärrettäviä, selontekojen on perustuttava kulttuurisesti jaettuihin merkityssysteemeihin. Aineistossani esiintyy selontekoja esimerkiksi siitä, miksi haastateltavan mies ei ole pitänyt hoitovapaata, mitä haastateltavat merkityksellistävät vetoamalla esimerkiksi talouteen, sukupuolirooleihin tai äidin työtilanteeseen. Koska merkityssysteemejä on useita, valitsevat haastateltavat niiden väliltä omaan näkökulmaansa sopivimman vaihtoehdon. Samalla he luovat ymmärrystä maailmasta ja pitävät yllä vallitsevia merkityssysteemejä – usein tiedostamattaan. (Suoninen 1999, 20, 22; Potter & Wetherell 2001, 199.)

Minua kiinnostaa myös haastattelupuheen *funktio*, joka voi olla esimerkiksi jonkin asian selittäminen tai oikeuttaminen (Wood & Kroger 2000, 28; Suoninen 1990, 230; Wetherell 2001, 17). Tällöin kiinnostavaa on se, mitä puhuja ilmaisullaan *tekee* ja *tuottaa* (Jokinen ym. 1993, 42). Esimerkiksi perinteistä työnjakoa taloudella perusteleval puheen funktio voi olla halu antaa itsestään kuva rationaalisena valitsijana ja häivyttää sukupuolen merkitystä. Puheelle on tyypillistä *variaatio* (Wood & Kroger 2000, 10; Potter & Wetherell 2001, 199). Puheen variaatio liittyy siihen, että puheen funktiot vaihtelevat: sama asia näyttäytyy erilaisena eri funktioista käsin (Suoninen 1990, 230; Potter & Wetherell 2001, 199). Aineistossani tämä ilmeni haastattelun aikana tuotetun tiedon ristiriitaisuutena: lasten hoitaminen kotona saattoi näyttäytyä saman haastattelun aikana esimerkiksi äidin toiveiden täyttymisenä, raskaana taakkana tai haluna toteuttaa lapsen etua, riippuen siitä mikä funktio puheella oli.

Pyrin analyysini osana myös paikantamaan haastattelupuheessa ilmenevää *repertuaarien vaihtelua*. Pietilän (2010, 231) mukaan haastattelujen diskurssianalyttisessä tarkastelussa erityisen mielenkiintoisia ovat kohdat, joissa haastateltavan käyttämistä repertuaareista kaksi tai useampi kohtaavat ja niitä sovittelaaan yhteen, jolloin repertuaarien rajat ja sisältö näyttäytyvät selkeämpinä. Repertuaarien vaihtelua esiintyi aineistossani erityisesti kohdissa, joissa haastateltavat sovittelivat yhteen ura-ambitioitaan ja kotielämää. Tällöin familistinen ja individualistinen repertuaari risteytyivät (vrt. Suoninen 1993, 114–116).

Olen tulkinnut repertuaarien vaihtelua sekä vuorovaikutuskontekstista että kulttuurisesta kontekstista käsin. Haastattelutilanteen *vuorovaikutuskontekstin* huomioiminen puhetta analysoitaessa on keskeistä, koska haastateltava suhteuttaa haastattelun kulussa vastaustaan siihen puheeseen, jota tilanteessa on aiemmin tuotettu. Voi olla esimerkiksi, että haastateltava tulkitsee jonkin kommenttini tai kysymykseni syytökseksi tai kritisoinniksi sellaisen repertuaarin näkökulmasta, jota hän ei itse ole puheenvuorossaan käyttänyt. Tällöin hän vaihtaa käyttämään kyseistä repertuaaria, jolloin repertuaarin vaihdon taustalla on *vastatodistelun* tarve. Vastatodistelu nousee esiin haastateltavan vastauksissa suhteessa siihen, minkälaiseksi henkilöksi hän tulkitsee minut haastattelijana.

Olen suhteuttanut haastattelussa tuotettua puhetta myös tilanteen ulkopuoliseen maailmaan eli *kulttuuriseen kontekstiin*. Haastattelua analysoitaessa tulee kiinnittää huomiota myös kohtiin, joita voidaan tulkita yhteiskunnallisesta ilmapiiristä tai kulttuurisista tavoista käsin. Haastateltavani saattavat peilata puhettaan haastattelukontekstin ulkopuolisiin vasta-argumentteihin, jotka voivat olla esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevia normatiivisia ajattelutapoja. *Itsetodistelussa* haastateltava suhteuttaa sanomaansa ääneen lausumattomiin kulttuurissa vallitseviin näkökohtiin, joiden kanssa hän ajattelee sen mahdollisesti olevan ristiriidassa. Näin haastateltava ikään kuin vastaa jo etukäteen kritiikkiin, jonka kokee vastaukseen mahdollisesti kohdistuvan. Itsetodistelua ilmenee haastatteluissa sellaisissa kohdissa, joissa haastateltava itse täydentää kommenttiaan tai lisää siihen sellaisen asian, joka päällisin puolin voi näyttää epärelevantilta. (Jokinen ym. 1993, 31–33; Suoninen 1993, 124–125.) Olen paikantanut aineistostani myös *vastapuhetta*. Vastapuhe syntyy reaktiona johonkin, ilmaisemaan erimielisyyttä jostakin asiasta. Usein on kyse siitä, että puhuja

vastustaa jotakin kulttuurisesti vakiintunutta kategoriaa, johon hän kokee tulleen luokitelluksi. Vastapuheen tavoitteena on kyseenalaistaa ja esittää jokin tietty, usein kiinteänä pidetty kategoria uudenlaisessa ja erilaisessa valossa. Vastapuhe voi liittyä sekä haastattelun vuorovaikutus- että kulttuuriseen kontekstiin. (Juhila 2004, 20, 29.)

Edellä esitellyt käsitteet ovat keskeisiä työkaluja etsiessäni haastatteluaineistosta vastausta siihen, mitä diskursiivisia keinoja haastateltavat käyttävät tehdessään selkoa perheensä tavoista yhdistää työ- ja perhe-elämää. Seuraavaksi siirryn kuvailemaan analyysiprosessin etenemistä. Haastatteluaineistoni analysointia ei voi luonnehtia lineaarisesti eteneväksi, vaan siihen kuului myös taaksepäin palaamista aina silloin, kun käsillä oleva tekstin osa yhdistyi mielessäni aineistossa jo aikaisemmin ilmenneeseen teemaan. Ruusuvuori ym. (2010, 11–12) korostavatkin, että vaikka haastattelujen analyysin voi jakaa koostuvaksi luokittelusta, analysoinnista ja tulkinnasta, esiintyvät nämä vaiheet yleensä päällekkäin ja toisiinsa kietoutuneina. Lineaarisuutta rikkoo myös se, että koen tehneeni mielessäni jonkinlaista esianalyysiä jo ennen varsinaiseen analysointiin ryhtymistä. Tim Rapley (2007, 26) näkee haastattelujen analyysin jatkuvana prosessina, joka käynnistyy jo ennen haastattelujen tekemistä, kun tutkimuksen tekijä aihealuetta käsitteleviä tutkimuksia ja teorioita lukiessaan, muiden kanssa asiasta keskustellessaan ja omakohtaisia kokemuksiaan pohtiessaan työstää samalla mielessään ideaa siitä, mikä aiheessa on tutkimuksellisesti mielenkiintoista. Tässä prosessissa esiin nousevat ajatukset ohjaavat sitä, minkälaisiksi haastattelujen teemat ja haastattelutilanteet muotoutuvat sekä ketä valikoidaan haastateltaviksi (emt., 26–27). Analyysityö ei siis ole yksittäinen tutkimustyön vaihe, vaan se on integroituna kaikkiin tutkimusvaiheisiin (Jokinen & Juhila 1991, 61).

Minulla oli jo ennen aineiston keruuta paljon ajatuksia ja oletuksia omasta tutkimusaiheestani. Lasten kotihoidon tuki oli erityisesti tutkielmani alkuvaiheen aikana paljon esillä mediassa, joten tutkimuskirjallisuuden lisäksi ilmiötä koskevaan ymmärrykseeni vaikuttivat myös tiedotusvälineiden välittämä informaatio. Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin myös asioita, joita en ollut etukäteen miettinyt ja muokkasinkin haastattelurunkoa aina jokaisen haastattelun jälkeen. Kirjoitin lisäksi jälkepäin muistiin asioita, jotka jäivät pohdituttamaan ja jotka koin tärkeiksi haastattelujen analyysin kannalta. Koen haastattelujen litteroinninkin olleen tärkeä osa analyysiprosessia, sillä kävin siinä yhteydessä haastattelut uudestaan läpi yksityiskohtaisesti, ja esille nousi asioita, joita en ollut haastattelutilanteessa

noteerannut. Ruusuvuoren ym. (2010, 13) mukaan itse suoritettu litterointi voikin auttaa hahmottamaan aineistoa paremmin. Rapley (2004, 27) puolestaan näkee haastattelujen litteroinnin hyvänä tapana ”tarkistaa ja uudelleenmääritellä analyttisiä aavistuksia”.

Litteroituani haastattelut ajoin aineiston Atlas.ti-analyysiohjelmaan. Koin aineiston tietokoneavusteisen käsittelyn helpottavana tekijänä, sillä reilusti yli kolmesataasivuisen aineiston hahmottaminen tuntui ensi alkuun hankalalta. Analyysiohjelman avulla aloin koodata tutkimuskysymykseni kannalta merkittäviä kohtia. Koodasin aineistosta ensin perusteluja lasten kotihoidolle ja sille, miksi juuri perheen äiti oli jäänyt kotiin, sekä lisäksi myös yleisempää sukupuoleen ja työn sekä perheen yhdistämiseen liittyvää puhetta. Tämän lisäksi koodasin edellä esittelemiäni diskursiivisia välineitä. Koodaamisen ohessa kirjoitin aineiston herättämistä ajatuksista ”memoja”, jotka liitin itselleni muistutukseksi kiinnostaviin kohtiin tekstiä. Koodauksen aikana palasin aineistossa useasti takaisinpäin ja täydensin koodausta, kun huomioni kiinnittyi kohtaan, jonka huomasin tulleen esiin jo aiemmissa haastatteluissa, mutta jääneen koodaamatta. Koodattuani tekstin kertaalleen kokonaan kuuntelin vielä kaikki haastattelut uudelleen samalla lukien ja täydentäen aineiston koodausta.

Aineiston laajuuden vuoksi koodeja tuli huomattava määrä, ja totesin myös koodanneeni aineistoa paikoin turhan laajasti, joten osa koodeista oli jätettävä analyysin ulkopuolelle. Mielenkiintoista materiaalia rajautui siis tässä vaiheessa pois. Lopulta otin mukaan ainoastaan ne koodit, jotka sisälsivät perusteluja siitä, miksi äiti on jättäytynyt töistä kotiin hoitamaan lapsia, sillä huomasin niiden jo itsessään sisältävän minua kiinnostavaa tietoa sukupuoli- ja vanhemmuuskäsityksistä. Sen jälkeen luin ja analysoin tekstiä vielä uudestaan olennaisilta kohdilta ja yhdistelin koodaamaani aineistoa teemoittain koodiperheiksi. Lopulta jäljellä olivat koodit ”lapsista nauttiminen”, ”äiti/hoiva/biologia”, ”kotonaolo = vaihe”, ”korkeakoulutettu äiti”, ”lapsen paras”, ”psykologia”, ”isä/työ/lapsi”, ”äidin valinta”, ”kotityöt”, ”talous” ja ”perheen valinta”. Tämän ohella minulla oli diskursiivisia välineitä sisältävä luokka nimeltään ”DA”, johon olin ryhmittänyt haastateltavien käyttämiä diskursiivisia tapoja. Rakensin analyysiluvut niputtamalla edellä mainituista teemoista kolme eri repertuaaria. Pääluokiksi, jotka muodostavat analyysin rakenteen, muodostuivat ”naisellisen hoivan repertuaari”, ”hyvän vanhemmuuden repertuaari” sekä ”rationaalisen valinnan repertuaari”.

Tutkielmani analyysiluvut rakentuvat niin, että naisellisen hoivan repertuaaria käsittelevässä luvussa 4 tarkastelen puhetta kotiäitiydestä hedonistisena itsensä toteuttamisena, professiona ja naisille ominaisena elämänvaiheena. Tähän repertuaariin kuuluu sukupuoliessentiaalisuus, joka tulee esiin ennen kaikkea puheessa äitiyden ja isyyden perustavanlaatuisesta erilaisuudesta. Luvun 5 olen omistanut hyvän vanhemmuuden repertuaarille, joka keskittyy ennen kaikkea lapsen hyvään. Siinä äidin jääminen kotiin selittyy lapsen etuna. Hyvään vanhemmuuteen sisältyy aineistossa kuitenkin myös isän osallisuus ja äidin omat ambitiot. Lopuksi luvussa 6 analysoin rationaalisen valinnan repertuaaria, jossa lasten kotihoitoa, sukupuolittunutta työnjakoa ja nimenomaan äidin jäämistä kotiin isän sijaan perustellaan rationaalisella päätöksenteolla ja taloudellisuudella.

Koska diskurssianalyttisen tutkimuksen luotettavuus kiinnittyy tehtyjen tulkintojen perusteltavuuteen, olen pyrkinyt analyysia tehdessäni perustelemaan tulkintani ja myös tarjoamaan useampia tulkintatapoja. Perusteltavuuden tueksi olen liittänyt analyysin osaksi useita aineistolainauksia, joita seuraa niistä tekemäni analyysi, jolloin lukija voi itse päätellä tekemäni analyysin legitimiuden. Toisaalta on muistettava, että samasta asiasta on mahdollista tehdä useita tulkintoja. (Jokinen & Juhila 1991, 66–67.) Pelkästään haastateltavien puhetta lainaavien katkelmien kohdalla puhujaa ei ole määritelty. Tällöin olen tulkinnut niin, että haastattelukontekstin analysoiminen ei tuo tulkinnalle erityistä lisäarvoa. Tässä yhteydessä olen myös saattanut paikoin jättää antamani minimipalautteet merkitsemättä tekstin eheyttä lisätäkseni. Niiden katkelmien kohdalla, joissa myös minä haastattelijana olen äänessä, on myös haastattelukontekstin analysoiminen ollut mielestäni tarkoituksenmukaista. Tällöin H-kirjain viittaa haastattelijaan ja I-kirjain haastateltavaan. Jos lainauksia on kaksi peräkkäin, ne ovat aina eri haastatteluista. Olen havainnollistanut tätä lisäämällä katkelmien väliin viivoitusta. Haastateltavien naurun olen merkinnyt [nauraa] ja jonkin sanan painottamisen alleviivaamalla painotetun sanan. Katkelmissa esiintyy merkintä (...) niissä tapauksissa, kun olen kokenut tarpeelliseksi poistaa välistä esimerkiksi oikean sanan etsimistä tai analyysin kannalta vähempiarvoista puhetta. Perusteena sille, että olen paikoin lyhentänyt haastateltavien puhetta, on luettavuuden lisääminen.

4 NAISELLISEN HOIVAN REPERTUAARI

Äidin henkilökohtainen halu viettää aikaa pienten lastensa kanssa nousee haastattelupuheessa keskeiseksi perusteluksi kotihoidon tuen käytölle. Tässä luvussa tarkastelen puhetapaa, jota kutsun naisellisen hoivan repertuaariksi. Repertuaarissa korostuu äidin *halu* ja *tarve* hoivata lastaan – tämä tarve myös erottaa äidin isästä, sillä hoiva yhdistyy äidin naiseuteen. Äitiys näyttäytyy siis hedonistisena kokemuksena. Äidin ensisijaisuus lapsen hoitajana tarkoittaa sitä, että äitiys on kuin ammatti, joka vaatii (naisille ”ominaista”) erikoisosaamista ja joka tulee hoitaa hyvin. Äitiyden ammatillistuuksessa tulee kotiäitiydestä myös normaali osa naisen elinkaarta, sillä tämän näkemyksen mukaan hyvä äiti hoitaa pienet lapsensa kotona täysipäiväisesti pitämällä taukoa työelämästä. Naisellisen hoivan repertuaarissa risteävätkin sekä itsensä toteuttamista korostava individualistinen repertuaari että perheen etua priorisoiva familistinen repertuaari: tarve hoivata lasta vaikuttaa kumpuavan sekä äidin hedonistisesta halusta nauttia lapsestaan että halusta antaa itse lapselle parhainta mahdollista hoivaa.

4.1 Hedonistinen äitiys

Äitiys rakentuu haastattelupuheessa tärkeäksi identiteetin rakennuspalaksi. Lasten kotihoidon tuki sekä miehen ansiotyö antavat äidille mahdollisuuden nauttia lapsistaan näiden ollessa pieniä. Pienten lasten hoitaminen ja näiden kehityksen seuraaminen näyttäytyvät merkittävämpinä asioina kuin työelämä ja ura. Seuraavassa lainauksessa haastateltava kertoo ajasta, jolloin hänen ensimmäinen lapsensa oli vuoden ikäinen. Haastateltava oli saanut hyvän työtarjouksen, minkä vuoksi hän joutui valintatilanteeseen töihin menon ja lapsen kanssa kotona olemisen välillä.

”Meiän pihalla oli yks semmonen äiti, joka meni töihin niin et sen lapsi oli yheksänkuukautinen suunnilleen ja siinä toinen äiti otti sen, sen pojan hoitoonsa, se hoiti niinku, sil oli saman ikänen tyttö, niin se otti sen niin kun hoitoonsa ja sit me istuttiin siin hiekkalaatikolla (...) ja sitte se, tämä työssäkäyvä äiti tuli kotiin, ja me istuttiin kaikki siinä, ja sitten tää hoitava äiti sano, et kuule, että, et toi, mikäs sen lapsen nimi ees, mä en muista.. M.. Mikko, et Mikko otti tänään ekat askeleet, ja sit mä näin sen äidin ilmeen, et se oli niinku tavallaan se oli ilonen, mut et se, se harmitus, et hän ei nähny niit ekoi askelia, ja sit mä niinku ite vaan mietin, et ei ku mä haluun nähä, mä haluun kuulla ne jutut ja mä haluun

olla niiden kanssa, et se oli niinku semmone käänteeseen tekevä, et, et ihan, et itsekkäistä syistä mä halusin nähdä miten ne kasvaa.”

Katkelmassa tulee hyvin esiin puhetapa, joka korostaa äidin tarvetta olla lapsensa kanssa. Tässä siis äidin ja lapsen roolit ovat vaihtuneet päittäin: äiti tarvitsee lastaan eikä toisinpäin. Kotiäitiyys rakentuu siis äidin tavaksi nauttia lapsestaan, seurata tämän kehitystä ja kasvua. Lapsen kanssa kotona olominen töihin palaamisen sijaan perustuu äidin hedonistiseen haluun hoivata lastaan, se on itsekäs valinta. Tämä ”äitiyden hedonistinen eetos”, kuten Heini Martiskainen de Koenigswarter (2006, 182) on kyseistä puhetapaa kutsunut, kytkeytyy läheisesti äidin ja lapsen välistä emotionaalista suhdetta korostavaan kiintymyssuhdeteoriaan. Bowlby (1952, 11, 67) korosti osana teoriaansa, että lapsen hoivaamisen on oltava äidille nautinnollista – ei siis riitä, että äiti vain hoitaa lasta. Äidin kokema nautinto edellyttää, että äidin ja lapsen suhde on jatkuva ja rikkoutumaton. Tällöin lapsi voi hyötyä äitinsä antaumuksellisuudesta ja äiti puolestaan saada nautintoa seuratessaan lapsensa kehitystä – suhde on siis kaksisuuntainen. (emt., 67.)

Katkelmassa töihin palannut Mikon äiti rakentuu poikkeukselliseksi suhteessa pihapiiriin muihin äiteihin haastateltavan käyttäessä ilmaisua ”*yks semmonen äiti*” sen sijaan, että hän sanoisi ”*meidän pihalla oli äiti*”. Samalla haastateltava luo äitikategorioita: on töissä käyviä äitejä ja on kotiäitejä. Sanavalinta ”*yks semmonen*” asettaa normiksi, josta Mikon äiti poikkeaa, pientä lastaan kotona hoivaavan äidin, joka näkee lapsensa ensiaskeleet. Töihin palanneelta äidiltä nämä jäävät näkemättä, minkä haastateltava ajattelee aiheuttavan tälle naisena mielipahaa. Martiskainen de Koenigswarterin mukaan (2006, 189) lapsen ensiaskeleet näyttäytyvät kulttuurissamme yhtenä vanhemmuuden ”maagisista” hetkistä. Tässä haastateltava mielestäni toistaakin esimerkiksi elokuvissa esiintyvää romantisoitua kuvaa äideistä, jotka haluavat seurata lastensa kehitystä läheltä.

Anglosaksisen populaarikulttuurin representaatioita valkoisesta keskiluokkaisesta äitiydestä tutkinut Ann Kaplan (1992, 194) ajoittaa 1980-luvun puoliväliin käänteeseen, jolloin äitiyttä ja sen kokemuksen tärkeyttä osana naisen elämää alettiin vaalia populaarikulttuurissa. Äitiydestä ja lasten kasvatuksesta alkoi tällöin rakentua naisen tapa toteuttaa itseään sen sijaan, että se kuvattaisiin itsestäänselvyytenä tai traditioiden määräämänä velvoitteena. Kaplanin mukaan kyse on kokonaisesta ”äiti-paradigman” muutoksesta – kun naisille oli tullut mahdolliseksi toteuttaa itseään työelämässä ja

halutessaan valita lapsettomuus, tuli tällöin myös mahdolliseksi nähdä äitiys ja lapsille omistautuminen naisen valintana ja tapana toteuttaa itseään. (Kaplan 1992, 182, 194; Lupton 2000, 61.)

Medialla ja viihdeteollisuudella on merkittävä asema yhteiskunnallisten diskurssien välittäjänä ja ylläpitäjänä. Ne uudelleentuottavat ”yleistettyjä fantasioita”, eli ideologian värittämiä tai tiettyjä kulttuurisia intressejä palvelevia ihanteita (Kaplan 1992, 182). Useampi haastateltava mainitsi haastattelussa lukeneensa lehdistä tai nähneensä televisiosta iäkkäämpien naisten haastatteluja, joissa nämä muistelivat lämmöllä aikaa pienten lastensa kanssa. Nämä haastattelut saivat haastateltavat ymmärtämään omien lastensa lapsuuden lyhyiden ja inspiroivien heitä ottamaan kaiken irti ajasta, jolloin lapset ovat vielä pieniä. Seuraavat katkelmat ilmentävät tätä puhetapaa. Ensimmäistä lainausta on edeltänyt keskustelu siitä, mitä mieltä haastateltava on pienten lasten viemisestä päivähoitoon. Toinen lainaus taas liittyy keskusteluun pitkien hoitovapaiden mahdollisista negatiivisista vaikutuksista työuraan.

I: ”hädin tuskin mä ite pystyn niitä suojelemaan siltä, että ne ei tipu jostain tuolin päältä, niin eihän, se tuntuu jotenki tosi hurjalta, et sitte, sitte käsiä on vielä vähemmän ja katsovia [naurahtaa] silmiä vielä vähemmän, et, et kyllä, kyl varmasti siis pärjäis eikä siin mitään, mutta, mut jos ei tarvii, niin en mä kyllä ihan huviksenikaan niitä päiväkotiin laittais”

H: ”niinpä”

I: ”mun mielest oli muuten tosi ihana, ku joskus, olikohan se, ihan aiheesta toiseen, ööö, jossain Neljän tähden illallinen -ohjelmas tai jossain, niin toi Hilka Ahde oli siinä, ja sit se sano, et jos hän sais ihan mitä tahansa niinku toivoo, niin hän menis semmosella jollain taikakoneella takasin siihen aikaan, ku lapset oli pieniä, että niinku kattomaan vielä sitä, että ku ei sitä tajuu, et miten nopeesti se menee, niin mä oon ihan samaa mieltä, et sen niinku nyt täs alkaa tajuamaan, et vitsi se aika on lyhyt, on koko loppuelämä aikaa tehdä vaikka mitä vaan.”

I: ”kai se on prioriteeteista kiinni”

H: ”niinpä”

I: ”mutta, paljon on vaikuttanut myös se, et, jos luet yhenkään haastattelun, missä vanhoilta, vanhuksilta kysytään, että onko jotain, mitä ne tekis toisin tai jotain, mikä niistä on ollu hyvää, kukaan ei kadu sitä, et ois viettäny liikaa aikaa lasten kanssa”

Tukeutuminen vallitsevaan puhetapaan lapsuuden ainutkertaisuudesta ja lyhydestä toimii katkelmissa selonteon apuvälineenä. Ensimmäisessä katkelmassa haastateltava toteaa uskovansa, että hänen lapsensa pärjäisivät kyllä tarpeen vaatiessa päiväkodissa,

minkä jälkeen hän kuitenkin vaihtaa hedonistisen äitiyden repertuaariin nojautuen näkemäänsä televisio-ohjelmaan. Tällöin sitä, että haastateltava ei halua laittaa lapsiaan päiväkotiiin, ei perustellakaan enää lapsen edulla, vaan äidin tarpeella seurata lastensa kehittymistä. Kotona olo määrittyy lyhyeksi ajaksi koko elämän mittakaavassa, jolloin oman itsen toteuttaminen kodin ulkopuolella voi odottaa omaa aikaansa. Tällöin haastateltavan ei tarvitse myöhemmin katua ja toivoa ”taikakonetta”, jolla palata katsomaan pieniä lapsiaan. Lainauksessa julkisuudenhenkilö Hilikka Ahde toimii ”kulttuurisesti merkitykselliseksi tulleen puheen välittäjänä” (Jallinoja 1997, 15), ja hänen sanomaansa viittaamalla haastateltava saa puheelleen auktoriteettia.

Jälkimmäistä lainausta ennen on siis keskusteltu siitä, miten useammaksi vuodeksi kotiin jääminen voisi vaikuttaa haastateltavan työuraan. Haastateltava toteaa *”kukaan ei kadu sitä, et ois viettänyt liikaa aikaa lasten kanssa”*. Koska keskustelussa työ ja perhe ovat vastakkain, viestittää haastateltava lausahduksellaan, että liikaa työntekoa saattaa katua jälkeenpäin. ”Kukaan”-sanana käyttö toimii retorisenä keinona, joka pyrkii vakuuttamaan, ettei kyseessä ole ainoastaan haastateltavan mielipide, vaan yleinen fakta (vrt. Jokinen 1999, 138). Lisäksi haastateltava käyttää ilmaisua *”yhenkään haastattelun”* korostamaan argumenttinsa legitimiyyttä: kukaan ei kadu lapsiinsa käyttämää aikaansa jälkeenpäin, vaan sen sijaan kaikki muistelevat sitä lämmöllä. Tulkiten molemmissa katkelmissa kulttuurisen puhutavan hyödyntämisen funktion olevan halu tuoda esiin oman elämän ”oikeanlainen” arvojärjestys.

Jallinoja (2000, 220–221) on huomannut median keskuudessa heränneen 1990-luvun lopulla uudenlaisen huomion koskien työn ja perheen välistä suhdetta. Tällöin perheaiheiden yhteydessä yleistyi katumuksellinen puhetapa, joka ilmeni muun muassa vanhempien ihmisten haastatteluissa, joissa nämä esittivät katumusta siitä, että heidän työnsä on vienyt liikaa aikaa perheeltä. Artikkeleissa ilmeni usein tietynlaisena käännekohtana se hetki, jolloin haastateltava on ”avannut silmänsä” ja laittanut arvojärjestyksensä uusiksi. Tällöin ”perheeseen paluusta” tulee kuin ”sankaritarina”. (emt., 2000, 220–222.) Seuraavassa katkelmassa haastateltava kertoo juuri tällaisesta käännekohdasta; joskaan hänen kohdallaan ei ole vielä liian myöhäistä, sillä lapsi on käännekohdan aikaan vielä pieni. Katkelmassa haastateltava muistelee sitä, kuinka hän päätti jäädä pidemmäksi aikaa kotiin hoitamaan lastaan.

”Ja sillen mä niinku mietin, et, et haluisinks mä mennä töihin, ja, ja mä olin niinku koko ajan niinku sillee, että, et mitä mä teen ja sit mä luin sellasen naistenlehden, se oli äitienpäivä, se on ollu toukokuuta, et meidän tyttö on täyttäny just vuoden, siin oli sitte tämmöset vaikuttavat naiset kertoivat äitiydestä, joku tämmönen artikkeli ja siinä niinku mua, mulla jäi vaan niinku mieleen, et jokainen niist mainitsi, siin oli Tarja Halosta ja mä en muista mitä kaikkii siin oli, mut jokainen niist mainitsi, et harmitti, ku ei ollu lasten kans sillen ku ne oli pieniä ja kun mä olin sen lukenu, niin sit mä päätin, et eiku mä en haluu, et mua harmittaa.”

Tässä katkelmassa sankaritarinaksi rakentuu äidin kieltäytyminen hyvästä työpaikasta äitiyden nimissä. Tällöin kotiin jääminen näyttäytyy myös korostetusti aktiivisen valinnan tuloksena. Lapset kasvavat nopeasti ja ovat pieniä vain lyhyen aikaa – siitä on nautittava tässä ja nyt, ennen kuin on liian myöhäistä. Näkisin tällaisen käsityksen olevan osa kulttuurista ymmärrystä äitiydestä: hyvä äiti viettää aikaansa lasten kanssa ja uhraa muita elämän osa-alueita voidakseen hoivata näitä. Työssäkäyminen tarkoittaisi, että äiti näkisi lastaan vähemmän, jolloin hän ei voisi nauttia tämän varhaisista vuosista samalla tavalla kuin hoitaessaan tätä kotona. Välttääkseen myöhempiä katumuksen tunteita, joista uraa tehneet naiset artikkelissa kertovat, haastateltava päättää kieltäytyä työpaikasta. Tällöin lapsen kanssa kotiin jääminen näyttäytyy uhrauksena, jonka äiti kuitenkin itsensä ja lapsensa vuoksi mielellään tekee.

Haastateltavien edellisissä lainauksissa mainitsemat lehtiartikkelit sisältävät mediavälitteistä äitipuhetta, jossa julkisuudenhenkilöt puhuvat äiteinä toisille äideille luoden ja muokaten samalla ymmärrystä siitä, mitä äitiys on. Koska ydinperheeseen liittyvä hetero-oletus tarkoittaa, että isyys ja äitiys rakentuvat ennen kaikkea toistensa vastakohdiksi (Kolehmainen & Aalto 2004, 14), näyttäytyvät äidin ja isän ominaisuudet ja velvollisuudet toisistaan erillisinä. Haastatteluaineistossa hoivaamistarve rakentuu pääosin naiselliseksi ominaisuudeksi. Perustellessaan sitä, miksi isä ei ole käyttänyt hoitovapaata, haastateltavat korostavat usein omaa tarvettaan hoivata lapsia, kun taas miehillään he eivät näe vastaavaa tarvetta olevan. Seuraavassa katkelmassa haastateltava pohtii sitä, miksi lasten kotihoidon tuen käyttäjistä lähes kaikki ovat naisia.

”No ehkä senki takii niinku, et mä ymmärrän, et se nainen haluaa, siis tosi monihan haluu, en mä ainakaan, mul ois ihan, must ois ihan kauheeta, jos mun mies ois halunnu olla puolet täst kotona [nauraa] et mä olisin menettäny sen, et ku sil ei oo niin.. vaik se on sille tärkeetä, et se näkee ne, mut sil ei oo niin sellasta.. emmä tiiä onkse biologia, mikä

sen tekee, ku se on mulle niinku niin, niin tärkeetä, että minä saan juuri hoitaa niitä lapsia.”

Lainauksessa haastateltava korostaa omaa tarvettaan viettää aikaa pienten lastensa kanssa ja antaa näille hoivaa. Hän myös ammentaa omasta kokemuksestaan perusteluja sille, miksi kotihoidon tuen käyttäjät ovat lähes poikkeuksetta naisia: hän ymmärtää, että naiset haluavat hoivata, sillä hän kokee itse samoin. Oman kokemuksen esiintuonti korostaa haastateltavan episteemisiä oikeuksia ja toimii hänen argumenttinsa legitimoijana (Ruusuvuori 2005, 33). Haastateltava painottaa vastauksessaan ”*moni*”-sanaa ”-*han*”-päätteellä, mikä toisaalta toimii haastateltavan antaman vastauksen auktorisoivana tekijänä tuomalla argumenttiin faktamaisuutta, ja toisaalta korostaa sitä, että naiset ovat kotona omasta halustaan, ja tämä halu on tyypillistä naisille. Mies ei halua jäädä kotiin, sillä hänelle riittää vähempikin aika lasten kanssa.

Lopussa haastateltava käyttää ilmaisua ”*minä saan juuri hoitaa*”, jonka voi tulkita niin, että haastateltava kokee mahdollisuuden olla kotona lastensa kanssa lahjana. Lahja on se, että haastateltava voi keskittyä täysipäiväiseen äitiyteen, sillä hänen miehensä elättää perhettä. Lahjaan voi katsoa lukeutuvaksi myös sen, että mies ei ole halunnut jäädä kotiin hoitamaan lapsia, jolloin hän olisi riistänyt haastateltavalta mahdollisuuden toteuttaa luontaista haluaan. Syytä omalle halulle hoivata haastateltava hakee biologiasta. Biologia toimii perusteluna halulle, jonka alkuperää haastateltavan on muuten vaikea paikantaa – halu vain ”kumpuaa” jostakin. Myös seuraavan katkelman haastateltava perustelee kotihoidon tuen käytön naisvaltaisuutta biologialla.

”Kai se ihan historiaan perustuu, et sillee on aina ollu, et naiset hoitaa ja sitte varmaan monel on se, et mies tienaa paremmin kuin nainen. Ja ehkä sit on viel kumminkin sit ainakin mul itellä, et on semmonen... jotenkin tulee luontaisesti se, et halua olla, niinku käyttää sitä aikaa lasten kanssa enemmän ja... en tarkota sitä, ettei mun mies haluais olla lasten kans, mut ehkä hänel ei oo sel.. hänel riittää se vähempikin aika lasten seurassa et jotenkin, mul on ainakin jotenkin luontosempaa se, et mä siivoilen ja vaihtelen vaippoi täs, ja se on semmost mitä mä mielelläni teen.”

Haastateltava aloittaa vastauksensa vetoamalla naisten tekemän hoivan historiallisuuteen ja toisaalta naisten ja miesten väliseen palkkaeriarvoisuuteen. Tämän jälkeen hän tuo oman kokemuksensa kautta esiin vielä yhden vaihtoehtoon, joka on naisten halu hoitaa lapsiaan itse. Haastateltava käyttää sanaa *luontainen* kuvaamaan suhdettaan lapsiin. Tulkitsen tämän viittaavan biologiaan, sillä oman itsensä

vastakohdaksi haastateltava nostaa miehensä, jolla hän ei näe olevan samanlaista tarvetta. Sittemmin haastateltava käyttää sanaa ”*luontosempaa*”, jonka voi tulkita tarkoittavan sekä luonnetta että edellä mainitunlaista biologista luontaisuutta. Tässä yhteydessä luonteenkin voisi tosin tulkita olevan suhteessa biologiaan, sillä haastateltava kertoo vaipanvaihdon ja siivoamisen olevan hänen luonteelleen ominaista. Tällaiset kodin- ja lastenhoidolliset työt liitetään usein juuri naisiin.

4.2 Äitiys ammattina

Ymmärrys hyvästä äitiydestä on sidoksissa kulttuuriseen kontekstiin sekä aikaan ja paikkaan (Crompton ym. 2010, 5). Anna Rotkirch (2000, 189) on esittänyt, että nykyisin ihannoidaan ”totaalista”, kokonaisvaltaista suhdetta lapsen ja vanhemman välillä. Hays (1996, 8–9) kutsuu termillä *intensiivinen äitiys* sellaista äitiyden ideologiaa, jonka mukaan äidin tulee käyttää loputtomasti aikaansa ja energiaansa lapsensa hoivaamiseen ja tämän tarpeiden tyydyttämiseen. Intensiivisen äitiyden ideologiassa keskeistä on äidinhoivan ensisijaisuuden ehdottomuus – vain oma äiti voi vastata lapsen tarpeisiin riittävän hyvin (emt.).

Aineistossani äitiydestä puhutaan paikoin kuin ammattina: haastateltavat saattavat esimerkiksi viitata itseensä kotiäiteinä, minkä tulkitsen haluksi korostaa kotona olemisen arvokkuutta. Kun lasten hoitaminen kotona nähdään työnä, termi ”kotiäiti” rinnastuu ammattinimikkeisiin. Eräs haastateltava toteaaakin kotona lasten kanssa olemisestaan: ”*tää on nyt se mun unelmatyö*”. Woollettin ja Phoenixin (1991, 216) mukaan kehityspsykologiassa korostuva äidin hoivan ensisijaisuus on johtanut äitiyden professionalistumiseen: ihanteellisen äidin tulee omistautua lapselleen täysin, ja muuttaa omaa elämäänsä vastaamaan lapsen tarpeita (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 115; Lupton 2000, 54; Bailey 1999, 337).

Äitiys on siis kuin työtä, professio. Lapsuus näyttäytyy tällöin ajanjaksona, jonka aikana lapsen vanhempien, erityisesti äidin, on turvattava jälkikasvunsa kehitys parhaimmalla mahdollisella tavalla (Beck-Gernsheim 2002, 90). Ulrich Beck ja Elisabeth Beck-Gernsheim (1995, 117) kutsuvat täydelliseen vanhemmuuteen tähtäävää mentaliteettia ”vanhemmuuden maniaksi”, jonka ”tartunnalle” erityisen alttiita ovat nuoret, koulutetut kaupunkilaisnaiset (vrt. Hays 1996, 151). Myös Suomessa vuosituhannen vaihteen

familistisen liikehdinnän keskiössä olivat akateemisesti koulutetut naiset. Mielipidepalstoille kirjoitellessaan he liittivät tekstin loppuun ”kotiäiti”-tittelin ohella usein myös suorittamansa akateemisen loppututkinnon. (Jallinoja 2006, 175.)

Äitiys ei kuitenkaan ole erityisen kovapalkkainen ammatti. Haastattelupuheessa viitataan usein lasten kotihoidon tuen matalaan tasoon, mutta vaatimuksia sen nostamiseksi ei kuitenkaan esitetä. Uskon, että tähän vaikuttaa yhteiskunnallinen puhe siitä, että kotiäidit ”laiskottelevat” yhteiskunnan tuilla. Lisäksi haastateltavien perheet ovat pääosin hyvin toimeentulevia, eikä tuen saaminen ollut kaikissa perheissä äidin kotiin jäämisen ehdoton edellytys. Tulkitsen tuen mataluuden esiintuomisen olevan tapa korostaa sitä, että kotona lasten kassa oleminen on *arvovalinta*, sillä se on perheen kannalta taloudellisesti tappiollista. Seuraavassa katkelmassa haastateltava kertoo ymmärtäneensä, että perhepäivähoitajana toisten lasten hoitaminen kotona olisi tuottoisampaa kuin nyt omien lastensa hoitaminen.

”Mulla on kohta kolme lasta. Jos mä vaihtaisin kaverin kans aina aamusin, mä veisin ne sille perhepäivähoitoon, ja se tois mulle ne perhepäivähoitoon, niin me saatais yhteensä enempi tukea siihen systeemiin ku mitä... Ei, ei oo siis suunnitelma tehdä näin, mut et mä vaan täs joskus hoksasin sen. Sit sillon me, sillon me oltais tota yhteiskunnan silmissä työssäkäyviä äitejä, mut mikään ei ois todellisuudessa muuttunu.”

Tulkitsen katkelman kritiikkinä kotiäitiyden yhteiskunnallisesti matalaa statusta kohtaan. Haastateltava saisi enemmän rahaa, jos hoitaisi kotonaan muita kuin omia lapsiaan, sillä tällöin hän olisi työssäkäyvä äiti. Arvostus – tai sen puute – näkyy siis siinä, mikä ymmärretään työksi, ja tästä työstä maksettavassa korvauksessa. Keskustelulla naisten tekemän palkattoman hoivatyön aliarvostuksesta on pitkä historia (esim. Crompton 2006, 189; Repo 2009, 223). Esimerkiksi jo mainitsemassani äidinpalkkakeskustelussa naisille on vaadittu palkkaa lasten ja kodin hoitamisesta. Viime vuosinakin on esitetty vaatimuksia kotihoidon tuen nostamiseksi (Jallinoja 2006, 101).

Median ohella hyvän äitiyden ideaalia tuotetaan myös esimerkiksi ystävä- ja perhepiirissä sekä asiantuntijapuheessa (Lewis 1991, 200). On paradoksaalista, että vaikka äidillisyyden ja hoivaamisen saatetaan nähdä olevan naisille luontainen ominaisuus, hyvästä vanhemmuudesta on tullut jatkuvasti vaativampaa (Beck-

Gernsheim 2002, 90). Vanhemmuuteen kohdistuvat vaatimukset ovat moninaistuneet ja niistä käydään jatkuvaa neuvottelua. Kun ennen esimerkiksi kirkko määräsi sen, mikä on oikea tapa menetellä, on informaatiovirta nykyään loputon ja tarjolla on useita erilaisia tulkintoja asioista. Asiantuntijatietoa on saatavilla loputtomiin, ja se on koko ajan niin sanotusti hajoamistilassa, mikä tarkoittaa sitä, että ”oikean” tiedon valitseminen on siirtynyt yksilöiden harteille. (Beck-Gernsheim 2002, 46–48.) Valitseminen edellyttää kuitenkin jonkinlaista asioihin perehtyneisyyttä. Asiantuntijuuden raja alkaa hämärtyä, kun kenellä tahansa on pääsy asiantuntijatiedon äärelle esimerkiksi tiedotusvälineiden välityksellä (Jallinoja 2006, 116). Esimerkiksi sosiaalinen media toimii asiantuntijatiedon levitysväylänä, kuten seuraavassa katkelmassa tulee esiin.

”Facebookiinhan niitä laitetaan, aina ku Jari Sinkkonen sanoo jotain, niin joku sen sinne postaa, niin kyl mä luen Jari Sinkkosen mielipiteet, me ollaan yleensä sen kans samaa mieltä.”

Lainauksessa haastateltava kertoo lukevansa Facebookissa ystäviensä jakamia lasten kehitystä käsitteleviä artikkeleita. Katkelmasta saa käsityksen, että haastateltavalla on useita samanmielisiä Facebook-ystäviä, sillä myös hän itse pitää psykiatri Jari Sinkkosen ajatuksista. Internetin aikakaudella omalle käsitykselle hyvästä äitiydestä voikin hakea vertaistukea toisilta samoin ajattelevilta henkilöiltä esimerkiksi internetin keskustelupalstoilta ja sosiaalisesta mediasta. Jakamalla artikkeleita tai kirjoituksia vanhemmuudesta toisille esimerkiksi Facebookissa tulee samalla rakentaneeksi omasta itsestään kuvaa tietynlaisena äitinä ja viestittäneeksi siitä, mitä pitää arvossa.

Internetin ja sosiaalisen median kehityksellä lienee keskeinen vaikutus asiantuntijatiedon nopeaan leviämiseen. Kirsi Erärannan (2007, 84) mukaan esimerkiksi lapsen kehitykseen liittyvä psykososiaalinen tieto ei ole enää pelkästään ammattilaisten ”omistuksessa”, vaan se on osa tavallisten ihmisten arkea median ja lähipiirin välittämänä, sekä myös oman itsen ymmärryksenä esimerkiksi siitä, mitä hyvä vanhemmuus on. Seuraavassa katkelmassa haastateltava vertailee psykiatri Jari Sinkkosen ja psykologi Liisa Keltikangas-Järvisen kehityspsykologisia teorioita kutsuen niitä maalaisjärjeksi.

”Se taitaa olla Keltikangas-Järvinen, joka puhuu näistä, että on hyvä olla kotona ja ei oo niinku kiire harrastamaan esimerkiksi ja vähä niinku rennosti vaan, mut on ne mun mielest aika samoilla linjoilla myöski, aika

sellast niinku ihan, ihan maalaisjärkeä, eihän niil oo mitään kauheen, kauheen ihmeellisii erikoisuuksia ne asiat.”

Katkelmassa psykologinen asiantuntijatieto esitetään terveeseen järkeen perustuvana tietona. Toisessa kohtaa haastattelua on kuitenkin tullut esiin, että kiireettömyys ja rennosti oleminen ovat juuri niitä asioita, joita haastattelija kotihoidon avulla haluaa lapsilleen mahdollistaa. Haastateltava näyttäisi siis omaksuneen kyseisten psykologien teorian siitä, että kiireinen elämä on lapselle haitallista. Nikolas Rosen (2006, 90) mukaan psykologisesta tiedosta onkin tullut osa ihmisten arkipäiväisen elämän rakennuspalikoita. Sen sijaan, että haastateltava palauttaisi nämä ajatuksensa asiantuntijatietoon ja perustelisi toimintaansa tutkimustiedolla, valitsee hän kuitenkin maalaisjärjen korostamisen. Psykologinen tieto on arkipäiväistynyt hänen puheessaan – siitä on tullut tervettä järkeä.

Koska uutta asiantuntijatietoa tuotetaan koko ajan, tarkoittaa tämä myös sitä, että vanha asiantuntijatieto kyseenalaistuu. Näin on esimerkiksi ollut rintaruokinnan kohdalla, jota on Euroopan eri maissa vuoroin suositeltu ja vuoroin ei (Beck-Gernsheim 2002, 47–48). Tämä tarkoittaa sitä, että väärän informaation riski on olemassa, jolloin ei kannata ottaa lapsen kehityksen kannalta turhia riskejä. Haastattelupuheessa potentiaalisesti riskiksi rakentuu se, miten pienten lasten päiväkotihoito voi vaikuttaa näiden mielenterveyteen, kuten seuraavista katkelmista käy ilmi.

”Voi olla, et se on sille haitallista, mistä me tiedetään siis, ku eihän niilt voi kysyy, et voi olla, et se reagoi siihen jotenki muuten, tai myöhemmin tai jotain, emmä tiedä.”

”Vaikka toisaalta mä kyllä aatteleen sillee, et, et paljo välii, että maailma opettaa ja kyllä ne siellä pärjää että on suurin osa suomalaisista ollu päiväkodissa ja aika pienenäki menny, mut ehkä se musta.. halusin sitte varman päälle ottaa sen.”

Kuten olen edellä tuonut esiin, päiväkodin haittavaikutukset pienten lasten mielenterveyden kannalta ovat olleet läsnä yhteiskunnallisissa keskusteluissa siitä saakka, kun naisten työssäkäynti alkoi normalisoitua. Sen sijaan lasten kotihoitoa on harvemmin kritisoitu ”lapsen edun” näkökulmasta ainakaan vuosituhannen vaihteen familistisen käänteen jälkeen (Jallinoja 2009, 107). Mahdollinen kotihoidon kritisointi tästä näkökulmasta on lisäksi liittynyt usein perheisiin, joissa esiintyy sosiaalisia ongelmia (ks. esim. Sipilä ym. 2012, 206–207). Täten päiväkotihoito aiheuttaa sellaisen

potentiaalisen riskin, jota ei keskiluokkaisissa perheissä tapahtuvan kotihoidon kohdalla ole osoitettu olevan, jolloin jälkimmäinen vaihtoehto näyttää riskittömältä vaihtoehdolta. Tällöin se on myös turvallisempi hoitovaihtoehto, kuten haastateltava jälkimmäisessä katkelmassa toteaa.

4.3 Kotiäitiys elämänvaiheena

Haastattelupuheessa kotiäitiys rakentuu osaksi äidin elinkaarta, yhdeksi elämänvaiheeksi. Kotiäitivaiheen aika on silloin, kun lapset ovat pieniä, ja lasten kasvettua äidit palaavat takaisin työelämään. Naisilla voikin nähdä olevan kaksi uraa – ansiotyöura ja kotiura (Jolkkonen ym. 1991, 149–150). Työelämästä poissaolo lasten kotihoidon vuoksi näyttäytyy siis osana naisen normaalibiografiaa. Seuraavissa katkelmissa haastateltavat käyttävät kotiäitivaiheen ainutlaatuisuutta korostavaa repertuaaria.

H: ”sä sanoit tossa, että tää äitiys on enemmän sun juttu, niin mitä se sillee, jos sä ajattelet, niin mitä se sulle merkitsee, äitiys?”

I: ”No kylhän se merkitsee ihan hirveen paljon, että, kun on lapsia halunnu, niin ne on tosi ihania mun mielest, ja kiva, et niit on. Nää on aika ainutlaatusii vuosia, et ei näitä saa takas, enkä mä voi sit, ku mä oon menny työelämään, niin en mä voi sit enää päättää, et nyt mä haluan olla vuoden kotona tässä välissä, et on se tosi, tosi niinku arvokasta ja ainutlaatusta et, kyl siel työelämäs täs on viel kymmeniä vuosia edessä, että sinne ehtii”

H: ”Mites sit, jos miettii tota yleisesti työelämää ja koulutusta, niin mitä sä niinku, mitä ne niinku sillee merkitsee sulle, jos voi näin laajasti kysyä?”

I: ”Mmm... ööö, no kyl se tietysti sillä tavalla merkitsee, merkitsee kyllä niinku paljon, että.. että, mmm, kyl mulla niinku.. se et, se et on niin kun saanu kuitenkin nyt tähän elämänvaiheeseen jo tutkinnon, tai kaksikin suoritettua, ja se, et, ja se niinku, että, myös se, et on se semmonen niin kun oma, oma niin kun, oma sellanen niinku osa-alue tai muu, mihin sitte, sitte voi niinku paneutua niin, kyl mä sen koen tärkeeksi, mut et jotenki mä oon sitte aatellu sitä, että nyt lapset on kuitenkin vaan kerran pieniä, että nytte elämänvaihe on tää, ja sitte, sitte mä ehin kyllä olee, olemaan vielä siellä, siel työelämässäki”

Katkelmissa esiintyvä repertuaari nojaa jo edellä esiin tulleeseen puhetapaan lapsuuden lyhyydestä ja ainutlaatuisuudesta. Molemmissa katkelmissa korostuu se, kuinka haastateltavien lapset ovat pieniä vain jonkin aikaa, mutta työelämää on jäljellä vielä

monta kymmentä vuotta. Molemmissa katkelmissa haastateltava toteaa, että työelämään ”ehtii” vielä – työn ja perheen vastakkainasettelussa työ jää siis selvästi toissijaiseksi. Ehtiä-sanan käytön voi tulkita vastapuheeksi työelämän vaatimuksia ja elämän työkeskeisyyttä vastaan, haluna irrottautua ”oravanpyörästä” lasten vuoksi (vrt. Repo 2012, 131–132).

Jälkimmäistä katkelmaa, joka muodostuu haastateltavan vastauksesta kysymykseeni koulutuksen ja työn merkityksestä hänelle itselleen, voi tulkita myös itsetodistelun näkökulmasta. Vastauksensa aluksi haastateltava tuo esiin olevansa ylpeä koulutuksestaan ja ammattitaidostaan, mutta kääntääkin sitten puheen oma-aloitteisesti kotiäitiyteen. Samalla tapahtuu repertuaarin vaihto individualistisesta repertuaarista familistiseen. Tämän voisi tulkita niin, että haastateltava kokee tarvetta itsetodistelulle, eli tässä tapauksessa tarvetta vastata potentiaaliseen familistisen repertuaarin suunnalta tulevaan kritiikkiin. Jos näin on, tätä repertuaarin vaihtoa voi selittää *äitiyden mandaatilla*, jolla Suzan Lewis (1991, 195–197) tarkoittaa yhteiskunnassa vallitsevaa kirjoittamatonta sääntöä siitä, että kaikkien naisten tulee saada lapsia ja olla ”hyviä” äitejä. Äitiyden on oltava naisen arvojärjestyksessä ensimmäisenä: ideaaliäiti hoitaa pieniä lapsiaan kotona jättäytyen pois työelämästä ja sinne myöhemmin palatessaan ei koskaan aseta uraa lasten edelle. (emt., 195–197.) Tässä tapauksessa siis haastateltava kokisi tarvetta korostaa lasten edun menevän hänen elämässään työelämän tai itsensä toteuttamisen edelle ja vaihtaa siksi repertuaaria individualistisesta familistiseen.

Toisaalta repertuaarin vaihtamisen voisi tulkita myös yrityksenä korostaa työn merkitystä itselle. Sanomalla ”*saanu kuitenkin nyt tähän elämänvaiheeseen jo tutkinnon, tai kaksikin suoritettua*” haastateltava tuo esiin suorittamansa tutkinnot konkreettisina esimerkkeinä siitä, että hänellä on saavutuksia ja päämääriä myös kodin ulkopuolella. Haastateltava näyttäisi myös hämmentyneen kysymyksestäni, sillä hän takeltelee vastauksessaan. Vaikuttaisikin siltä, että haastateltava ottaa kysymyksestäni koulutuksen ja työelämän merkityksestä jonkinlaisena kritiikkinä kotiäitiyttään kohtaan. Tällöin repertuaarin vaihdon funktio olisi vastatodistelu – halu perustella sitä, miksi haastateltava on jäänyt työelämästä pois useammaksi vuodeksi. Perustelun tai selonteon legitimoijana toimivat edellä mainittu puhetapa pienten lasten ainutlaatuisuudesta ja äitiyden mandaatti, jotka viestittävät, että haastateltava on kyllä kiinnostunut itsensä kehittamisestä työelämässä, mutta asiat on pantava tärkeysjärjestykseen.

Ajallisuus ja elämän vaihteellisuus toimivat yllä olevissa katkelmissa keinoina perustella työstä vetäytymistä: lapset ovat pieniä lyhyen aikaa, mutta työelämää on pitkälti jäljellä. Erityisesti ensimmäisessä katkelmassa piirtyy kuva naisen elämästä eri vaiheista koostuvana. Haastateltava toteaa ”*sit, ku mä oon menny työelämään*”, joka viittaa yhden elämänvaiheen, kotona olemisen, päättymiseen: kun lapset ovat kasvaneet tarpeeksi, kotiäitivaihe päättyy, ja äiti palaa työelämään. Tällöin pienten lasten äitiys ja työssä käyminen rakentuvat toisilleen vastakkaisiksi elämänalueiksi, jotka eivät ole yhdistettävissä. Jallinojan (2009, 70–71) mukaan vuosituhannen vaihteeseen sijoittunut familismin nousu oli ennen kaikkea reaktioita työkeskeisyyttä vastaan: perhe ja työ asetettiin toistensa vaihtoehtoiksi. Tämän logiikan mukaan yksi ihminen voi omistautua joko työlleen tai perheelleen, muttei molemmille. (emt.)

Myös Eriikka Oinonen (1999, 181) on todennut, että perheen kannalta katsottuna yksityinen ja julkinen elinpiiri ovat kaikonneet toisistaan kauemmas, jolloin perhe- ja työelämä erottuvat toisistaan erillisiksi elämän osa-alueiksi. Tällöin työn ja perheen yhdistäminen näyttäytyy vaiheittaisena prosessina, jossa työ- ja kotiaika vuorottelevat sen sijaan, että ne limittyisivät toisiinsa (vrt. Vuori 2003, 40). Seuraavassa lainauksessa haastateltava pohtii omaa työelämäänsä vaiheittaisena prosessina.

”Must tuntuu, että, että mä oon muuttunu tänä aikana niin kun ehdottomasti paremmaks työntekijäks, mul oli siitä, silloin ennen, ennen lapsia ehkä kuitenkin vähän semmonen, että sitten kun on lapsia, niin sit ollaan kotona, ja sit sen jälkeen alkaa se työelämä taas, että siin oli vaan sillee jotain hetkiä ja johonki hetkeen asti töissä, se oli niinku kuitenkin semmonen ajatus tai sit oli just vastavalmistunu, esimerkiks, jolloin sit taas niinku alotetaan vasta, mut et nyt mä oon niinku tästä eteenpäin, ku mä meen töihin, niin mähän oon niinku... ikuisesti töissä, mikä on ihan tavallaan aika kauhee ajatus myös” [nauraa]

Haastateltavan puheessa (työ)elämä rakentuu vaiheista, joita ovat valmistumisen jälkeinen oman paikan etsiminen työelämässä, väliaikainen työssä oleminen ennen perheen perustamista, kotiäitivaihe pienten lasten kanssa ja sitä seuraava paluu työelämään. Työssäkäyminen ja työura alkavat siis kunnolla vasta perheen perustamisen jälkeen – tätä aikaisempaa sitoutumistaan työelämään haastateltava kuvaa löyhemmäksi, jolloin valmistumisen ja perheen perustamisen välissä työssä vietetty aika määrittyy jonkinlaiseksi siirtymävaiheeksi. Tämä kuvaus eroaa huomattavalla tavalla esimerkiksi haastateltavan miehen urasta, joka on perheenperustamisesta huolimatta jatkunut

katkeamattomana valmistumisesta alkaen. Tällöin miesten ja naisten työurien suunnat näyttävät hyvin erilaisilta, ja naisten kohdalla työura rakentuu toissijaiseksi perheeseen nähden.

Myös Martiskainen de Koenigswarter (2006, 104) on huomannut analysoimassaan haastatteluaineistossa toistuvan vastaavanlaisen puhetavan kotiäitivaiheen lyhyydestä (ks. myös Korpinen 1997, 74). Hänen mielestään ”kotonaolo on niin lyhyt ja erityinen aika” -puhetapa on muodostunut Suomessa yleiseksi diskurssiksi, jolla perustellaan naisten jättäytymistä työelämästä kotiin hoitamaan jälkikasvuaan. Hän on tulkinnut puhetavan merkitsevän sitä, että pienten lasten äitien ei ole hyväksyttyä ilmaista negatiivisia tunteita koskien pienten lasten hoitoa ja sen asettamia rajoituksia äidin elämälle. Puhetapa on siis ratkaisu siihen ristiriitaisuuteen, joka syntyy, kun individualistisen yhteiskunnan lapsikäsitys törmää individualismiin: lapsen kohtaaminen ainutkertaisena yksilönä ja tämän kaikkiin tarpeisiin vastaaminen rajoittaa samalla lapsen vanhempien (ja ennen kaikkea äidin) autonomiaa. Kotiajan lyhyyttä korostavan puhetavan avulla ristiriitainen aikakausi rakentuu vain hetkelliseksi osaksi elämää. (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 107.) Kotiaika on lyhyt elämänvaihe, jonka aikana äidin tulee tinkiä omasta edustaan ja asettaa työelämäänsä liittyvät ambitiot ”taukotilaan” (Lupton 2000, 62).

Tulkitsen tekemissäni haastatteluissa esiintyvän vastaavanlaisen lasten pienuuden ainutlaatuisuutta ja ajallista lyhyyttä korostavan repertuaarin käytön funktiona olevan halu vähätellä pitkän hoitovapaan työuralle asettamia haasteita. On sosiaalisesti hyväksyttävämpää korostaa kotiäitivaiheen merkitystä itselle kuin murehtia sen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia omaan työmarkkina-asemaan, sillä familistisen ymmärryksen mukaan hyvä äiti ei voi käydä töissä, kun lapset ovat pieniä (Jallinoja 2006, 148). Täten on parempi kohdata menetyksiä työelämässä kuin kotielämässä, sillä äidin läsnäolo määrittyy yhä lapsen kehityksen kannalta erittäin keskeiseksi (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 213; Elvin-Nowak & Thomsson 2001, 425; Halrynjo & Lyng 2009, 332).

5 HYVÄN VANHEMMUUDEN REPERTUAARI

Tässä luvussa tarkastelen hyvän vanhemmuuden repertuaaria, jossa korostuu vastuullinen ja hyvä vanhemmuus. Ennen kaikkea tämä tarkoittaa lapsen edun argumentoitumista keskeiseksi kotihoidon valitsemisen syyksi, jolloin pienten lasten päiväkotihoidon asettuu negatiiviseen valoon. Koska isän merkitys vanhempana on korostumaan päin, mikä on esimerkiksi materialisoitunut perhevapaajärjestelmään isälle korvamerkittynä vapaina ja puheena ”uusista isistä”, liittyy hyvän vanhemmuuden repertuaariin keskeisesti isän omistautuneisuuden ja läsnäolon korostaminen ansiotyön rinnalla. Isän läsnäolon vastapainona repertuaarissa nousee äidin ”oman elämän” tärkeys. Kun äidillä on elämässään jotain muutakin kuin kotiäitiys, voivat sekä äiti itse että lapset paremmin. Omalla ajallaan äiti voi myös esimerkiksi opiskelemalla ylläpitää ammattitaitoaan ja helpottaa kotiäitivaiheen jälkeistä työhönpaluuta.

5.1 Pienen lapsen etu

Käsitys lapsen edusta artikuloituu haastattelupuheessa kotihoidon suosimisen kannalta keskeiseksi tekijäksi. Lapsen etu on siitä mielenkiintoinen argumentti, että se ei sellaisenaan tarkoita oikeastaan mitään – se on aina neuvottelukysymys. Haastattelupuheessa pienen lapsen edun nähdään toteutuvan parhaiten kotihoidossa, mikä ei ole yllättävää, sillä haastattelin lapsiaan kotona hoitaneita naisia (vrt. Repo 2007, 233). Pentti Takala (2000, 136) on todennut, että ihmiset yleensä pitävät oman perheensä lastenhoitomenettelyä oikeana ja parhaana vaihtoehtona lasten edun kannalta. Seuraavissa lainauksissa haastateltavat perustelevat, miksi he näkevät kodin parhaaksi paikaksi pienelle lapselle.

”Kyl mä niinku kaiken kaikkiaan koen, et kotona on parempi, parempi olla ja sit onhan se kuitenkin sillee pienelle lapselle tärkeätä, et on semmonen rauhallinen ympäristö.”

”Et eikse nyt oo, et niinku se turvallis in kuiteskin kasvu ympäristö on se koti sille niinku pienelle lapselle.”

Koska kotihoidon lisäksi on olemassa muitakin hoitovaihtoehtoja, rakentuu kotihoidon paremmuuden perustelu suhteessa muihin hoitomuotoihin. Jos kotihoito merkitsee rauhallista ja turvallisinta ympäristöä pienelle lapselle, tarkoittaa se, että esimerkiksi

päiväkoti ei tällainen ympäristö ole – ainakaan samassa määrin. Molemmissa yllä olevissa lainauksissa esiintyy vakuuttamiseen pyrkivää kielenkäyttöä. Ensimmäisessä katkelmassa haastateltava vetoaa ensin omaan kokemukseensa äitinä sanomalla ”*kyl mä niinku kaiken kaikkiaan koen*”, jolloin hänen äitiytensä sekä hänen kokemuksensa äitinä toimivat väitteen oikeuttajana. Tämän jälkeen hän hakee argumentilleen lisälegitimaatiota toteamalla ”*onhan*”, jolloin äidin oma mielipide vahvistuu niin sanotusti yleisellä tiedolla, jonka alkuperä ei kuitenkaan ole selvillä. Rauhallisen ympäristön tärkeys lapselle on asiantuntijapuheesta arkikieleen levinnyttä ”tietoa”, josta on tullut niin itsestäänselvyys, ettei sitä tarvitse sen kummemmin perustella tai palauttaa johonkin tiettyyn tutkimukseen. Myös jälkimmäisen katkelman haastateltava käyttää vastaavanlaista retorista keinoa. ”*Eikse nyt oo*” viittaa legitiimiin tietoon määrittelemättä kuitenkaan sen lähdettä. Tällöin haastateltavan argumentti rakentuu yleistiedon omaiseksi totuudeksi sen sijaan, että se näyttäytyisi haastateltavan henkilökohtaisena mielipiteenä.

Becker (1994, 139) on todennut, että koska nyky-yhteiskunnassa lapsia saadaan vähemmän ja he tulevat vanhemmilleen kalliimmiksi kuin esimerkiksi agraariyhteisöissä, joissa lapset yleensä osallistuivat työntekoon, omiin lapsiin satsataan aivan eri tavalla kuin ennen (ks. myös Beck & Beck-Gernsheim 1995, 110). Tämä kuvastuu myös omassa aineistossani. Haastattelupuheessa lapsiin panostus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsista yritettäisiin koulia jo pienestä asti menestyviä ja lahjakkaita, vaan kyse on ennen kaikkea satsauksesta rauhalliseen arkeen. Tavallinen arki siis nähdään lapsen kannalta parhaaksi (vrt. Repo 2009, 30). Vapaasti ja rennosti oleminen näyttäytyy avaimena hyvään mielenterveyteen ja onnelliseen elämään. Äidin läsnäolo sekä sensitiivisyys ja omistautuneisuus lapsen tarpeille nähdään panostuksena lapsen tulevaisuuteen (Elvin-Nowak & Thomsson 2001, 415). Kyvystä kasvattaa onnellinen lapsi onkin muodostunut hyvän vanhemmuuden – ennen kaikkea hyvän äitiyden – mittapuu (emt., Martiskainen de Koenigswarter 2006, 185). Seuraavissa katkelmissa kaksi haastateltavaa kertoo, minkälaista hyötyä he kokevat kotihoitosta lapsilleen olevan.

”Päivät ei oo sellast aikataulutettuu niin paljon, ja ne tekemiset, mitä tehdään, niin on lyhyempiä ja sit jää aikaa siihen, et jos ollaan väsyneitä, niin voidaan olla kotona ja löysäillä ja ei oo semmost, et nyt huomen sit taas kaheksan tuntii hoidossa ja tuntuu, et lapsilleki niinku on kevyempi tälleen”

 ”Musta on ihana niinku (...) omien lasten kanssa voi pysähtyä ihmettelemään pieniä asioita ja niinku tavallaan ei oo sillee kiire mihinkään suuntaan, et sun täytyis aina hoputtaa, et nyt on äitillä kiire nyt pitää mennä ja ehtiä sinne ja tänne ja tonne, tavallaan voi niinku keskittyä sitte niinku tähän”

Katkelmista välittyy kriittisyys vanhempien kiirettä kohtaan. Kun molemmat vanhemmat ovat töissä, jää lapsille ja perhe-elämälle vähemmän aikaa. Tällöin vanhempien menojen mukaan aikataulutetut päivät rajoittavat lapsen tekemisiä, kun päiväkotiin on mentävä väsyneenäkin, jotta vanhemmat pääsevät töihin. Katkelmissa rakentuu oletus siitä, että töissä käyvällä äidillä on usein kiire, jolloin tämän täytyy kiirehtiä myös lastensa toimintaa. Tämä näyttäytyy negatiivisena asiana: lapset kärsivät äidin kiireestä. Sen sijaan äidin ollessa kotona voivat päivät edetä lapsen ehdoilla ja lapsen rytmin mukaan. Tällainen lapsen edun toteutumiseen tähtäävä, lapsen tarpeista ja toiveista lähtevä kasvatustapa on keskeinen osa intensiivisen äitiyden toteuttamista (Hays 1996, 51). Lapseen satsaamista on siis se, että äiti jättäytyy pois työelämästä, jotta lapset voivat olla rennosti – kiirettä kun elämässä tulee riittämään myöhemminkin. Tällöin myöskään äiti ei joudu altistumaan kiireelle, vaan voi keskittyä olennaiseen eli lapseen.

Haastattelupuheessa ilmenee useasti, että äidin tarve ja halu jäädä hoitamaan lasta kotiin materialisoitui vasta lapsen synnyttyä. Seuraavissa katkelmissa haastateltavat kertovat, miksi heidän perheissään on valittu lasten kotihoito.

H: ”Tota, sit jos nyt miettii, et sä olit sitte kotona.. kotona hoidit pienii lapsii, niin mitä tekijöitä siin oli minkä takii niinku sä halusit tai..”

I: ”Mä en oo koskaan ollu mikään semmonen hirvee ”äitiäiti”-tyyppi, et mä ajattelin, et mä oon sen yheksän kuukauden pakollisen loman jälkeen niin kun riemusta kiljuen tulossa takasin töihin, mutta ehkä se oli niinku.... isoin syy oli ehkä kuiteski se, että mä en halunnu laittaa niin pientä päivä.. niinku hoitoon et, et mun mielestä niinku ehkä tuli siinä se, että, et olis hyvä, että osais niinku ees pikkusen kommunikoida, puhua, et tota niin niin, et pystyis sanomaan, että pissittääkö tai onko nälkä.”

 H: ”Joo, ja sitte tota, jos nyt miettii yli.. ylipäätään niin miksi sitten halusit juuri, tai halusitte juuri valita tän lasten kotihoidon sen sijaan, et ois mennä vaikka sitte jo nuorempana päiväkotiin ja sä oisit mennä töihin?”

I: (...) ”Mä en koe, et me oltais tietosesti valittu kotihoitoa, et koko aika mul on ollu semmonen, semmonen ajatus, et mä meen takas töihin mut

että vaan se, että, että minusta se joku alle yksivuotias lapsi vaan on niin hirveen pieni, (...) mä en oo vaan niinku raaskinu jättää kovin pientä”

Katkelmissa voi erottaa ajallisen siirtymän lapsen syntymää edeltävästä ajasta tämän syntymän jälkeiseen aikaan. Siirtymän myötä individualistinen repertuaari muuttuu familistiseksi repertuaariksi. Individualistinen repertuaari liittyy aikaan ennen lapsen syntymää, jolloin työn merkitys äidin elämässä korostuu. Ensimmäisessä katkelmassa haastateltava kertoo ennen äitiysvapaata ajatelleensa, että palaisi vapaalta töihin ”*riemusta kiljuen*”. Vanhempainvapaan päätyttyä haastateltava kuitenkin kokee, että lapsi on liian pieni hoitoon vietäväksi ja tämän vuoksi työhönpaluu saa odottaa. Myös toisen katkelman haastateltava korostaa työn merkitystä elämässään eikä halua luonnehtia kotihoitoa aktiiviseksi valinnaksi, vaan enemmänkin olosuhteiden sanelemaksi päätökseksi, sillä alle yksivuotias lapsi tuntui liian nuorelta laitettavaksi päivähoittoon. Katkelmissa kotiin jääminen rakentuu siis enemmän lapsen edun vuoksi tehdyksi päätökseksi kuin oman nautinnon tavoittelemiseksi, kuten hedonistisen äitiyden repertuaarissa.

Aloittamalla puheenvuoronsa individualistisella repertuaarilla haastateltavat tuovat esiin omat individualistiset intressinsä ja työelämän tärkeyden. Tämä kommentti saattaa syntyä vastatodisteluna kysymykseeni, jonka voi tulkita luokittelevan haastateltavat familistisellä tavalla. Tähän viittaa se, että ensimmäisen katkelman kysymyksessä käytän ilmaisua ”*sä halusit*”, joka antaa ymmärtää, että haastateltava aktiivisesti halusi hoitaa lapsia kotona. Haastateltavan vastauksen voi nähdä vastineena ”*halusit*”-sanankäyttöön: hän toteaa, ettei ole ”perinteinen” äiti, ja perustelee kotona olemista lapsen edulla. Samaten toisen katkelman haastateltava tekee eroa kotihoitoon valintana ja korostaa lapsen pienuutta. Tällöin kotonaolon syyksi ei muotoudu halu hoitaa lasta itse kotona, vaan se, etteivät haastateltavat halunneet viedä lastaan kovin pienenä päiväkotiin. Kotiin jääminen siis selittyy heistä ulkoisella tekijällä sen sijaan, että kyse olisi heidän halustaan ”kotiäiteillä”.

Individualistisen repertuaarin käyttö saattaa siis johtua haastattelukontekstista. Kyseisiä kommentteja ennen olimme keskustelleet haastateltavien kanssa ainoastaan heidän perheistään, minkä lisäksi he olivat valottaneet minulle työtilannettaan. Minä olin siis ollut siihen saakka enemmänkin kuuntelevana osapuolena, mistä johtuen haastateltavien minuun liittämät oletukset perustuivat mitä luultavimmin yleisille oletuksille siitä,

minkälaisia nuoret, sosiaalitieteitä yliopistossa opiskelevat naiset ovat. Tämän tulkinnan teen sen perusteella, että keskusteltuamme kysymystä ennen vain yleisistä ja taustoittavista asioista, en ollut vielä ehtinyt viedä keskustelua johonkin tiettyyn suuntaan ja näin ”paljastaa kantaani”. Tulkitsen siis katkelman alussa individualistiseen repertuaariin nojaamisen perustuvan siihen, että haastateltavat pyrkivät välttämään leimautumista liian kotikeskeisiksi. Työn merkityksen esiintuomisen funktio on siis sen osoittaminen, että haastateltavilla on myös ”oma elämä” ja omat ambitiot. Tätä tulkintaa tukee mielestäni se, että ensimmäisen katkelman haastateltava totesi myöhemmin haastattelun aikana olevansa työympäristössään akateemisessa maailmassa poikkeus oltuaan useamman vuoden perhevapaalla. Tämä viittaa siihen, että hän saattoi kokea yllä olevassa tilanteessa selonteon tarvetta, ja turvautui siksi ensin individualistiseen repertuaariin. Toisaalta repertuaarin vaihdon individualistisesta familistiseen voi tulkita olevan myös tapa saada selonteolleen auktoriteettia: ellei ole omia lapsia, on vaikea tietää minkälaisia valintoja vastaavassa tilanteessa tekisi. Usein on tapana ajatella, että äidin arvojärjestys menee uusiksi lapsen syntyessä (Bailey 1999, 339–340; Jallinoja 2000, 125; Halrynjo & Lyng 2009, 328–329; Duncan 2007, 139). Tällöin lapsettoman haastattelijan olisi vaikea tietää, miten lapsen saaminen mahdollisesti muuttaa äidin elämää ja arvoja.

Kuten edellä olevissa katkelmissa, myös muussa haastattelupuheessa koti rakentuu parhaaksi ja turvallisimmaksi paikaksi pienelle lapselle. Koti on paikka, jossa lapsi voi olla rennosti ilman aikataulua ja saada tarvitsemaansa huomiota. Kuten edellä toin esiin, yhden henkilön, ensisijaisesti äidin, lapselle antama jatkuva huomio on kiintymyssuhdeteorian mukaan keskeistä lapsen psykologisen kehityksen kannalta (Bowlby 1952, 11–12). Päiväkotia rakentuu haastateltavien puheessa usein meluisaksi paikaksi, jossa pienet lapset joutuvat suurten ryhmäkokojen vuoksi alttiiksi stressille ja melulle ja joutuvat taistelemaan huomiosta. Tällöin kiintymyssuhdeteorian edellyttämä jatkuvan huomion saaminen ei voi toteutua. Seuraavassa lainauksessa haastateltava pohtii pienelle lapselle sopivaa hoitomuotoa.

”Et ehkä semmonen... hirveen iso ryhmä, missä vaihtuu, vaihtuu henkilökunta ja lapset ja kaikki, niin se voi olla ehkä vähän semmone, et ei varmaan niin kauheen kivaa, et jos on mahdollisuus päättää itse, mihin haluu, haluaisi lapsensa hoitoon, niin, niin niin, emmä kyl ainakaan ihan hirveen pientä haluaisi laittaa.. ihan just johonki semmoseen isoon päiväkotiryhmään, että... (...) näin niinku ihan, ihan omasta

kokemuksesta niin, ja omista lapsista, kun niitä kattoo, niin en mä vaan haluisi laittaa esimerkiksi sitä meidän pientä vielä mihinkään ainakaan mihinkään isoon ryhmään, että nyt [= haastattelun ajan] sitä hoitaa sitten ne tutut turvalliset isovanhemmat et, et mä tiedän ihan sataprosenttisesti, et sitä ei niinku, et ne on sille niin tärkeit, että, että se ei ainakaan niinku kärsi siitä, et mä oon poissa just, et mun ei tarte olla siellä, vaan ne, ne on ihan, et se vois ihan hyvin olla meidän lastenhoitaja.”

Haastateltava luettelee päiväkotihoidon ongelmaksi liian suuret ryhmät ja tiuhaan vaihtuvan henkilökunnan. Haastateltava ei suoraan perustele, miksi kokee juuri nämä tekijät ongelmalliseksi. Katkelman loppupuolella hän kuitenkin toteaa, että hänen sijaansa lasta voisivat hoitaa isovanhemmat tai palkattu lastenhoitaja. Hoito tapahtuisi tällöin kodin rauhassa, jolloin isojen päiväkotiryhmien häly ja lapsipaljous eivät ole uhka lapsen hyvinvoinnille. Hoitaja voisi siis olla joku muukin kuin lapsen äiti, kunhan kyseessä olisi lapselle tuttu henkilö. Tällöin lapsi voisi muodostaa pysyvään hoitajaansa kiintymyssuhteen sen sijaan, että häntä hoitaisi monta eri ihmistä.

Helsingin Sanomissa 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alkupuoliskolla julkaistuja mielipidekirjoituksia tutkinut Jallinoja (2000, 134 ja 2006, 134–135) on todennut päiväkotien levottomuuden, ryhmien suuruuden, henkilökunnan alimitoituksen ja vaihtuvuuden sekä ”päiväkotirumban” aiheuttaman lasten stressaantuneisuuden olleen yleisiä lasten kotihoidon puolustajien argumentteja. Tähän päiväkotien tilaa kritisoiwaan diskurssiin tukeutuivat mielipidekirjoituksissa kotihoidon puolustajien lisäksi myös työssäkäyvät äidit, joiden lapset olivat päiväkotihoidossa, vaatiessaan parempaa päivähoitoa. Tätä repertuaaria toistivat myös kaikki oman aineistoni haastateltavat. Seuraavassa katkelmassa haastateltava käy neuvottelua lapsen edusta perustellessaan lastensa kotihoitoa.

”No ehkä se yleinen keskustelu siitä.. päivähoito.. on huonoo, huonoksi lapselle, ehkä se oli ykkössyy, vaikka mä oon ite menny kyllä... seitsemänkuisena päiväkotiin enkä koe, että oisin siitä kärsiny, mutta ehkä se yleinen ilmapiiri ja sitten mä oon ite semmonen suorittajatyyppi aina, et haluun tehdä oppikirjan mukaan ja parhaiten ja, niin ehkä se korostu siinä.”

Haastateltava kertoo itse olleensa päiväkodissa jo pienenä, eikä koe sen vaikuttaneen itseensä negatiivisesti. Diskurssi päivähoidon haitallisuudesta kuitenkin haastaa hänen omaa kokemustaan, ja koska hän haluaa tehdä sen, mikä on ”oikein”, hän ei halua viedä lapsiaan päiväkotiin kovin nuorina. Kuten jo aiemmin mainitsin, pienen lapsen

laittaminen päiväkotiin näyttäytyy haastateltavien puheessa riskinä. Tätä riskiä ei tule ottaa, vaikka varmaa tietoa sen todenperäisyydestä ei ole – päiväkotihoito saattaisi vahingoittaa lapsen psyykeä.

Päiväkotikontekstissa haastattelupuheessa ei juurikaan viitata lapsen *oikeuteen* saada varhaiskasvatusta. Sen sijaan subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta rakentuu kuva palveluna, jota hyvä äiti ei hyödynnä. Asiaa kommentoidaan valtaosassa haastatteluista oma-aloitteisesti esimerkiksi esittämällä, että subjektiivisen päivähoito-oikeuden voisi hyvin poistaa niiltä lapsilta, joiden vanhempi on kotona. Joissakin puheenvuoroissa kotona olevan subjektiivisen päivähoidon hyödyntäminen vastaavassa tilanteessa tuomittaan rankasti jopa verorahojen tuhlaamiseksi. Tulkitsen tämän syyllistämisperertuaarin syntyneen vastineena julkisuudessa esillä olleeseen keskusteluun subjektiivisen päivähoito-oikeuden ”väärinkäytöstä” (vrt. Jallinoja 2006, 151).

Tulkinnalle subjektiivisen päivähoito-oikeuden käytön tuomittavuudesta toisen vanhemman ollessa kotona antaa tukea myös se, että ne haastateltavat, joiden vanhempi lapsi on tai oli ollut päivähoidossa äidin ollessa kotona nuoremman sisaruksen kanssa, vaikuttavat kokevan tarvetta selitellä ratkaisuaan. Esimerkiksi seuraavassa katkelmassa haastateltava perustelee oma-aloitteisesti, miksi hänen esikoisensa on päiväkodissa, vaikka haastateltava hoitaa vielä kuopustaan kotona. Katkelma on aivan haastattelun alusta, ja kysymystä ennen olemme keskustelleet ainoastaan haastateltavan lapsien i’istä.

H: ”Ja siis, ööö, meniks, onks siis nyt vanhempi sitten jossain hoidossa?”

I: ”Joo, vanhempi (...) alotti sitte viime keväänä semmosena vähän niin kun, no, ei kokoaikasena vaan, vaan niinku osa-aikasena, osapäiväsenä päiväkodissa, ja kun hän alotti kielikylvyssä, niin sen takia oli niinku hyvä, että sit pääsee alottaa silloin jo sen niinku neljävuotiaana.”

H: ”Joo”

I: ”Joo että, että silloin meist oli niinku hyvä, että, että ku tehtiin se valinta, että laitetaan hänet sinne kielikylpypäiväkotiin, niin sit aateltiin, et jos hän sen alottaa vast viisvuotiaana, niin siin on ehkä sitte, siin on sitte tota, tai, tai ku hän sen jo neljävuotiaan alottaa, niin saa sit paremman pohjan siihen kieleen, et se niinku lähinnä.”

Tämä selonteko on vastaus tiedusteluuni siitä, onko haastateltavan vanhempi lapsi päivähoidossa. Tulkitsen vastausta niin, että kysymykseni vanhemman lapsen tilanteesta

synnyttää haastateltavassa jostain syystä selontekotarpeen – itse kun olisin odottanut vain myöntävää tai kieltävää vastausta. Haastateltava lopettaa kommenttinsa ”*et se niinku lähinnä*”, joka ilmentää sitä, että hän on antanut selonteon. Hän siis tavallaan vastaa näkymättömään ”miksi vanhempi lapsi on jo hoidossa, vaikka äiti on kotona?” -kysymykseen. Haastateltava tuo myös esiin, että vanhempi lapsi on päiväkodissa vain osan päivästä, jonka mielestäni voisi tulkita joko vasta- tai itsetodisteluksi. Vastatodistelun tarve voisi syntyä siitä, että haastateltava kokee kysymyksen kritiikkinä sitä kohtaan, että vanhempi lapsi on päiväkodissa, vaikka äiti on kotona. Itsetodistelun tarve taas voisi syntyä suhteessa edellä mainittuun subjektiivisen päivähoidon ”väärinkäyttöä” kritisoivaan diskurssiin, kuten myös lasten hoitopäivien pituutta kritisoivaan diskurssiin (vrt. Jallinoja 2006, 148, 151).

Myös subjektiivista päivähoito-oikeutta puolustelemaa repertuaaria esiintyy. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoo ymmärtävänsä, miksi joissain perheissä vanhempi lapsi on hoidossa äidin ollessa perhevapaalla, sillä hän on itse kokenut riittämättömyyden tunteita ollessaan kotona vauvan ja aktiviteetteja kaivanneen esikoisensa kanssa. Hän ei itse kuitenkaan koe pystyvänsä laittamaan vanhempaa lastaan hoitoon muiden äitien häneen mahdollisesti kohdistaman kritiikin pelossa. Hän siis tulkitsee yleisen ilmapiirin edellyttävän, että hyvä äiti hoitaa itse kaikki lapsensa kotona. Puolusteleavassakaan repertuaarissa subjektiivinen päivähoito-oikeus ei näyttäydy lapsen oikeutena, vaan se rakentuu ennemminkin tärkeäksi äidin jaksamisen kannalta tai äidin mahdollisuudeksi keskittyä hoivaamaan vauvaa vanhemman lapsen ollessa hoidossa.

5.2 Isän paikka

Kuten aiemmin toin esille, ydinperheen idea perustuu heteroseksuaalisten vanhempien sukupuolenmukaiselle työnjaolle. Tämä ilmenee myös haastattelupuheessa. Useiden haastateltavien puheessa vauva-aika rakentuu äidin ja lapsen symbioosiksi, jossa isän rooli on lähinnä statistin. Rauhallinen läheisyys- ja tunnepitoinen oleminen vauvan kanssa rakentuu täten naisille ominaiseksi toiminnaksi, kun miehet taas haluavat *tehdä* lapsen kanssa asioita. Isien tehtäviin onkin perinteisesti liitetty perheenelättäjän ja kurinpitäjän ohella lasten kanssa leikkiminen (Dienhart 1998, 143–145). Seuraava lainaus havainnollistaa tätä hyvin.

”Sillon, kun lapsi on pieni, nii on sen isän ehkä vähän vaikee tehdä sen kaa viel.. sillee niin, et se on viel semmosta se tekeminen vähä sellasta, ja äiti on ehkä tottunu sitä hoitamaan viel läheisemmin todennäköisesti, se on kuitenkin sillon vauvana sitä enemmän hoitanu, niin niin se käy siin, mut mitä vanhemmaks tulee se lapsi, niin, niin tota.. sitä todennäkösemmin se hoitovapaa voi olla just sil isällä, ja sit se haluuki, ku sen kans voi tehdä, itse asias tosi moni isä, joka on jääny hoitovapaalle, on sanonu, et nyt on kiva jäädä, ku tän meidän lapsen kaa voi mennä jonneki tai pelata jotaki tai semmost, et sit jos se on vaan semmonen vauva, joka möngertää siel lattial niin ei ne nyt sit oikein.. se ei viel oo se mielikuva siit lapsen kans olostä.”

Lainauksessa haastateltava toteaa isien ja lasten välisen vuorovaikutuksen lisääntyvän lapsen kasvaessa. Tämä perustuu siihen, että lapsen kanssa voi tehdä asioita, kun vauvavaihe on ohi. Haastateltava liittää täten isiin toiminnallisuuden: miesten käsitys lapsen kanssa olemisesta on yhdessä tekemistä. Äiti sen sijaan hoivaa vauvaa. Haastateltava kuitenkin puhuu äidin *tottumuksesta* hoitaa lasta, mikä viittaisi siihen, että kyseessä ei hänen näkemyksensä mukaan ole biologinen, vaan opittu taito. Toisaalta haastateltavan oletus siitä, että juuri äiti hoitaa pientä vauvaa, voisi palautua biologiaan yhdistyviin tekijöihin, kuten rintaruokintaan, tai ajatukseen äidistä luontaisena pienen lapsen hoitajana.

Haastattelupuheessa äiti ja vauva näyttäytyvät erottamattomana kaksikkona ainakin lapsen ensimmäiseen ikävuoteen saakka – kukaan isistä ei ollut käyttänyt vanhempien kesken jaettavissa olevaa vanhempainvapaata. Tämän taustalla oli ennen kaikkea rintaruokinta, joka sitoi lasta ja äitiä toisiinsa. Suositusten mukaan vauvaa tulee pelkästään rintaruokkia puolivuotiaaksi, minkä jälkeen rintaruokintaa jatketaan muun ravinnon ohella, kunnes vauva on noin vuoden ikäinen (THL 2014b). Viralliset suositukset ovat usein luonteeltaan normatiivisia, ja onkin esitetty, että Suomessa rintaruokinnasta on tullut yksi hyvän äitiyden keskeisistä määrittelyperusteista (Martiskainen de Koenigswarter 2006, 74). Lammi-Taskula (2007, 51) onkin tuonut esiin, että viralliset rintaruokintasuositukset implisiittisesti normittavat sitä, miten vanhempainvapaat vanhempien kesken jaetaan (tai miten niitä ei jaeta). Vanhempainvapaan sukupuolineutraaliudesta huolimatta rintaruokintasuositukset ohjaavat äitiä jäämään kotiin ainakin siihen asti, että lapsi on vähintään puolivuotias, sillä työntekoa ja imetystä voi olla vaikea yhdistää. Jos imetys jatkuu lapsen ensimmäiseen ikävuoteen saakka, vaikuttaa se isän mahdollisuuksiin pitää

vanhempainvapaata. Jaettavaa vanhempainvapaata pitääkin vain noin 2-3 prosenttia isistä (THL 2014c).

Isällä on kaikesta huolimatta tärkeä asema heteroseksuaalisessa ydinperheessä: kehitysteorioissa lapsen irrottautuminen äidistä tapahtuu juuri hänen avullaan (Vuori 2003, 63). Vertaillen miehensä isyyttä ja omaa äitiyttään eräs haastateltava kuvaa perheensä kasvatustilannetta, joka mukailee huomattavan paljon kehitysteorioita.

”Ja meidän perheessä on niinku korostunut se sille, että vaikka isä on ottanu osaa siis, lasten hoitoon, niin, ööö... sanotaan, et mun mies näki että, et sit ku se lapsi täytti sen vuoden, niin sit on tavallaan niinku se isän velvollisuus irtaannuttaa se lapsi siit äidistä et, et vuos niinku tavallaan, se lapsi oli niinku ihan lähes täysin niinku mun, et oli.. pitihän hän... mies sylissä ja vaihto vaippaa ja muuta, mut et ku mäki esimerkiks rintaruokin sinne vuoteen asti niin olihan se lapsi mus sit toisella tavalla kiinni, että tota, ehkä joku semmonen.. kyl me joskus niinku puhuttiin siitä, että, et, et kuinka niinku se ensimmäinen vuosi on semmonen äidin vuosi ja sit se seuraava vuosi, et isä alkaa niinku viedä ja sit se kolmas vuosi alkaa lähentyä, et niinku myös se muu ympäristö sitä, et se on niinku sille lapselle mukavempi, että se saa siinä rauhallisesti niinku pikkuhiljaa laajentaa sitä reviiriään, et ehkä niinku joku tällöinen ajatus siinä olis niinku takana.”

Katkelmassa korostuu lapsen ja äidin symbioottinen suhde. Haastateltava toteaa miehensä pitäneen vauvaa sylissä ja vaihtaneen vaippoja, mutta muuten lapsi ”*oli lähes täysin*” äidin. Tästä muodostuu vaikutelma, että äidin ja vauvan välillä on jotain sellaista, mitä isä ja lapsi eivät voi saavuttaa. Rintaruokinta muodostuu katkelmassa tekijäksi, joka erottaa lasta isästään. Tulkitsen rintaruokintaan liittyvän myös ajatuksen jonkinlaisesta tunnesuhteen luomisesta äidin ja vauvan välillä. Katkelmassa haastateltava mukailee hämmästyttävän tarkasti kehityspsykologiassa vallitsevaa käsitystä lapsen ja äidin symbioosista, joka lapsen saavutettua vuoden iän laajenee isän, äidin ja lapsen muodostamaksi kolmikoksi. Eräranta (2007, 88–89) on todennut isyyttä käsitteleviä asiantuntijatekstejä tutkiessaan, että äidin merkitystä korostavissa asiantuntijateksteissä isä nousee esiin lapsen ollessa noin vuoden ikäinen. Tätä edeltävä aika nähdään äidin ja lapsen aikana, jolloin lapsi muodostaa äitiinsä kiintymyssuhteen. Lainauksen puhe on siis kuin suoraan psykologian oppikirjasta, mikä ei ole yllättävää siinä mielessä, että haastateltava kertoi haastattelussa lukeneensa paljon kasvatustilanteita, ja osasi nimetä useamman oppaita kirjoittaneen kehityspsykologin

nimen. Tämä onkin hyvä esimerkki siitä, kuinka asiantuntijatieto muuttuu osaksi ihmisten jokapäiväisiä käytäntöjä.

Isien ja äitien vanhemmuus jatkuu usein erilaisena myös vauvavaiheen jälkeen. Eeva Jokinen (2005, 46) jakaa lapsiin liittyvät velvollisuudet kahteen osaan: hoitamiseen ja huoltamiseen. Huoltaminen, joka on yleensä äidin kontolla, pitää sisällään lasten ravitsemuksen, vaatehuollon sekä päivittäiset aikataulut. Hoitaminen, johon isät osallistuvat, taas tarkoittaa lasten kanssa leikkimistä, ulkoilua ja harrastuksiin viemistä. Huoltamisen lisäksi äidit luonnollisesti myös hoitavat lapsiaan. Äideille ominainen huoltovastuu erottuu myös haastateltavieni puheessa. Esimerkiksi puhuessaan vanhempien työnjaosta lastenhoidossa yksi haastateltavista kutsuu itseään perheen huoltajoukoiksi tarkoittaen tällä sitä, että hän vastaa lasten huollollisista toimenpiteistä. Tämä siitäkin huolimatta, että lasten isä oli ollut useamman kuukauden hoitovapaalla.

Lastensa isistä puhuessaan haastateltavien puheessa korostuu työn merkitys. Miesten työura rakentuu usein vaativaksi ja joustamattomaksi, ja hoitovapaan käyttö olisi sille vahingollista. Tällöin se, ettei isä ole pitänyt hoitovapaata, palautuu isästä riippumattomaan tekijään, työelämän vaatimukseen. Useat kertovat miehensä olevan niin syvällä ”uraimussa”, ettei tämä malttaisi jäädä kotiin. Täten haastateltaville ja heidän miehilleen rakentuu erilaiset sukupuolittuneet työntekijän identiteetit. Seuraavassa katkelmassa haastateltava perustelee, miksi hän ei kannata perheiden sisäisen hoivavastuun jakautumisen ohjailemista perhepolitiikan keinoin.

”Jos sattuu, että esimerkiksi isällä on töissä just semmonen tilanne, et on, on vaikka, et niinku, et, et se tuntus niinku jollain tavalla hankalalle nyt keskeyttää se työ, just se sen hetkinen työtilanne vähäks aikaa, niin kyl mä senki ymmärrän, et ei sitä voi ajatella vaan niin, et ‘aijaa, et no se ei nyt sit niinku halua jäädä’ tai, tai jotain, et se kokee tärkeemmäks, et, et ei voi ajatella must niin mustavalkosesti myöskään, et se tilanne vaan voi olla joskus se, et ei sitä niinku pidä silleen vaan niinku, ei ne asiat aina mee vaan sit sillä tavalla, että, et ei se sit oo mun mielest yhtään sen huonompi isä vaikka se ei sit pystyiskään käyttämään sitä jonkinlaista hoitovapaapätkää tai muuta.”

Puheenvuoro rakentuu perhevapaita pitämättömien isien puolustuspuheeksi – voi olla hyvä isä, vaikka ei olisi hoitovapaalla ollutkaan. Miehen työ näyttäytyy ehdottomana: kotiin jääminen ei vain onnistu työelämän vaatimusten vuoksi, jolloin työstä joustamisesta tulee naisen tehtävä (vrt. Elvin-Nowak & Thomsson 2001, 422; Halrynjo

& Lyng 2009, 336). Miehen työssäkäynti on niin sanotusti itsestänselvyys (vrt. Lupton 2000, 55), josta kotona oleminen olisi poikkeus. Kommentti ilmentää ymmärrystä siitä, että miesten ura ja työ ovat arvokkaampia kuin naisten (vrt. Kivimäki 2001, 53), sillä toisin kuin isä, äiti on voinut joustaa työstään ja voinut jäädä hoitovapaalle. Tämä perustuu siihen, että kuten isän työssäkäynti, on myös äidin kotonaolo itsestänselvyys. Ymmärryksen taustalla vaikuttaa sukupuolijärjestelmän muovaama ymmärrys siitä, miten kotona tapahtuva hoivatyö, työmarkkinoilla tapahtuva ansiotyö ja niiden yhteensovittaminen kuuluu perheessä jakaa (emt, 13).

Sukupuolittuneen ansio- ja hoivatyön jakamisen ”luonnollisuus” on kuitenkin kyseenalaistunut erilaisten isyysvapaiden myötä. Kysyessäni haastattelutilanteessa isien käyttämistä vanhempain- tai hoitovapaista esiintyi niiden haastateltavien, joiden mies ei ollut pitänyt hoitovapaata tai isäkuukautta, puheessa usein itsetodistelua.

H: ”Tota, oliks teillä sitte, oliks teil sillee ihan selvää, että se oot sinä, joka jäät sitte hoitaa lapsii?”

I: (...) ”Ööö, oli se ihan selvää, et mä jäin. Et, e... mun mies, siis, hän on tosi mielellään lasten kanssa ja sanotaan, et nykyään, ja aina hän on oikeestaan leikkiny enemmän ku minä tai pelannu tai riehunu, niinku isät nyt joskus tekee, ööö, mut sit kuitenkin mun mies ei oo semmonen hoivaava tyyppi, et ei se niinku hänel ollu vaihtoehto, et hän ois jääny kotiin”

Lainauksen lopussa haastateltava toteaa suoraan, että hänen miehensä ei ole halunnut jäädä kotiin hoitamaan lapsia. Sen sijaan, että hän toisi tämän esiin heti vastauksensa aluksi, haastateltava aloittaa kertomalla miehensä omistautuneisuudesta lapsilleen. Haastateltava siis vaikuttaisi kokevan tarvetta korostaa miehensä perhekeskeisyyttä ja näin pehmentää toteamustaan miehen haluttomuudesta jäädä perhevapaalle. Kuten edellä olleessa katkelmassa, myös tässä vanhempien roolijako muodostuu sellaiseksi, että isä ja lapset leikkivät, pelaavat ja riehuvat keskenään, kun taas hoiva on äidille ominainen tehtävä.

Haastatteluaineistoni perusteella vaikuttaisi siltä, että jos isä ei käytä perhevapaita, edellyttää se ainakin jonkinlaista selontekoa. Tästä voisi päätellä, että isyysvapaiden olemassaolo on ainakin jossain määrin normatiivista. ”Uudesta isyydestä” ja miesten jäämisestä hoitovapaalle on ollut keskustelua julkisuudessa jo useamman vuoden ajan, minkä vuoksi haastateltavat saattavat kokea tarvetta selittää, miksi heidän perheessään

ei ole toimittu tällä tavalla. Isien osallistuminen lastenhoitoon voi lisäksi olla asia, josta haastateltavat saattavat kokea minun olevan kiinnostunut, ja he kokevat näin tarvetta korostaa miestensä osallisuutta perheen elämässä ja todistella, että he ovat hyviä isiä, vaikka eivät ole kotiin halunneetkaan jäädä. Toisaalta myös tietoisuus sukupuolten tasa-arvon ihanteesta saattaa vaikuttaa isän osallistumisen korostamiseen.

Haastattelupuheessa esiintyy myös vastapuhetta suhteessa hoivan naisellisuuteen ja isien osallistumattomuuteen. Ne haastateltavat, joiden miehet ovat olleet pidempään hoitovapaalla, kertovat haluavansa välittää lapsilleen tasa-arvoisemman vanhemmuuden kuvaa. Kuitenkin myös he kertovat olevansa perheessä se, joka vastaa arjen sujuvuudesta. Seuraavissa lainauksissa haastateltavat kertovat, miten heidän perheissään päädyttiin siihen, että myös isä jää hoitovapaalle.

”Vaikka mun miehellä on ollu niinku se semmonen, niin kun, hän on ollu niinku innostunu siit ajatuksesta, ja, ja on niinku hyvin mielellään ollu siellä kotona niitä pätkiä, kun hän on ollu, niin mä oon ollu se, joka on niinku just niinku masinoinu sen, sen homman, että, et nyt niin kun, et ’mitäs sanoisit tästä, että, jos tää pätkä nyt, sä olisit nyt tän aikaa kotona’ ja ’nyt haettais näitä tukia ja näin’, et mä oon ollu siinä niinku aika aktiivisena toimijana, että se, se homma on niin kun pistetty vireille”

I: ”Emmä en enää muista kumman idea se oli, mutta sitte oli se ehdoton, et ei me nyt niin pientä laiteta hoitoon, ku se on taloudellisesti mahdollista, että, ehkä mä sitte sen takia, kun mul oli semmonen olo, et pitää palata töihin niin sitte ehdotin sitä ja ei siitä mitään kovin isoja keskusteluja käyty, että”

H: ”niinpä, joo, hänel järjesty se sit hyvin”

I: ”joo ja hänki ihan mielellään tuntu, et jäi ja sano, että mielellään ois jäänyt tän toisenki kanssa, mut sit mä ehotin sitä, et mitä jos hän ois sitte lyhyempää viikkoa ja mä pitäisin ne sitten putkeen sen hoitovapaan”

Haastateltavat ovat niin sanotusti perheen seremoniamestareita; he suunnittelevat, kuinka hoitovapaat perheessä käytetään. Isien kotihoidon tuki -kausi oli sijoitettu aikoihin, jolloin siitä olisi äitien uran kannalta eniten hyötyä. Se lieneekin järkevää, mutta mielestäni se osoittaa, että näidenkin perheiden kohdalla voisi nähdä merkkejä siitä, että työn ja perheen yhdistäminen nähdään yhä ennen kaikkea naisten ongelmana. Sitä, että juuri äidit ovat ne, jotka suunnittelevat perhevapaiden jakautumisen perheissään, voisi tosin tulkita myös *kulttuuristen oikeuksien* näkökulmasta. Äitiin ja isiin liitetään yhteiskunnassa erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka normittavat vanhempien toimintaa. Esimerkiksi kulttuurinen ymmärrys äidinhoivan

ensisijaisuudesta tarkoittaa sitä, että äiti voi oikeutetusti määritellä ja ohjata isän toimintaa. (Dienhart 1998, 131.) Kehityopsykologisessa ajattelussa äidin vastuulle jääkin hyvän äitiyden toteuttamisen ohella myös lapsen isän johdatteleminen oikeanlaiseen isyyteen (Alasuutari 2003, 17; Vuori 2001, 359).

Myös perhevapaajärjestelmä on luonteeltaan normatiivinen ja vaikuttaa perheiden työnjakoon. Se, millaisia vapaita on tarjolla ja kenelle, vaikuttaa siihen, mitä pidetään hyvänä äitiytenä ja isyytenä (Ferrarini 2003, 32; Marin 1994, 111; Leira 2002b, 134). Esimerkiksi ”isäkuukauden” voidaan ajatella implikoivan, että muun vanhempainvapaan oletetaan kuuluvan äidille (Lammi-Taskula 2007, 48; Leira 2002b, 145). Tutkimusten mukaan äidit käyttävätkin yleensä sukupuolineutraalit vapaat, kun isät taas käyttävät korkeintaan heille kiintiöidyt vapaat (Ellingsæter & Leira 2006, 272). Lastenhoitovapaiden käyttö on virallisesta sukupuolineutraaliudesta huolimatta leimallisesti naistyyppistä toimintaa, jolloin isän neuvottelumahdollisuudet vapaiden pitämisestä saattavat olla äitiä heikommat. Lukisinkin kulttuuriseen ymmärrykseen äidin ensisijaisuudesta sisältyvän myös äidin etuoikeuden määritellä lapsen hoitomuoto. Haastattelupuheessa perheen isä esitetään usein halukkaana siirtämään lapsen hoitomuotoon liittyvä päätösvalta äidille – äidillä on siihen kulttuurisesti oikeus lapsen ensisijaisena vanhempana.

Anna Dienhart (1998, 147) huomasi lastenhoivavastuuta tietoisesti jakavia vanhempia haastatellessaan, että sekä isien että äitien oli vaikeuksia suhtautua heihin kohdistuviin ristiriitaisiin kulttuurisiin vaikutteisiin, kuten äidinhoivan ensisijaisuuteen (ks. myös Närvi 2014, 107). Erityisesti äideillä oli vaikeuksia irrottautua ensisijaisen hoivaajan roolista (Dienhart 1998, 147). Saman ilmiön on huomannut myös pienten lasten vanhempien perhevapaavalintoja tutkinut Lammi-Taskula (2007, 66): ”äidinhoivan hegemonia” on naisille tärkeää. Seuraavissa lainauksissa äänessä ovat samat haastateltavat kuin yllä (samassa järjestyksessä). Heidän perheissään ajatusta jaetusta vanhemmuudesta on siis materialisoitu myös jaetun hoitovapaan muodossa, mutta siltikin haastateltavien puheesta näyttäisi piirtyvän esiin äidinhoivan ensisijaisuus.

I: ”mulla on myös ollu niinku sitte semmonen toive siitä, että, myös siitä niinku kotona olemisesta, että, että vaikka se olis ollu taloudellisesti, niinku et jos ajattelee hypoteettisesti jotain semmost, et mä olisin hakenu ja saanu niinku hyväpalkkasen työn, ja hän olis voinu jäädä niin kun pitemmäks aikaa kotiin, niin, niin mä en olis ehkä halunnu sitä”

H: ”joo, eli sä halusit itse hoitaa lapsia? ”

I: ”niin”

H: ”joo”

I: ”että tota, ja sitten nyt esimerkiksi mulle oli niinku tärkeitä, kun oli niin kun, kun oli tiedossa sit se, et Laura joutuu menemään, niin, joutuu menemään [naurahtaa] siis pienenä päiväkotiin, tai siis menee, menee päiväkotiin niinku sit aika pienenä, niin sit mul oli hirveen tärkeit se, että mä halusin olla nyt sit syksyn niinku kotona hänen kanssa”

H: ”Mikä sua eniten niinku harmitti siinä sillon, ku sä tulit niin aikasin töihin?”

I: (...) ”Harmitti, että mul ei oo niinku mitään tekemistä, pyörittelen täällä sormia, ja sitte mul on pieni lapsi, joka on sitte, jonka kanssa voisin viettää aikaa sillon, niin se oli se, joka eniten harmitti, vaikka se nyt oli oman isänsä hoidossa, ja tiesin, et ei sillä varmaan mitään hätää, mutta niinku enemmän se oli sitte mulla”

Ensimmäinen lainaus on osa keskustelua, joka alkoi kysyessäni, miksi korkeasti koulutettu ja työstään pitävä haastateltava ja hänen miehensä, joka ei ole korkeasti koulutettu ja tekee haastateltavan mukaan rutiininomaista työtä, eivät olleet päätyneet sellaiseen ratkaisuun, että mies olisi ollut kotona lasten kanssa. Haastateltava mainitsee aluksi taloudelliset tekijät (ei tule esiin lainauksessa), minkä jälkeen hän tuo kuitenkin esiin sen, että hänelle itselleen oli tärkeää jäädä kotiin. Haastateltavan nuorempi lapsi meni, tai haastateltavan sanoin ”*joutui menemään*”, päiväkotiin aiemmin kuin vanhempi lapsi, ja haastateltava kokee tarvetta ”hyvittää” tämä lapselle etukäteen olemalla itse kotona mahdollisimman pitkään. Haastateltavalle on tärkeää, että kotona on juuri hän eikä hänen miehensä: kyse on äidin ja lapsen välisen erityisen suhteen luomisesta (vrt. Lupton 2000, 54). Täten äidin ja lapsen välinen tunneside rakentuu ensisijaiseksi ja tärkeämmäksi, ja samalla äidin toiveet asettuvat ensisijaisiksi isän toiveisiin nähden.

Toista katkelmaa edeltäneessä keskustelussa haastateltava on kertonut kokeneensa ensimmäisen lapsensa perhevapaan aikana uransa kannalta tarvetta palata töihin, jolloin perheessä on päätetty isän jäämisestä hoitovapaalle. Palattuaan töihin haastateltava on kuitenkin havainnut, ettei hänelle ole varattu tarpeeksi työtehtäviä, mikä aiheuttaa hänessä turhautumista. Vaikka haastateltavan lapsi on kotona oman isänsä kanssa, haastateltava kokee, että hänen äitinä tulisi olla kotona miehensä sijaan. Myös tästä katkelmasta heijastuu mielestäni ajatus äidin ja lapsen suhteen ensisijaisuudesta – se on tärkeämpi kuin isän ja lapsen suhde. Vaikka molemmat haastateltavat selvästi haluavat jakaa vanhemmuutta ja vaikka molemmat toisaalla

haastatteluissa myös kritisoivat naisten liiallista tarrautumista lapsiinsa, vaikuttaisi kuitenkin siltä, että kulttuurinen äidinhoivan ideaali monimutkaistaa myös heidän perheidensä pyrkimyksiä jakaa vanhemmuutta tasa-arvoisemmin. Miehen jääminen pidemmäksi aikaa hoitovapaalle asettaisi vaakalaudalle äidin ensisijaisuuden hoivaajana – nyt, kun äidit olivat kuitenkin hoitaneet lasta kotona moninkertaisesti pidempään kuin isä, tämä asetelma ei ollut vaarassa.

5.3 Äidin oma elämä

Äitiyden hedonistista kokemusta korostavan puheen ohella äitiyttä kuvataan haastattelupuheessa myös taakkana. Tällöin kyse on siitä, että vastuu pienestä lapsesta ja tämän tarpeista rajoittaa äidin yksilöllisyyttä. Kuten aiemmin totesin, tätä dilemmaa voidaan pyrkiä selittämään parhain päin puhumalla kotiäitiydestä lyhyenä elämänjaksona. Tämän ohella siitä puhuttua myös avoimen negatiiviseen sävyyn, kuten seuraavissa katkelmissa. Ensimmäisessä katkelmassa haastateltava kuvaa juuri tätä äidin yksilöllisyyden katoamista silloin kuin lapset ovat pieniä. Äiti on harvoin yksin, jolloin ajatus puolen tunnin bussimatkasta omassa rauhassa saattaa tuntua autuaalta. Toisessa katkelmassa haastateltava tarkastelee kriittisesti omaa aikaansa kotona.

”kyllä mullaki on niinku todella usein sillee, et mä ajattelen, et ”aah, kun nää olis jossain” tai ”tää toinen olis vaikka jossain hoidossa”, että olis niin paljon helpompaa tai, mä mietin, mun mies menee bussilla joka päivä kaks kertaa puoli tuntia yksin kuuntelemaan musiikkia, vaan istuu siellä bussissa, et se on varmaan niin ihanaa”

 ”nyt ku jälkeinpäin mietin sitä, että emmä sitte kyllä niin hyvin viihtynyt kotona, mitä oisin toivonut, että että kyl se vähä sellaselta suorittamiselta tuntu se loppuaika, että että huomasin, että ei se normi, jonka mä olin asettanu itelle, että mä suoritan tän näin, niin ei se ollu hyväksi meidän perheelle sitte kuitenkaan”

Jälkimmäisessä katkelmassa tulee esiin retrospektiivisyys: jo töihin palannut haastateltava pohtii menneisyyteen sijoittuvaa aikaa kotona. Töihin palattuaan haastateltava pystyy ottamaan etäisyyttä kotonaoloaikaansa ja tarkastella sen seurauksia itsensä ja perheensä kannalta. Katkelman puhetta hallitsee negatiivinen sävy. Haastateltava kokee, että halu tehdä ”oikein” eli hoitaa lapsia kotona mahdollisimman pitkään, ei johtanut perheen edun toteutumiseen. Deborah Lupton (2000, 61–62) on

todennut, että äitien omaksumat kulttuuriset ”hyvän äidin” normit aiheuttavat työstään nauttiville naisille ambivalentteja tunteita äitiyttä kohtaan (ks. myös Halrynjo & Lyng 2009, 332). Tämä näkyy mielestäni hyvin jälkimmäisessä lainauksessa, jossa haastateltava kokee vaatineensa itseltään sellaista kulttuurista ihanneäitiyttä, jota hän ei kuitenkaan ollut pystynyt toteuttamaan. Tätä seuraa epäonnistumisen tunne, johon haastateltava viittaakin toisaalla haastattelussa toteamalla: *”sit ku huomaa, et ei ookaan semmonen lepponen äiti, joka vaan jaksaa ja jaksaa ja jaksaa, niin se oli kyllä hyvin kova pettymys mulle”*.

Jallinoja (2000, 108) kutsuu lapsen syntymän jälkeistä aikaa äidin ja lapsen romanssiksi. Tällä hän viittaa siihen, kuinka mediassa ja arjen keskusteluissa toistuvissa ”äitiyden tarinoissa” toistuu äidin täydellinen antautuminen vauvalleen sekä äidin ja lapsen symbioottinen suhde. Romanssin lopusta kertoo se, että äiti alkaa kaivata lastenhoidon ohelle myös muuta elämää. Tällöin isän osallisuus lapsen hoidossa alkaa korostua, sillä isän hoitaessa lasta äiti voi tehdä jotakin muuta. (emt., 108–109.) Omassa aineistossani äidin ja lapsen romanssi näyttäisi jatkuvan ainakin lapsen ensimmäiseen ikävuoteen saakka: imettäminen sitoo äitiä ja alle vuoden ikäistä lasta toisiinsa rajoittaen näin äidin mahdollisuuksia liikkua ilman lasta. Tarve saada omaa aikaa herää, kun lapsi on yli yksivuotias eikä häntä nähdä enää yhtä riippuvaisena äidistään.

Äidin oma elämä on koko perheen etu, sillä lapsen hyvinvoinnin nähdään usein edellyttävän äidin hyvinvointia (Elvin-Nowak & Thomsson 2001, 417–418). Isän tehtävistä keskeisimpiä onkin antaa äidille tauko lastenhoidosta (Lupton 2000, 54), sillä, kuten edellä tuli esiin, isän ottaessa vastuuta perheestä, voi äiti viettää omaa aikaa. Työssäkäyvät äidit ovat usein raportoineet ansiotyöllään olevan positiivinen vaikutus omaan äitiyteensä ja äiti-lapsisuhteeseen (Kinnunen ym. 1995, 17; Sutela 2007, 51; Lupton 2000, 56; Duncan 2007, 143). Työllä voi olla virkistävä vaikutus äitiin, jolloin hän myös kokee olevansa parempi äiti lapsilleen. Seuraava katkelma kuvaa tätä hyvin.

”Mulle työ on tärkeätä, et tota, et mä, ja mä viihdyn, siis mä en oo mikään semmonen, et mä oisin kauhee kodinhengetär et, et kyl mä sanon, et kyl, ei se mulle niinku, kotonaolo ei oo mitään niinku.. henkisesti sillee kaikkein hauskinda mahdollista, et kyl, kyl mä niinku paremmin, paremmin voin, voin itse, kun mulla on työtä ja et siinä mielessä se oli hirveen hyvä aika sillon sen toisen kanssa, kun mä olin sen viikon.. tein niit viikonloppuja ja iltatöitä.”

Katkelmassa haastateltava kertoo viihtyneensä kotona parhaiten käydessään osa-aikaisesti töissä, mikä toi lasten kanssa kotona olemiselle vastapainoa ja henkistä hyvinvointia. Haastattelupuheessa esiintyy siis äidin omien tarpeiden esilletuomista myös suhteessa kodin ulkopuoliseen elämään: äiti tarvitsee myös älyllistä aktiviteettia ja omaa aikaa kodin ulkopuolella. Tällöin individualistinen repertuaari kiinnittyy julkiseen elämänpiiriin eikä yksityiseen, kuten hedonistisessa äitipuheessa. Pelkästään kotona oleminen artikuloituu pidemmän päälle tylsäksi ja yksitoikkoiseksi. Monella haastateltavalla on tai oli kotonaoloaikana jonkinlainen henkireikä, oli se sitten esimerkiksi väitöskirjaprojekti, osa-aikatyö tai opinnot. Tämä henkireikä tuo vaihtelua kodin rutiineille, ja monet korostavat sen merkitystä kotona viihtymiselle. On myös mahdollista, että tämä puhe kumpuaa ainakin osittain haastattelutilanteen kontekstista. Seuraava lainaus, joka on osa haastateltavan pohdintaa siitä, miksi yli 90 prosenttia kotihoidon tuen käyttäjistä on naisia, havainnollistaa vuorovaikutustilanteen merkitystä haastattelupuheen kannalta.

I: ”onko sitte, et joku nainen tykkää enemmän just hoivata, ja sit jos se kunnianhimo sinne ura, uraan ei oo niin kova”

H: ”Mmmm”

I: ”-ko, kö? En tiedä, toisilla naisilla on, että”

H: ”Ni”

I: ”että tota, mut kyl mä niinku ite oon ajatellu, et jos mä olisin, ku mä kuitenkin opiskelin kotona, että jos mä oisin ollut ihan vaan kotona (...) mä en ois kokenu ehkä sit sitä kotiaikaa niin mielekkääks, et mul ei tullu, niinku mä sanoin, niin mul, mä viihdyin kotona, mut mä luulen, et osa syy siihen oli, että, et mul oli myös tavallaan sitä älyllist haastetta iltasin tai, tai jotain muuta kun vaan se kotielämä, et ehkä mä oisin kypsyny siihen ja jotenki se ois ruennu mua ärsyttämään, jos mul ei ois ollu jotain muutaki tekemistä”

Haastateltava toteaa aluksi, että syynä kotihoidon tuen käytön naisvaltaisuuteen voi mahdollisesti olla naisten halu hoivata ja vähempi urasuuntautuneisuus suhteessa miehiin. Tämän jälkeen haastateltava alkaa kuitenkin tuoda esiin sitä, että hän on itse opiskellut kotona ollessaan – näin hän etäännyttää itseään tästä selitysmallista. Tämä käänne voisi johtua siitä, miten haastateltava tulkitsee reaktion hänen sanomaansa: antamani minimipalautteen ”mmm” jälkeen haastateltava kyseenalaistaa sanomansa totuudellisuutta lisäämällä ”-ko? -kö? En tiedä, toisilla naisilla on”. Vastaukseni ”mmm” on neutraali reaktio, joka saattaa viestiä haastateltavalle erimielisyydestä. Jos olisin sen sijaan vastannut haastateltavan pohdintaan sanomalla esimerkiksi ”niin” tai ”niinpä”, olisi sen voinut tulkita merkinä samanmielisyydestä, ja keskustelu olisi

voinut lähteä eri suuntaan. Haastateltava aloittaa jo muutenkin vastauksensa *”onko sitte, että”*, mikä viittaa siihen, että kyseessä on pohdiskelu, jolloin hän niin sanotusti tunnustelee sitä, mitä minä haastattelijana voisin odottaa vastaukseksi. Tämän jälkeisen individualistiseen repertuaariin tukeutumisen voi siis tulkita vuorovaikutustilanteen synnyttämäksi reaktioksi.

Haastateltava kertoo, että opiskeleminen toi hänen elämäänsä älyllistä haastetta, mikä on toiminut vastapainona kotona olemiselle – tällöin hän ei ole ollut *”ihan vaan kotona”*. Tuodessaan esiin oman elämän tärkeyden haastateltava kuitenkin näyttäisi kokevan tarpeelliseksi korostaa viihtyneensä kotona hyvin. Tällä tavalla hän individualistiseen repertuaariin nojaavan puheensa lomassa vaihtaa hetkellisesti myös familistiseen repertuaariin. Repertuaarinvaihdon funktio voisi olla jo mainitsemaani äitiyden mandaattiin liittyvä tarve korostaa sitä, että lapset ovat haastateltavan elämässä etusijalla. Familistinen häivähdys pehmentää katkelman muuten hyvin individualistista sävyä, joka voitaisiin äidin suusta tulleen tulkita yhteiskunnallisella tasolla kielteisesti.

Tulkitsen oman elämän esille tuomisen olevan vastapuhetta perinteiselle mielikuvalle pelkkään kodin- ja lastenhoitoon tyytyvästä kotiäidistä (vrt. Hays 1996, 3). Eräs haastateltava sanallistikin tämän tulkinnan toteamalla *”mä en oo ihan sellanen perinteinen emäntätyyppi, et mä just mielelläni teen vähä töitä siinä välissä ja niinku muita hommia”*. Tuomalla esiin tarpeensa kehittää itseään haastateltavat tekivät eroa niin sanottuihin kokoaikaisiin kotirouviin. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi tuntemansa amerikkalaisnaisen haluavan olla kotona vähintään siihen asti, että hänen lapsensa menevät kouluun. Itse haastateltava identifioitui suomalaiseksi äidiksi, jolla on pitkistä hoitovapaista huolimatta myös työambitioita, ja amerikkalainen kotiäititraditio toimii tässä hänen identiteettinsä peilauskohtana. Ylva Elvin-Nowakin ja Heléne Thomssonin (2001, 425) mukaan nainen, joka jättäytyy lapsen saatuaan kotiin ilman suunnitelmia töihinpaluusta, edustaa pohjoismaisen sukupuolten tasa-arvoidean näkökulmasta epätoivottua feminiinisyttä. Tämän vuoksi naisten tulee asettaa lapsen etu arvojärjestyksessään ensimmäiseksi, mutta yrittää silti liittää elämäänsä myös pieni siivu työelämää ja yksilöllisyyttä (emt.; Halrynjo & Lyng 2009, 332). Täten haastattelupuhe suhteutui myös kulttuuriseen sukupuolten tasa-arvon ihanteeseen.

6 RATIONAALISEN VALINNAN REPERTUAARI

Tässä luvussa tarkastelen rationaalisen valinnan repertuaaria, joka kiinnittyy ennen kaikkea puheeseen siitä, miksi äiti jäi kotiin hoitamaan lapsia sen sijaan, että hoitovapaata olisi jaettu vanhempien kesken. Rationaalisen valinnan repertuaari menee ristiin naisellisen hoivan repertuaarin kanssa; ensin mainittu korostaa harkittuja päätöksiä ja laskelmallisuutta, kun taas jälkimmäinen kiinnittyy tunteisiin ja ”luontoon”. Hyvän vanhemmuuden ja rationaalisen valinnan repertuaarit eroavat toisistaan siten, että jälkimmäiseen sisältyy tapa puhua perheestä yksikkönä, joka pyrkii yhteisen hyvän maksimoimiseen, kun taas edellä mainitussa vanhemmista puhutaan yksilöinä. Tämän lisäksi taloudellisuuden korostaminen sekä siihen vetoaminen perusteluissa ovat osa rationaalisen valinnan repertuaaria.

6.1 Perhe yksikkönä

Haastateltavien puheessa heidän perheensä rakentuu yksiköksi, johon viitataan toimijana. Perheestä puhutaan organismina, jonka kaikki osapuolet tekevät oman osansa yhteisen hyvän vuoksi. Tämä muistuttaa jo edellä mainittua parsonsilaista perhekäsitystä. Parsons (1955, 10) määritteli ydinperheen koostuvan isästä, äidistä ja näiden lapsista. Perheenjäsenten välillä vallitsee solidaarisuus ja huolenpito, ja kaikilla on omat roolinsa. Ansaitsijan rooli on isän keskeisin tehtävä, sillä se palvelee perheenelättämisfunktiota, kun taas äidin rooli on olla vaimo, äiti ja perheenemäntä. (emt., 10–14, 20.)

Äidin jäämistä kotiin hoitamaan lapsia kutsutaan haastattelupuheessa usein ”perheen valinnaksi”, jolloin rationaalisen valinnan repertuaari eroaa äidin valintaa painottavasta naisellisen hoivan repertuaarista. Rationaalisen valinnan repertuaari liittyy käytännöllisyyteen ja edun maksimoimiseen tietyissä raameissa, kun taas naisellisen hoivan repertuaari nojaa naisten ”luonnolliseen” tarpeeseen hoivata. Seuraavissa katkelmissa haastateltavat pohtivat, tulisiko heidän mielestään miesten yleisesti ottaen osallistua enemmän lasten (koti)hoitoon pitämällä enemmän perhevapaata. Molemmissa lainauksissa perhe rakentuu toimijaksi, joka päättää itse työn ja perheen yhteensovittamisesta.

”Mun mielest se on sit taas vähä kyseenalasta et, et jos oikeesti se isä ei nyt haluu jäädä kotiin ja se äiti ihan mielellään olis, niin miks sitä sit ruetaan rankasee sitä perheen niinku päätöstä, et tota, et pitäis sen sitte neutraalina, molemmille mahdollisuus, ja sit perhe itse päättää, et kumpi sitä haluu tehdä.”

”Jokainen perhe tekee sen oman ratkaisun mikä heidän, heidän niinku perheen tilanteeseen on, että, että jotenki semmonen niinku, ei se, ei se varmasti niinku tuu, tuu sil taval niinku muuttumaan, et jostain tulee, niin kun on esimerkiks ollu se kiintiö, niin ei se, en mä sitä kannata, koska se voi olla sit taas hankala jollekin esimerkiks just taloudellisten syiden pohjalta.”

Ensimmäisessä katkelmassa perhe eriytyy aluksi äidiksi ja isäksi, joiden valinnanvapaus on uhattuna, jos perheen mahdollisuuteen tehdä päätöksiä puututaan perhepolitiikan keinoin. Katkelmassa traditionaalinen perheensisäinen työnjako rakentuu vapaaksi valinnaksi, sillä haastateltavan toteamus *”molemmille mahdollisuus”* nostaa esiin vanhempien mahdollisuuden valita ja tehdä myös toisin. Kommentissa jäävät kuitenkin huomiotta edellä esiintuomani ideologiset ja rakenteelliset tekijät, jotka ohjaavat vanhempien toimintaa. Jälkimmäisessä katkelmassa perheen työnjako määräytyy rationaalisen valinnan perusteella taloudellisista syistä. *”Jokainen perhe tekee sen oman ratkaisun mikä heidän (...) perheen tilanteeseen on”* -lausahdus huomioi valintaan vaikuttavat taustatekijät, mutta jokaisen perheen yksilöllisen tilanteen korostaminen jättää huomiotta sen, että lasten kotihoidon tuen käyttäjistä noin 95 prosenttia on naisia. Yksilöllisestä tilanteesta puhuminen häivyttää tällöin sukupuolen ja perinteisen työnjaon merkitystä.

Kuten edellisissä lainauksissa, toistui haastattelupuheessa yleensäkin lasten kotihoidon tukijärjestelmästä keskusteltaessa vapaa valinta -diskurssi, johon Suomen perhepolitiikka perustuu (Anttonen 1999, 43): kaikkien perheiden tulee saada itse valita sopivin lastenhoitomuoto. Perheen tekemä valinta nähtiin yleisesti vapaana, mikä asettui paradoksaaliseen suhteeseen muun haastattelupuheen kanssa. Ensinnäkin naisen ”vapaa” valinta jäädä kotiin asettuu kyseenalaiseksi suhteutettuna haastatteluiden yleiseen kontekstiin, jossa korostuu miehen haluttomuus tai mahdottomuus jäädä kotiin. Tällöin naisen tekemä valinta on loppujen lopuksi ainoastaan sen välillä, jääkö hän itse kotiin hoitamaan lapsia vai palaako töihin, jolloin lapset viedään päiväkotiin. Valinnan ulkopuolelle jää silloin se vaihtoehto, että isä jäisi kotiin, jolloin lasten ei tarvitsisi mennä päiväkotiin heti, kun äiti palaa töihin. Elvin-Nowakin ja Thomssonin (2001, 423)

sanoin perheen ja työn yhteensovittamisen neuvottelut käydään tällöin ”ennemminkin naisen ja tämän omantunnon, kuin äidin ja isän välillä”. Toiseksi vapaata valintaa korostavassa puhetavassa paradoksaalista on se, että erilaiset rakenteelliset tekijät, kuten äidin liian matala palkka perheen elättämiseksi tai äidin epävarma työtilanne, nimettiin perusteluksi sille, että juuri äiti oli isän sijasta jäänyt kotiin. Tällöin isän mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lasta näyttäytyy mahdottomuutena, jolloin isän valinnanvapaus asettuu kyseenalaiseksi.

Se, että perhe rakentuu haastattelupuheessa usein yksiköksi, tarkoittaa myös sitä, että perheessä ei ole tarvetta sukupuolten tasa-arvopohdinnoille, sillä kaikki puhaltavat yhteen hiileen ja tärkeintä on, että perhe ”toimii”.

”No... Se on ihan siis niinku, Minna oli päiväkodissa aikanaan, ku mä menin töihin, ja onhan se aika rankkaa sillee pienelle lapselle ja kiireistä niinku muutenki perheelle, et kun nyt on ollu mahdollisuus, niin minä ja oikeestan me mun miehen kans molemmat ollaan koettu, et tää on niinku meidän perheelle se paras ratkasu, että mä ehdin tääl päivän aikana tehdä ruoat ja pestä pyykkii ja siivota ja sillee, et sitte meil jää enempi sellast vapaata aikaa tehdä sitte kaikkee muuta.”

Katkelmassa haastateltava kertoo siitä, kuinka hänen jäämisensä kotiin parantaa perheen elämänlaatua. Isän ollessa töissä hankkimassa perheelle elantoa, äiti pyörittää kotitaloutta hoitamalla lapsia, siivoamalla ja tekemällä ruokaa. Tällainen sukupuolen mukaan jakautunut ”perinteinen” työnjako mahdollistaa haastateltavan mukaan sen, että perhe voi viettää enemmän aikaa yhdessä. Haastateltava perustelee argumenttiaan vetoamalla aikaisempaan kokemukseensa töihinpaluusta lapsen ollessa pienempi, mikä tuo argumentille legitimitettä (Ruusu vuori 2005, 33). Ilmaisui *”meidän perheelle”* konstruoii haastateltavan perheestä yllä mainitunlaisen kuvan organismina, yksikkönä. Tätä korostaa se, että aloitettuaan perheen nykyistä ratkaisua parhaaksi luonnehtivan lauseen sanalla *”minä”* haastateltava korjaakin itseään jatkamalla *”ja oikeastaan me mun miehen kans molemmat”*, mikä osallistaa hänen miestään päätöksentekoon. Tällöin siis molemmat vanhemmat vaikuttavat yhdessä päätyneen tähän ratkaisuun, ei äiti yksin. *”Meidän perheelle se paras ratkasu”* -ilmaisu viittaa työnjaon funktionaalisuuteen perheen elämän kannalta – kaikki perheenjäsenet saavat järjestelystä osakseen hyötyä. Sana *”mahdollisuus”* viittaa siihen, että perheellä on ollut mahdollista valita äidin jääminen kotiin, jolloin valinnan ulottuvuus korostuu.

Perheensisäinen sukupuolenmukainen työnjako rakentuu haastateltavien puheessa perheen käytännön tarpeista johtuvaksi ohimeneväksi vaiheeksi, joka päättyy äidin palatessa töihin. Lammi-Taskula (2007, 85) on kuitenkin huomauttanut, että se, että äiti pitää yksin kaikki perhevapaat, on omiaan lisäämään äidin vastuuta kotitöistä. Tämä johtuu siitä, että kotitöitä tekee tavallisesti enemmän se vanhempi, joka on kotona, jolloin työssä käyvän vanhemman osuus kotitöistä pienenee tai häviää. Hoitovapaiden pitkän keston vuoksi työnjako ehtii normalisoitua, ja sama dynamiikka jatkuu äidin palatessa töihin, sillä siitä on tullut vanhempien välinen toimintamalli. (Lammi-Taskula 2007, 85.) Tähän ilmiöön viitattiin myös jo töihin palanneiden haastateltavien puheessa, joiden perheissä kotitöiden teko painottui äidille usein myös äidin palttua töihin.

Jokinen (2010, 50) näkee tiettyjen kotitöiden kasautumisen naisille johtuvan kulttuurisesta käsityksestä naissukupuolelle ominaisista ”naistavoista” eli kyvyistä, ”joita naisten ruumiisiin on kerrostunut sekä yleisesti (historiallisesti) että yksilön elämän kulussa”. Kotitöiden jaon taustalla on siis totunnaistumiseen perustuvia käyttäytymistaipumuksia ja niihin liittyviä kyseenalaistamattomia uskomuksia (Jokinen 2005, 47). Tällaisia ovat esimerkiksi ajatus siitä, että kodinhoito sopii naisille paremmin, siinä, missä auton huoltaminen on miehille ominaisempaa. Tutkimusten mukaan kotityöt jakautuvat perheissä juuri tällä tavalla, eli naiset vastaavat ravitsemuksesta ja siivoamisesta, miehet kodin pikkutöistä ja autosta (ks. esim. Kiianmaa 2012, 54–56). Tämä tarkoittaa naisille suurempaa ajallista panostusta kotitöiden tekoon, sillä esimerkiksi ruokaa on laitettava päivittäin, mutta auto tarvitsee huoltoa tai rännit lehdistä puhdistamista huomattavasti harvemmin.

Kuten Jokisen (2005, 47) haastateltavat, myös omat haastateltavani usein toteavat kotitöiden jakautuvan sen mukaan, mikä kummallekin tuntuu luontaisemmalta. Tämä tarkoittaa usein perinteistä sukupuolenmukaista kotitöiden jakoa. Useampi haastateltava myös kertoo hoitavansa siivouksen itse, koska vaatii puhtaampaa jälkeä kuin miehensä. Näin siivoaminen näyttäytyy naissukupuolelle ominaisemmaksi tehtäväksi, josta miehillä on vaikeuksia selviytyä kiitettävästi. Yksi haastateltava toteaaakin kotitöiden olevan hänen kontollaan, sillä hän on luonteeltaan miestänsä organisoivampi, ja näin ollen on koko perheelle helpompaa, että hän hoitaa taloutta. Toinen haastateltava toteaa, ettei haluaisi miehensä jäävän hoitamaan lapsia kotiin, sillä ei usko tämän kykenevän yhtä hyvään taloudenhoitoon kuin hän itse. Kyky siivota hyvin palautuu siis ennen

kaikkea tietynlaisiin naisille luontaisiin ominaisuuksiin, jota mies ei opettelemallakaan voisi saavuttaa.

Kotitöistä puhuttaessa oli havaittavissa, että haastateltavat tiedostivat hyvin niihin liittyvän tasa-arvoulottuvuuden (vrt. Jokinen 2005, 67). Mielestäni edellä esitetyt perustelut sille, miksi nainen vastaa kotitöistä, ovat vastapuhetta suhteessa tasa-arvodiskurssiin ja tapa häivyttää sukupuolen merkitystä kotitöiden jakaantumisessa. Kotitöiden jaosta puhuttaessa monet myös kertovat oma-aloitteisesti uskovansa, että oma mies osallistuu kotitöiden tekoon keskivertomiestä enemmän, minkä tulkitSEN itsetodisteluksi. Tarve mainita miehen osallistuvuus heijastaa tietoisuutta siitä, että kotiaskareet kasaantuvat yleensä naisille ja että sitä voi pitää sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta ongelmallisena. Tällaisen puheen funktio on loitontaa omaa parisuhdetta tästä kulttuurisesta kontekstista nousevasta olettamasta.

Toisaalta kyse voi olla myös vastatodistelusta, kuten seuraavassa katkelmassa. Lainauksessa esiintyy tulkintani mukaan vastatodistelua suhteessa kotitöiden tas-arvoista jakoa korostavaan puhetapaan, jota haastateltava luultavasti kokee minun edustavan. Ennen katkelmaa haastateltava on pohtinut sitä, kuinka näkee hoivan naisille ominaisempana asiana kuin miehille, minkä jälkeen puhe kääntyy kotitöihin.

I: ”en mä nyt koe, et kotityöt on [nauraa] naisellisia, muakin kyllästyttää”

H: ”niinpä”

I: ”et, mut mun mies tekee myöski, ku se tulee kotiin, niin se kyl osallistuu, että”

H: ”Joo”

I: ”et ei, se ei jää niinku mulle yksin”

H: ”Niinpä. Onks teil sillee suunnilleen puolet tai jotenki.. ”

I: ”Ei sitä, ei voi kuule jakaa ku mä oon päivät kotona”

H: ”Niin, niin totta kai”

I: ”niin mä en voi jättää kaikkia pyykkejä esimerkiksi”

H: ”Niin, ei tietenkään”

I: ”vaan et iltasin pestään”

Kysyessäni jaetaanko kotityöt perheessä suunnilleen puoliksi, haastateltava vastaa näpäkästi ”ei sitä, ei voi kuule jakaa, ku mä oon päivät kotona”. Saattaa olla, että hän tulkitsee tarkentavan kysymykseni kritiikkinä hänen ja hänen miehensä välistä tasa-arvoa kohtaan. Haastateltavan sanavalinta ”ku mä oon päivät kotona” antaakin ymmärtää, että kotitöiden epätasainen jakautuminen kiinnittyy aikaan, jolloin hän on kotona hoitamassa lapsia. Täten kuulijalle jää sellainen käsitys, että perheen

”normaalitilassa” eli äidin ollessa työelämässä kotityöt jaetaan vanhempien kesken tasarvoisesti. Tätä tulkintaa tukee se, että haastateltava jatkaa aiheesta vielä hieman myöhemmin toteamalla, *”mut kyl hän ehkä tekee jopa, jopa vähintään sen oman osansa”*. Mikä tämä oma osa on, ei käy selväksi, mutta *”jopa vähintään”* viittaa siihen, että haastateltava pitää miehensä osallistumista kotitöiden tekoon riittävänä.

On myös mahdollista, että haastateltava koki kommenttini episteemisten oikeuksiensa loukkaamiseksi. Arkikeskustelussa episteemiset oikeudet näyttäytyvät niin, että keskustelijoista toisella ajatellaan olevan enemmän tietoa jostakin asiasta, ja siksi hänellä on myös etuoikeus puhua siitä (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 33). Kysymykseni jälkeen haastateltava puhuttelee minua sanomalla *”kuule”*, jonka voi tulkita haastateltavan tapana korostaa omaa asiantuntijuuttaan ja oikaista tietämättömmän osapuolen virheellisiä päätelmiä. Minä en tunne haastateltavan perheen sisäisiä käytäntöjä, joten kysymykseni kotitöiden jaosta keskeyttää haastateltavan selonteon hänen itsensä ja miehensä välisestä työnjaosta ja myös asettaa sen potentiaalisesti negatiiviseen valoon. Haastateltava ei vastaakaan suoraan kysymykseeni, vaan toteaa ainoastaan, että jakaminen ei ole mahdollista. Täten hän rikkoo myös haastattelun kysymys-vastaus-rakennetta, mikä on myös keino näyttää, kenellä episteemiset oikeudet ovat (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 35). Oma haastateltavan sanomaa myötäilevä reagointini toteamalla *”niin totta kai”* ja *”niin, ei tietenkään”* pyrkii osoittamaan, että kunnioitan haastateltavan oikeutta tietoon.

6.2 Taloudelliset rationaliteetit

Aineistossani ilmenevässä kotihoidon tukijärjestelmän ”puolustuspuheessa” vedotaan talouteen kahdessa eri yhteydessä. Ensimmäisessä yhteydessä perustellaan äidin kotiin jäämistä isän suuremmalla palkalla, jolloin perheelle jää enemmän rahaa käytettäväkseen, kun äiti jää isän sijaan kotiin. Toisessa yhteydessä talouteen vedotaan yhteiskunnan mittakaavassa. Seuraavissa katkelmissa haastateltavat käyttävät taloudellista repertuaaria puolustaessaan lasten kotihoidon tuki -etuutta.

”Ja sit oikeesti, silloin ku esikoinen meni päiväkotiin, niin hän sairasti sen ensimmäisen puoltoista vuotta tosi paljon, ja mul tuli ihan hävyttömän paljon poissaoloi töistä, vielä ku mä oon ite semmonen, et mä saan ne kaikki taudit sen jälkeen ku mä oon ensiks pojan kanssa kotona, tai mies

on, me vuoroteltiin, niin sen jälkeen mä ite sairastuin joka kerta niin mun on kauheen vaikee uskoo, et mä oisin ollu jotenkin yhteiskunnalle hirveen edullinen siinä vaihees, et onneks sain pitää työpaikkani.”

 ”Mutta mun mielestä niinku ehottomasti pitäis niinku tukea sitä, koska tulee se yhteiskunnalle kuiteskin halvemmaksi hoitaa ne lapset kotona, kuin niin kun sit päiväkodissa.”

Lainauksissa argumenttina toimii kotihoidon taloudellinen kannattavuus yhteiskunnalle. Ensimmäisessä katkelmassa taloudellisuuteen viitataan sairauspoissaolojen kontekstissa. Pieni lapsi sairastaa usein, jolloin jommankumman vanhemman on jätävä pois töistä hoitamaan lasta, minkä tuloksena tämä saattaa itekin sairastua. Tämä aiheuttaa taloudellista haittaa työnantajalle ja yhteiskunnalle, jolloin yhteiskunnan kannalta on rationaalisempaa tukea lasten kotihoitoa. Jälkimmäisessä lainauksessa viitataan siihen, kuinka päivähoitopalvelujen järjestäminen on julkisen talouden kannalta kalliimpaa kuin kotihoidon tuen maksaminen.

Perheen tasolla pienipalkkaisemman ja usein työelämää vähemmän kiinnittyneen äidin jääminen kotiin isän sijaan rakentuu rationaaliseksi valinnaksi. Lewisin (1991, 200) mukaan naisten tulot perheessä nähdään usein toissijaisina, mikä sisältää ajatuksen siitä, että naisen ensisijainen rooli on hoivata pieniä lapsia kotona kodin ulkopuolella työskentelyn sijaan. Esimerkiksi lasten päivähoitokulujen nähdään usein vievän suuren osan nimenomaan äidin palkkatuloista eikä esimerkiksi tiettyä osuutta perheen yhteenlasketuista tuloista (emt., 200–201.) Tällöin äidin työssäkäynnin järkevyys asettuu kyseenalaiseksi, sillä perhe ei välttämättä jää taloudellisesti suuresti häviölle, jos äiti jättäytyy hetkeksi työelämästä perhevapaaetuuksien ja miehensä tulojen tukemana. Naimisissa olevilla naisilla onkin kaksi mahdollista tapaa tulla toimeen: he voivat olla joko aviomiehensä elätettävänä tai käydä itse ansiotyössä (Ellingsæter 1999, 110). Miesten toimeentuloon tällaista kaksijakoisuutta ei sen sijaan liity.

Tutkielmani kontekstissa on huomionarvoista, että taloudellisesti tarkasteltuna lapset tulevat perheille sitä kalliimmiksi, mitä koulutetumpi äiti on, sillä äidin palkkakehitys kärsii lasten kotihoitoon käytetyn ajan vuoksi (Becker 1994, 140). Täten siis talous kietoutuu haastatteluaineistossa myös lasten kotihoidon arvoulottuvuuteen – korkeakoulutetut vanhemmat ovat valmiita tinkimään elintasostaan äidin palkan ja perhe-etuuksien erotuksen verran, jotta lapset voidaan hoitaa kotona. Elintaso pysyy matalampana myös äidin palattua töihin, sillä hänen ura- ja palkkakehityksensä ovat

kärsineet kotona vietetyistä vuosista. Lasten kotihoito siis tuo perheelle jotain sellaista, mitä rahalla ei saa. Talouden merkitys rakentuu toisin sanoen vähempiarvoisemmaksi kuin perheen hyvinvointi. Paradoksaalisesti tämä liittyy kuitenkin ainoastaan äidin ansiotuloihin, sillä isän ansiotulot nähdään pääosin ehdottomina perheen selviytymisen kannalta.

Naisten matalampi palkkataso ja heikompi asema työmarkkinoilla ovat yleinen perustelu sille, miksi äiti jää kotiin hoitamaan lasta (esim. Repo 2009, 229–236; Kilpeläinen 2009, 87–89). Tähän perusteluun viitataan kaikissa tekemissäni haastatteluissa joko omalla kohdalla tai yleisemmin. On mahdollista tulkita talouden toimivan haastatteluissa helppona selontekovälineenä äidin kotiin jäämiselle. Suonisen (1999, 27) mukaan selonteko aloitetaan tukeutumalla tuttuihin merkityksiin erityisesti tilanteissa, joissa vuorovaikutustilanteen toinen osapuoli on tuntematon. Tuttuun merkitykseen, tässä tapauksessa talouteen, vetoaminen säästää vastaajaa monimutkaisilta selonteoilta. Koska naisten palkkataso on Suomessa miesten palkkatasoa matalampi, on talous looginen aloitus selonteolle. Se saattoi tuntua haastateltavista myös legitiimimmältä perustelulta haastattelukontekstissa, sillä selontekijä peilaa vastaustaan siihen, mitä olettaa keskustelun toisen osapuolen edustavan. (emt.) Tulkitsen talouteen vetoamisen funktiona olevan puhujan asettaminen rationaalisen valitsijan asemaan ja sukupuolen merkityksen häivyttäminen.

Äidin jääminen kotiin hoitamaan lapsia siksi, että hänellä on matalampi palkka kuin perheen isällä, voikin tuntua yksittäisen perheen tasolla taloudellisesti järkevältä päätökseltä. Sillä, että kotiin jää aina äiti, on kuitenkin kauas kantoisia seurauksia sekä perheen sisällä että yhteiskunnassa. Haataja ja Hämäläinen (2010, 76–77) ovat huomauttaneet, että tämä isän ja äidin taloudelliseen eriarvoisuuteen nojaava perinteinen työnjako uudelleentuottaa naisten heikompaan työmarkkina-asemaan ja matalampaa palkkausta. Kyse on kierteestä: yksilöllisinä pidetyt valinnat heijastuvat yhteiskuntaan ja päinvastoin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että naisille kasautuvien perhevapaiden aiheuttamat ongelmat vaikuttavat perheellisten naisten lisäksi myös lapsettomiin naisiin ja heidän työmarkkina-asemaansa. Olisikin hyvä kiinnittää huomiota myös yksilöllisten valintojen yhteiskunnallisiin seurauksiin (Repo 2012, 117).

7 SUKUPUOLISOPIMUS TILAPÄISESTÄ KOTIÄITIYDESTÄ

Olen edellä analysoinut korkeakoulutettujen naisten perusteluja jättäytymiselleen pois työelämästä hoitaakseen lasta kotona vähintään kaksivuotiaaksi. Perustelujen ohella olen kiinnittänyt huomiota niihin diskursiivisiin keinoihin, joiden avulla he puheessaan merkityksellistävät sukupuolta, vanhemmuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä siihen, mitä he näillä keinoilla tekevät. Tämän lisäksi tarkoitukseni on ollut tässä tutkielmassa tarkastella, minkälainen sukupuolisopimus haastattelupuheesta hahmottuu – tähän kysymykseen pureudun myöhemmin tässä luvussa.

Edellä olevissa analyysiluvuissa olen esitellyt haastatteluaineistosta erottelemistani teemoista rakentamani kolme repertuaaria kuvatakseni sitä todellisuutta, jota ne kuvastavat ja rakentavat. Ensimmäisessä, naisellisen hoivan repertuaarissa, haastattelemani naiset puhuvat kotiäitiydestään biologiasta kumpuavana hedonistisen nautinnon tavoitteluna sekä toisaalta työhön verrattavissa olevana vastuuna ja yhtenä naisen elämänvaiheena. Toisessa, hyvän vanhemmuuden repertuaarissa, korostuu ennen kaikkea lapsen etu, joka linkittyy vanhempien sukupuolittuneisiin velvollisuuksiin. Hyvään vanhemmuuteen kuuluu laittaa lapsen etu oman itsen edelle, ja tämä näyttäytyy haastatteluissa ennen kaikkea äidin velvollisuutena. Tämä ei kuitenkaan tarkoita isän sivuuttamista: perheen hyvinvoinnin vuoksi äidinkin on hyvä saada virkistystä kodin ulkopuolelta, jolloin isän tehtävä on hoitaa lasta. Isä myös elättää perhettä ja leikkii lasten kanssa. Kolmannessa, rationaalisen valinnan repertuaarissa, perhe nähdään kiinteänä yksikkönä, joka pyrkii oman etunsa maksimointiin niin yhteisen ajan kuin taloudenkin muodossa. Tämä tarkoittaa sukupuolittunutta työnjakoa ja taloudellisuuden korostamista työnjaon selittäjänä. Tässä tutkielmani päättävässä luvussa vedän tutkimustuloksia yhteen ja palaan tarkastelemaan tutkimuskysymyksiäni.

Tarkastelen ensin jälkimmäistä tutkimuskysymystäni, eli sitä, *minkälaisia diskursiivisia keinoja haastattelemani naiset käyttävät puhuessaan perheen ja työn yhteensovittamisesta suhteessa sukupuoleen, vanhemmuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon*. Olen osoittanut analyysiluvuissa, kuinka eri tavoin haastattelutilanteessa neuvotellaan merkityksistä ja käytetään hyväksi erilaisia diskursiivisia välineitä. Haastateltavat peilaavat vastauksiaan sekä haastattelu- että kulttuuriseen kontekstiin, mikä tulee haastattelupuheesta esiin esimerkiksi vasta- ja itsetodisteluna, vastapuheena

sekä repertuaarien vaihteluna. Selonteissaan haastateltavat tukeutuvat repertuaareihin, jotka tukevat heidän käsitystään asioiden tilasta. Nojautuminen esimerkiksi psykologiseen tai taloudelliseen repertuaariin toimii haastattelupuheen auktoriteettina. Retoriset keinot, kuten pyrkimys vakuuttamiseen ja asioiden esittäminen ehdottomana, legitimoivat haastateltavien puhetta ja toimintaa. Haastattelupuheella on kulloinkin oma funktionsa: sen avulla haastateltavat pyrkivät tekemään jotakin, kuten konstruoimaan käsitystä sukupuolesta tai vanhemmuudesta.

Puhe suhteessa sukupuoleen on kaksijakoista: toisaalta sukupuolta tuodaan eksplisiittisesti esiin turvautumalla repertuaareihin, jotka korostavat pienen lapsen hoivaamista naisen luontaisena tarpeena ja kotiäitiyttä naisen tapana tyydyttää tätä tarvetta, kun taas toisaalta sukupuolen merkitystä yritetään aktiivisesti häivyttää yhteyksissä, joissa sukupuolten tasa-arvon ihanne asettaa haastateltavan ja tämän miehen välisen työnjaon negatiiviseen valoon. Sukupuolen häivyttämisen tapana toimii ennen kaikkea puhe kotiäitiydestä valintana. Oman halun ja valinnanvapauden korostaminen toimii haastateltavien selontekokeinona, kun puheenaiheena on perinteisiä sukupuolirooleja uudelleentuottava toiminta (vrt. Halrynjo & Lyng 2009, 336).

Tietoisuus sukupuolten tasa-arvon ihanteesta kehystää haastatteluja niin, että haastateltavat eivät voi olla viittaamatta siihen jollakin tavalla. Vaikka harvempi puhuu eksplisiittisesti sukupuolten tasa-arvosta, rakentuvat haastateltavien vastaukset kuitenkin suhteessa siihen. Näin on esimerkiksi silloin, kun haastateltavat omaaloitteisesti tuovat esiin ja korostavat miehensä osallistumista kotitöiden tekoon sekä viittaavat perheen sukupuolittuneeseen työnjakoon käytännön tarpeista johtuvana vaiheena. Myös talouteen vetoaminen sukupuolittuneen työnjaon selittäjänä toimii puheen legitimaationa. Toisaalta ajatus työnjaon sukupuolittuneisuudesta tasa-arvo-ongelmana saatetaan myös kyseenalaistaa vastapuheen avulla vetoamalla vanhempien luontaisiin ominaisuuksiin ja haastateltavan siivousperfektionismiin.

Vanhempien luontaiset ominaisuudet ja biologia toimivat myös erontekona äidin ja isän roolien välillä. Äiti kiinnittyy haastateltavien puheessa raskauden, synnyttämisen ja imettämisen sekä vauvan hoitamisen vuoksi vauvaan enemmän kuin isä. Tämä äidin symbioosi vauvan kanssa toimii myös legitimaationa sille, miksi isä ei ole pitänyt vanhempain- tai hoitovapaata. Isä kiinnitetään työelämään, vaikka myös hänen

osallistumistaan kotielämään korostetaan. Toisaalta isän työkeskeisyyttä myös kyseenalaistetaan puheessa, jossa toivotaan isien aktiivisempaa roolia lastenhoitajana. Kuitenkin jopa tasa-arvon ja jaetun vanhemmuuden tärkeyttä korostavassa puhetavassa erottuu äidin ensisijaisuus lapseen nähden. Tällöin kyse on juuri siitä äidin lapsensa hoivasta saamasta hedonistisesta nautinnosta, joka selittää äidin vetäytymistä työelämästä. Vanhempien välille rakentuu siis eronteko, joskin puhe perheestä yksikkönä häivyttää siihen liittyviä sukupuoli- ja valtasuhteita.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kuului, *miten korkeakoulutetut naiset perustelevat haastattelutilanteessa jäämistään kotihoidon tuelle ja minkälaisena sukupuolisopimus näyttäytyy heidän puheessaan*. Pyrin seuraavaksi hahmottelemaan naisten antamien perustelujen pohjalta kuvaa haastattelupuheesta rakentuneesta sukupuolisopimuksesta. Tulkintani mukaan *sukupuolisopimus tilapäisestä kotiäitiydestä* koostuu seuraavista aineksista:

1. Äidinhoivan ensisijaisuus

Halu hoivata omaa lasta itse ja seurata tämän kehitystä ovat keskeinen perustelu naisten kotiin jäämiselle: toimimalla näin naiset kokevat toteuttavansa hyvää äitiyttä. Kuten olen edellä tuonut esiin, äidinhoivan ensisijaisuus näyttäytyy haastattelupuheen taustalla pääosin kyseenalaistamattomana oletuksena. Äidinhoivan ensisijaisuus kytkeytyy sukupuoliessentialismiin: naissukupuoleen liitetään hoivaavuus ja miessukupuoleen toiminnallisuus. Äidin ensisijaisuus liittyy sekä siihen, mikä koetaan omaksi velvollisuudeksi, että siihen, mikä koetaan omaksi oikeudeksi: sukupuolisopimus siis sekä velvoittaa äitiä jäämään kotiin että toimii kotiin jäämisen oikeutuksena. Siinä, missä velvoite rajoittaa äidin toimintaa kodin ulkopuolella, tuo oikeus sen sijaan äidille päätösvaltaa lapsenhoitoon liittyvissä asioissa kodin sisällä.

2. Lapsen psyykkisen kehityksen turvaaminen

Tilapäiseen kotiäitiyteen liittyvä intensiivisen äitiyden ihanne kietoutuu ymmärrykseen siitä, mikä on pienen lapsen paras. Lapsen ja äidin symbioottinen suhde koetaan tärkeäksi lapsen kannalta. Haastattelupuhetta kehystää psykologinen ymmärrys lasten kehityksestä, joskaan tämä ei yleensä palaudu johonkin tiettyyn teoriaan tai

asiantuntijaan. Kotiin haastateltavia vetää ennen kaikkea kehityspsykologinen kiintymyssuhdeteoria, joka on popularisoitunut ja siirtynyt osaksi arkipäivän puhetta ja käytäntöjä. Lapsen psyykkisen kehityksen turvaava kiintymyssuhde rakentuu äidin ja lapsen symbioosissa, joka kärsii, jos äiti ja lapsi ovat erossa äidin työpäivän ajan. Lisäksi päiväkotit näyttävät kiintymyssuhteen perspektiivistä negatiivisena paikkana pienen lapsen kannalta, minkä vuoksi päivähoitoon menemistä yritetään lykätä mahdollisimman pitkään. Sukupuolisopimukseen sisältyy siis velvoite siitä, että äiti hoitaa pientä lasta kotona lapsen psyykkisen kehityksen turvaamiseksi.

3. Perhe ja työ naisen erillisinä urina

Kuten sukupuolisopimuksen nimikin implikoi, kotiäitiys on vain tilapäistä, yksi vaihe naisten elämässä. Hyvään äitiyteen liitetään läsnäolon vaatimuksen ohella oletus lasten asettamisesta muun, ennen kaikkea ansiotyön, edelle. Tällöin työ- ja kotiaika muodostuvat erillisiksi uriksi, jotka samanaikaisuuden sijaan vuorottelevat naisen elämässä (vrt. Vuori 2003, 40). Vaikka myös isien osallistumattomuus lastensa elämiin on aiheuttanut julkisuudessa huolta, liittyy huoli lasten edusta yleensä ennen kaikkea naisten yksilöllistymiskehitykseen, ja eritoten ”uraäitiyteen” (Nätkin 2003, 31). Täten sukupuolisopimuksessa äidit asettuvat avainasemaan lapsensa turvallisen kehityksen kannalta, eikä äidin työ saa vaarantaa lapsen hyvinvointia kotiäitivaiheen jälkeenkään.

4. Isän rooli äidin yksilöllisyyden mahdollistajana

Sekä naisten subjektius että pohjoismaisessa kontekstissa ihanne sukupuolten tasa-arvosta edellyttävät, että äidillä on elämässään muutakin kuin lapsi ja koti. Haastatteluaineistossa ilmenee paljon äidin kodin ulkopuolisten ambitoiden esiin tuomista ja erilaisia tapoja yrittää pitää omaa ammattitaitoa yllä muun muassa osallistumalla omaa alaa koskeville luennoille tai opiskelemalla osa-aikaisesti. Tällöin keskeisessä roolissa on isä, joka vapauttaa äidin lastenhoidosta. Sukupuolisopimuksessa korostuu siis myös isän rooli lastenhoitajana: hänen vastuunottonsa mahdollistaa äidin yksilöllisyyden. Kotiäitiys on vain tilapäistä, mistä johtuen äidin inhimillistä pääomaa ylläpitävä toiminta hyödyttää koko perhettä. Toisaalta isä lasta hoitaessaan myös antaa äidille taukoa lastenhoidosta auttaen näin äitiä jaksamaan kotona paremmin. Isä siis sisältyy sopimukseen niin sanottuna äidin avustajana (vrt. Huttunen 2001, 164).

5. Isän ja yhteiskunnan rooli perheen elättäjänä

Isän keskeisin rooli haastattelupuheessa on toimia perheen elättäjänä: hänen työssäkäyntinsä ja palkkansa mahdollistavat äidin jäämisen kotiin hoitamaan lapsia. Toisaalta perheen elättämiseen osallistuu myös yhteiskunta lasten kotihoidon tuen muodossa. Täten äiti saa kotona ollessaan myös jonkin verran omaa tuloa. Tuen mataluuden vuoksi kotiäitiys tekee kuitenkin äidin käytännössä taloudellisesti riippuvaiseksi isästä. Sukupuolisopimus tilapäisestä kotiäitiydestä rakentuu siis äidin, isän ja yhteiskunnan välille.

Lasten kotihoidon tuen voimaantulon voi nähdä muuttaneen palkkatyöäitisopimusta lisäämällä siihen ihanteen äidin tilapäisestä vetäytymisestä työmarkkinoilta kotiin hoitamaan pientä lasta (vrt. Rissanen 2000, 82). Yhdessä erilaisten rakenteellisten ja ideologisten tekijöiden kanssa etuus on johtanut siihen sukupuolittuneeseen tilanteeseen, joka pienten lasten hoidossa Suomessa vallitsee. Sukupuolisopimusta vahvistavat sukupuolten välisen tasa-arvon epäkohdat, kuten miesten ja naisten elämiä määrittävät taloudelliset ja työmarkkinoiden rakenteisiin liittyvät erot sekä äitiyteen ja isyyteen kohdistuvat erilaiset moraaliset vaatimukset. Samalla sukupuolisopimus kuitenkin myös uudelleentuottaa näitä ulottuvuuksia.

Koska perhevapaajärjestelmät ovat luonteeltaan normatiivisia (esim. Ferrarini 2003, 32), on lasten kotihoidon yhteiskunnallinen tukeminen päiväkotihoidon vaihtoehtona tuottanut hierarkkisuutta näiden kahden hoitomuodon välille. Tämän ohella psykologinen diskurssi lasten kotihoidon paremmuudesta ja päivähoidon vahingollisuudesta on ollut omiaan vahvistamaan kotihoidon paremmuutta lastenhoitomuotona. Sen, että isälle on korvamerkitty vanhempainvapaasta vain muutama viikko, voisi tulkita niin, että isän osallisuutta lastenhoidossa pyritään lisäämään, mutta vapaan lyhyydestä päätellen isä nähdään kuitenkin ennemminkin äidin apurina kuin tasa-arvoisena hoivaajana. Perhevapaiden pitäminen liitetään siis ennen kaikkea äiteihin. Lasten kotihoidon tuen sukupuolineutraalius ja valinnanvapauden korostaminen eivät ole vieneet sukupuolisopimusta jaetun vanhemmuuden suuntaan,

vaan ne ovat sen sijaan johtaneet sukupuolisopimukseen, jossa naisten hoivavastuu on korostunut. Lasten kotihoidon tuki on täten ollut omiaan uusintamaan sukupuolittunutta ymmärrystä perheen ja työn yhdistämisestä (Leira 2002a, 88). Myös Hirdman (1998, 44–45) on tulkinnut Ruotsin 1990-luvun lyhytikäistä lasten kotihoidon tuki -etuutta näin. Uusliberalistinen yksilöllistä valintaa korostava sosiaalipolitiikka on siis omiaan uudelleentuottamaan sukupuolijärjestelmää.

Vaikka naisten ansiotyö on normalisoitunut jo monta vuosikymmentä sitten ja vaikka naiset ovat keskimäärin miehiä koulutetumpia (Tilastokeskus 2013b), liitetään heihin yhä velvollisuus hoitaa pientä lasta kotona. Subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta ja sukupuolineutraaleista perhevapaista huolimatta pieniä lapsia hoitaa kotona lähes aina näiden äiti. Tätä tilannetta kuvaa mielestäni hyvin Ulrich Beckin ja Elisabeth Beck-Gernsheimin (2001, 55–56) ajatus siitä, että naisten yksilöllistymisprosessi on jäänyt keskeneräiseksi: naiset ovat päässeet liikkumaan yksityisestä julkiseen elämänpiiriin, mutta jääneet kuitenkin kiinni näiden välitilaan. Tasapainoilu näiden kahden elämänpiirin välillä merkitsee sitä, että perheen ja työn suhde muodostuu ambivalentiksi. Pohtiessaan perheen perustamista koulutetut keskiluokkaiset naiset punnitsevat mahdollisuuksiaan yhdistää työn vaatimukset ja hyvä äitiys toisiinsa (Närvi 2014, 106). Mahdollisuus toteuttaa itseään mielekkäässä työssä ja intensiivisen äitiyden ihanne aiheuttavat ristiriidan, johon naisten on löydettävä ratkaisu. Koska pienen lapsen äidin työkeskeisyys näyttäytyy kulttuurisesti negatiivisena, ratkaistaan tämä dilemma usein jäämällä väliaikaisesti kotiin hoitamaan pientä lasta (Jallinoja 2006, 175).

Työelämästä kotiin vetäytyminen pidemmäksi aikaa saattaa kuitenkin aiheuttaa huolta oman työuran kannalta (Lupton 2000, 61–62). Joidenkin haastateltavien kohdalla huoli oli myös materialisoitunut ongelmina töihin palatessa. Haastattelupuheessa perhevapaan työuralle tuoma potentiaalinen riski rakentuu eri tavoin riippuen siitä oliko haastateltavalla työtä, johon palata. Esimerkiksi väitöskirjan tekemisen joustavuus ja mahdollisuus osa-aikatyöhön tarkoittavat sitä, että hoitovapaa ei merkinnyt täydellistä irrottautumista työstä. Korkeakoulutuksen ja pitkän perhevapaan välinen suhde näyttäytyy haastatteluaineistossa kaksijakoisena. Toisaalta koulutuksen tuoman inhimillisen pääoman rapautuminen hoitovapaan aikana aiheuttaa stressiä oman työmarkkina-aseman kannalta erityisesti silloin, kun oman työuran tulevaisuus vaikuttaa epävarmalta. Toisaalta taas juuri tämän kyseisen inhimillisen pääoman turvin myös

uskalletaan jättäytyä pois töistä, sillä koulutus tuo uskoa omaan osaamiseen ja ammattitaitoon, minkä luotetaan johtavan myös itseä tyydyttävään urakehitykseen. Inhimillisen pääoman menetyksiä pyritään myös vähentämään erilaisin keinoin, kuten esimerkiksi opiskelemalla tai tekemällä osa-aikatyötä.

Kaiken kaikkiaan tuntuu hyvin yllättävältä, että haastateltavani pyrkivät vain harvassa tapauksessa ratkomaan työn ja perheen yhdistämisen ongelmaa jaetun vanhemmuuden kautta. Korkeakoulutetuilla naisilla voisi useamman vuoden opiskelun perusteella olettaa olevan halua toteuttaa itseään työelämässä, mikä helpottuisi, jos myös lasten isä jäisi kotiin hoitamaan lapsia. Korkeasti koulutettu henkilö ei toki välttämättä ole työkeskeinen ihminen, ja toisaalta koulutus ei aina johda mielekkääseen ammattiin, jolloin kotihoidon tuen käytön voisi nähdä kaivattuna taukona työelämästä (vrt. Repo 2012, 131; Kilpeläinen 2009, 87–89). Omista haastateltavistani useimmat eivät kuitenkaan olleet ehtineet kerryttää paljoakaan työkokemusta valmistumisen ja kotiin jäämisen välillä, jolloin tämä perustelu asettuu kyseenalaiseksi: miksi pitää tauko, jos työura ei vielä ole kunnolla alkanutkaan? Tässä mielessä kotiin jäämistä voisi tulkita suhteessa työelämän epävarmuuteen: perhe ja lapset saattavat tarjota elämään sellaista vakautta, jota työelämä ei enää pysty tarjoamaan (Oinonen 1999, 177; Halrynjo & Lyng 2009, 334).

Ennen kaikkea tulkitsen perhevapaiden jakamattomuuden kuitenkin naisten haluksi pitää kiinni sekä äitiyden ensisijaisuudesta että elämästä kodin ulkopuolella. Isän suurempi osallisuus pienen lapsen hoidossa vapauttaisi äidin osallistumaan paremmin työelämäänsä, mutta se veisi samalla pohjaa äidinhoivan hegemonialta. Tilapäisen kotiäitiyden sukupuolisopimuksessa sukupuolijärjestelmän tukipilarit sukupuoliero ja -hierarkia ovat siis säilyneet. Ero sukupuolten välillä näkyy sekä vanhemmuudessa että ansiotyöhön osallistumisessa ja niihin liittyvissä velvollisuuksissa. Myös sukupuolittunut hierarkia on näissä molemmissa läsnä: miehen ansiotyö määrittyy naisen ansiotyötä tärkeämmäksi, joskin vanhemmuudessa nainen on miestä korkeammalla hierarkiassa, mitä voisi selittää Hirdmanin ajatuksella sukupuolijärjestelmän kompensatioverkostoista.

Oleminen vanhemmuuden hierarkiassa ylempänä tuo kuitenkin naisille oikeuksien ohella myös velvoitteita, joista keskeisin on jättäytyminen kotiin hoitamaan pientä lasta.

Täten kompensatioverkosto uudelleentuottaa työelämän hierarkiaa ja sukupuolieroa, sillä nainen lapsen ensisijaisena hoivaajana näyttäytyy mieheen nähden erilaisena työntekijänä. Sukupuolijärjestelmän näkökulmasta äidin ja isän samamääräinen osallistuminen sekä ansiotyöhön että lastenhoitoon vaarantaisi heidän välisensä sukupuolieron (vrt. Lammi-Taskula 2007, 146; Vuori 2001, 361) ja rikkoisi myös sukupuolten vastakkaisuuteen perustuvaa heteronormia.

Voisiko perhevapaiden tasa-arvoisempaa jakamista vanhempien kesken sitten edesauttaa perhepolitiikalla? Vaikuttaisi siltä, että perhepolitiikan piirissä yritetään yhä ratkoa jo 1970-luvulla esitettyä kysymystä siitä, kuinka isät saataisiin jakamaan enemmän lastenhoitovastuuta äitien kanssa (Varjonen 2011, 99). Perhevapaiden sukupuolittuneen käytön tuottamien ongelmien korjaamiseksi on ehdotettu ansiosidonnaisen vanhempainvapaan pidentämistä 18 kuukauden pituiseksi ja sen pilkkomista kolmeen osaan jaettavaksi vanhempien kesken. Isälle kiintiöity kuuden kuukauden vanhempainvapaa olisi omiaan edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä julkisen että yksityisen piirissä. (Salmi & Lammi-Taskula 2010.) Vapaan ansiosidonnaisuuden myötä talouden merkitys perhevapaiden jakamisessa pienenesi, jolloin isän kotiin jääminen mahdollistuisi paremmin kuin kotihoidon tuen systeemissä. Samaten, jos isä pitäisi vapaansa lapsen täytettyä vuoden, ei myöskään imetys olisi tällöin esteenä hänen kotiin jäämiselleen. Myös kulttuuristen oikeuksien painopiste muuttuisi, sillä isälle korvamerkitty perhevapaa viestittäisi, että isällä on *oikeus* jäädä vapaalle, mikä voisi helpottaa isien neuvotteluja perhevapaiden jakamisesta niin kotona kuin työpaikalla (vrt. Lammi-Taskula 2007, 156).

Vanhempainvapaajärjestelmän uudistaminen tällä tavalla merkitsisi myös sukupuolijärjestelmän pilarien kyseenalaistumista, sillä isälle korvamerkitty pitkä vanhempainvapaaajakso pyrkisi muuttamaan miesnormia tai ainakin liittäisi miesihanteeseen myös perinteisesti naisiin liitettyä hoivaavuutta (vrt. Huttunen 2001, 171). Tällöin työelämästä vetäytyminen lapsenhoidon vuoksi ei myöskään yhdistyisi enää pelkästään naisiin, mikä voisi parantaa erityisesti nuorten naisten asemaa työmarkkinoilla. Tämä olisi myös konkreettinen askel kohti sitä kahden elättäjän ja kahden hoivaajan mallia, jota Suomessa on jo pitkään pidetty ihanteena. Muussa tapauksessa tilanne näyttää synkältä: on arvioitu, että nykyinen sukupuolten tasa-

arvo vanhempainvapaiden käytössä saavutetaan noin kahdensadan vuoden päästä (Salmi & Lammi-Taskula 2010, 2).

Tutkielman päätteeksi todettakoon, että vaikka kymmenestä haastattelusta koostuvasta aineistosta ei voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä, on tarkasteluni kuitenkin havainnollistanut tapoja, joilla kulttuurissamme merkityksellistetään esimerkiksi äitiyttä. Myös aiempi aiheeseen liittyvä tutkimus antaa tukea tutkimustuloksilleni, mikä lisää osaltaan niiden pätevyyttä. Diskursiivinen analyysi sekä haastattelutilanteen vuorovaikutuksen pohtiminen ovat mielestäni tuoneet tärkeää lisäarvoa haastattelupuheen tulkinnalle. Jos olisin keskittynyt ainoastaan haastateltavieni perusteluihin kotiin jäämiselleen, olisi ilmiöstä syntynyt yksiselitteisempi kuva. Nyt sen sijaan olen analyysissäni havainnollistanut, kuinka merkityksistä neuvotellaan ja samasta asiasta puhutaan eri tavoin eri yhteyksissä.

Tulkintojen tekeminen ei koskaan ole irrallista tulkitsijan maailmankuvasta. Tätä tutkielmaa tehdessäni en ole voinut irrottautua käsityksestäni siitä, mitä on sukupuolten tasa-arvo ja miten sitä tulisi edistää. Olen kuitenkin pyrkinyt lisäämään tulkintojeni perusteltavuutta liittämällä tekstiin aineistolainauksia ja täten tehnyt analyysistäni läpinäkyvämpää. Olen paikoin esittänyt myös useampia tulkintatapoja. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että tulkitsemalla aineistoa tietyllä tavalla rakennan myös itse kuvaa esimerkiksi äideistä. Diskurssianalyttisesti ajatellen osallistun myös itse tällä pro gradu -tutkielmalla todellisuuden rakentamiseen.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Alasuutari, Maarit (2003): Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Gaudeamus, Helsinki.

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Anttonen, Anneli (1994): Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere, 203–226.

Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea ja Nätkin, Ritva (toim.) 1994: Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere.

Anttonen, Anneli (1999): Lasten kotihoidon tukin suomalaisessa perhepolitiikassa. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Bailey, Lucy (1999): Refracted Selves? A Study of Changes in Self-Identity in the Transition to Motherhood. *Sociology* 33 (2), 335–352.

Beck, Ulrich ja Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995): *The Normal Chaos of Love*. Polity Press, Cambridge.

Beck, Ulrich ja Beck-Gernsheim, Elisabeth (2001): *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. Sage, Lontoo.

Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002): *Reinventing the Family. In Search of New Lifestyles*. Polity Press, Cambridge.

Becker, Gary S. (1981/1994): *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge.

Berg, Kristiina (2008): Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöliitto, Helsinki.

Birns, Beverly (1999): Attachment Theory Revisited: Challenging Conceptual and Methodological Sacred Cows. *Feminisms & Psychology* 9 (1), 10–21.

Bowlby, John (1952): *Maternal Care and Mental Health. A Report Prepared on Behalf of the World Health Organization as a Contribution to the United Nations Programme for the Welfare of Homeless Children*. World Health Organization, Geneve.

Borchorst, Anette (2008): Scandinavian Welfare Policies, Gender Equality and Globalization. Gendering ‘Globalization’. Third Sino-Nordic Women and Gender Studies Conference, Kuningas, Kiina.

Cleary, Rose J. (1999): Bowlby’s Theory of Attachment and Loss: A Feminist Reconsideration. *Feminism & Psychology* 9 (1), 32–42.

Crompton, Rosemary (2006): *Employment and the Family. The Reconfiguration of Work and Family Life in Contemporary Societies*. Cambridge University Press, Cambridge.

Crompton, Rosemary, Lewis, Suzan ja Lyonette, Clare (2010): Introduction: The Unravelling of the 'Male Breadwinner' Model – and Some of its Consequences. Teoksessa Rosemary Crompton, Suzan Lewis ja Clare Lyonette (toim.): *Women, Men, Work and Family in Europe*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 1–16.

Crompton, Rosemary, Lewis, Suzan ja Lyonette, Clare (toim.) 2010: *Women, Men, Work and Family in Europe*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Den Dulk, Laura ja Van Doorne-Huiskes, Anneke (2010): Social Policy in Europe: it's Impact on Families and Work. Teoksessa Rosemary Crompton, Suzan Lewis ja Clare Lyonette (toim.): *Women, Men, Work and Family in Europe*. Palgrave Macmillan, Hampshire, 35–57.

Deven, Fred ja Moss, Peter (2002): Leave Arrangements for Parents: Overview and Future Outlook. *Community, Work & Family* 5 (3), 237–255.

Dienhart, Anna (1998): *Reshaping Fatherhood. The Social Construction of Shared Parenting*. Sage, Thousand Oaks.

Duncan, Simon (2007): Mothers' Work-Life Balance: Individualized Preferences or Cultural Construction? Teoksessa Diane Perrons, Colette Fagan, Linda McDowell, Kath Rey ja Kevin Ward (toim.): *Gender Divisions and Working Time in the New Economy. Changing Patterns of Work, Care and Public Policy in Europe and North America*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, 127–147.

Ellingsæter, Anne Lise (1999): Women's Right to Work: The Interplay of State, Market and Women's Agency. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies* 7 (2-3), 109–123.

Ellingsæter, Anne Lise (2003): The Complexity of Family Policy Reform. The case of Norway. *European Societies* 5(4), 419–443.

Ellingsæter, Anne Lise ja Leira, Arnlaug (2006): Epilogue. Teoksessa Anne Lise Ellingsæter ja Arnlaug Leira (toim.) *Politicising Parenthood in Scandinavia. Gender Relations in Welfare States*. Policy Press, Bristol, 265–278.

Ellingsæter, Anne Lise ja Leira, Arnlaug (toim.) 2006: *Politicising Parenthood in Scandinavia. Gender Relations in Welfare States*. Policy Press, Bristol.

Elvin-Nowak, Ylva ja Thomsson, Helene (2001): Motherhood as Idea and Practice. A Discursive Understanding of Employed Mothers in Sweden. *Gender & Society* 15 (3), 407–428.

Eräranta, Kirsi (2007): Olevasta tekijäksi? Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa Jaana Vuori ja Ritva Nätkin (toim.): *Perhetyön tieto*. Vastapaino, Tampere, 83–105.

Ferrarini, Tommy (2003): Parental Leave Institutions in Eighteen Post-war Welfare States. Swedish Institute for Social Research, Tukholma.

Fontana, Andrea ja Frey, James H. (2005): The Interview. From Neutral Stance to Political Involvement. Teoksessa Norman K. Denzin ja Yvonna S. Lincoln (toim.): The Sage Handbook of Qualitative Research. Third edition. Sage Publications, Thousand Oaks, 695–728.

Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003: Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki.

Gustafsson, Siv (2001): Optimal Age at Motherhood. Theoretical and Empirical Considerations on Postponement of Maternity in Europe. Journal of Population Economics 14 (2), 225–247.

Haataja, Anita (2005): Lasten hoitomuodon valintaoikeudet – mahdollisuuksia vai riskejä? Teoksessa Pentti Takala (toim.): Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kansaneläkelaitos, Helsinki, 80–109.

Haataja, Anita (2007): Suomalainen äitiys-, isyys ja vanhempainrahajärjestelmä: ylistämisestä alistamiseen? Teoksessa Anna-Maija Castrén (toim.): Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Helsinki, 14–37.

Haataja, Anita ja Hämäläinen, Ulla (2010): Viekö haikara tasa-arvon? Puolisoiden väliset tuloerot lapsiperheissä. Teoksessa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.): Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 76–117.

Hagemann, Gro ja Åmark, Klas (2000): Från ”husmorskontrakt” till ”jämsköldhetskontrakt”. Yvonne Hirdmans genusteori. Häftet för kritiska studier 33 (2), 4–27.

Halrynjo, Sigtona ja Lyng, Selma Therese (2009): Preferences, Constraints or Schemas of Devotion? Exploring Norwegian Mothers' Withdrawals from High-Commitment Careers. The British Journal of Sociology 60 (2), 321–343.

Hays, Sharon (1996): The Cultural Contradictions of Motherhood. Yale University Press, New Haven.

Helén, Ilpo (1997): Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Gaudeamus, Helsinki.

Hiilamo, Heikki ja Kangas, Olli (2009): Lasten kotihoidon tuki. Miksi idea menestyi Suomessa mutta ei Ruotsissa? Teoksessa Johannes Kananen ja Juho Saari (toim.): Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa. Minerva Kustannus Oy, Helsinki, 65–98.

Hirdman, Yvonne (1988): Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning. Kvinnovetenskaplig tidskrift (3), 49–63.

Hirdman, Yvonne (1990): Genussystemet. Teoksessa Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport. Statsrådsberedningen, Tukholma, 73–116.

Hirdman, Yvonne (1991): The Gender System. Teoksessa Tayo Andreasen, Anette Borchorst, Drude Dahlerup, Eva Ious & Hanne Rikken Nielsen: Moving On. New Perspectives on the Women's Movement. Aarhus University Press, Århus, 187–207.

Hirdman, Yvonne (1998): State Policy and Gender Contracts: the Swedish Experience. Teoksessa Eileen Drew, Ruth Emerek ja Evelyn Mahon (toim.): Women, Work and the Family in Europe. Routledge, Lontoo, 36–46.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2011): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.

Hochschild, Arlie (1989/2003): The Second Shift. Penguin, Lontoo.

Holli, Anne Maria (2002): Johdanto. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.): Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY, Helsinki, 12-31.

Holstein, James A. ja Gubrium, Jaber F. (2003): Active Interviewing. Teoksessa Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein (toim.): Postmodern Interviewing. Sage, Thousand Oaks, 67–80.

HS = Helsingin Sanomat (29.8.2013): ”Näistä asioista rakennepaketissa päätettiin”.

HS (25.9.2013): ”Oppositio: Kotihoidon tuen muutos suosii hyvätuloisia”.

Huttunen, Jouko (2001): Isänä olemisen uudet suunnat. PS-kustannus, Jyväskylä.

Ilmonen, Kari (2010): Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. PS-kustannus, Jyväskylä, 127–142.

Jallinoja, Riitta (1997): Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Gaudeamus, Helsinki.

Jallinoja, Riitta (2000): Perheen aika. Otava, Helsinki.

Jallinoja, Riitta (2006): Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Gaudeamus, Helsinki.

Jallinoja, Riitta (2009): Perhe yhdessä vapaa-aikana. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.): Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Gaudeamus, Helsinki, 49–77.

Jokinen, Arja (1999): Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen: Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere, 101–125.

Jokinen, Arja ja Juhila, Kirsi (1991): Diskursseja rakentamassa. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja A, Nro 2. Tampereen yliopisto, Tampere.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (1999): Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Eeva (2005): Aikuisten arki. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Eeva (2010): Kodin, työn ja talouden uusi järjestys. Janus 18 (1) 2010, 48–60.

Jolkkonen, Arja, Koistinen, Pertti ja Kurvinen, Arja (1991): Naisen paikka. Rakennemuutos, paikalliset työmarkkinat ja naiset. Tutkijaliiton julkaisusarja 71. Tutkijaliitto, Helsinki.

Juhila, Kirsi (2004): Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki, 20–32.

Julkunen, Raija (1994): Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere, 179–202.

Julkunen, Raija (1999): Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa Satu Apo (toim.) Suomalainen nainen Helsinki, Otava, 79–100.

Julkunen, Raija (2010): Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino, Tampere.

Kaplan, E. Ann (1992): Motherhood and Representation. The Mother in Popular Culture and Melodrama. Routledge, Lontoo.

Katainen, Elina (2013): Vapaus, tasa-arvo ja toverillinen rakkaus. Perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki.

Kela = Kansaneläkelaitos (2013b): Kansaneläkelaitoksen lapsiperhe-etuustilasto 2012. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Kiianmaa, Nelli (2012): Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Kilpeläinen, Riitta (2009): Pienen lapsen hoiva valinta- ja neuvotteluprosessina. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.): Työn hiipuvat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tutkimuksia 251. Tilastokeskus, Helsinki, 84–97.

Kinnunen, Ulla, Loikkanen, Eija ja Mauno, Saija (1995): Työn ja perheen vuorovaikutus: ongelmien yleisyys, syyt ja seuraukset. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 5. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Kivimäki, Riikka (2001): Hoitovapaat työpaikan ja perheen arjessa. Työraportteja 60/2001. Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto, Tampere.

Kolehmainen, Jani ja Aalto, Ilana (2004): Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen (toim.): Isäkirja. Vastapaino, Tampere, 9–26.

Kolehmainen, Jani ja Aalto, Ilana (toim.) 2004: Isäkirja. Vastapaino, Tampere.

Kolehmainen, Sirpa (1999): Naisten ja miesten työt: työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990. Tilastokeskus, Helsinki.

Korpinen, Johanna (1997): Lasten kotihoidon tuki ja sen muutokset 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 29. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna (2004): Sukupuolijärjestelmä, vanhempainvapaat ja isät. Teoksessa Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen (toim.): Isäkirja. Vastapaino, Tampere, 167–192.

Lammi-Taskula, Johanna (2007): Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. Stakes, Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna ja Salmi, Minna (2010): Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa Vaarama, Marja; Moisio, Pasi ja Karvonen, Sakari: Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, 198–215.

Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna (2008): Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Tilastokeskus, Helsinki.

Leira, Arnlaug (2002a): Updating the “Gender Contract”? Childcare Reforms in the Nordic Countries in the 1990s. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies* 10 (2), 81–89.

Leira, Arnlaug (2002b): Working Parents and the Welfare State: Family Change and Policy Reform in Scandinavia. Cambridge University Press, Cambridge.

Lewis, Suzan (1991): Motherhood and Employment: The Impact of Social and Organizational Values. Teoksessa Ann Phoenix, Anne Woollett ja Eva Lloyd (toim.): Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies. Sage, Lontoo, 195–215.

Liljeström, Marianne (1996): Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.): Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere, 111–138.

Lupton, Deborah (2000): ‘A Love/Hate Relationship’: the Ideals and Experiences of First-time Mothers. *Journal of Sociology* 30 (1), 50–63.

Mahon, Rianne (2002) Child Care: Towards What Kind of 'Social Europe'. *Social Politics* 9, 343–379.

Marin, Seija (1994): Lasten kotihoidon tuen järjestelmä. Teoksessa Sipilä Jorma (toim.): Rakkaudesta, velvollisuudesta ja rahasta. Kotihoidon tuki ja sen merkitys eri

osapuolille. Hyvinvoinnin tukiverkostot –julkaisuja. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki, 110–118.

Martiskainen de Koenigswarter, Heini (2006): Discursive Matrixes of Motherhood. Cultivating Decency and Emotion in Finnish and French Mother-Talk. Research Reports No. 249. Departement of Sociology, University of Helsinki, Helsinki.

Mélart, Leila (2008): Yhdistys 9:n taistelu lasten päivähoidon puolesta. Teoksessa Margaretha Mickwitz, Agneta Von Essen ja Elisabeth Nordgren (toim.): Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Gaudeamus, Helsinki, 25–55.

Mickwitz, Margaretha (2008): Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu. Teoksessa Margaretha Mickwitz, Agneta Von Essen ja Elisabeth Nordgren (toim.): Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Gaudeamus, Helsinki, 25–55.

Mickwitz, Margaretha, Von Essen, Agneta ja Nordgren, Elisabeth (toim.) 2008: Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle. Gaudeamus, Helsinki.

Miettinen, Anneli (2008): Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa. Licensiaatin tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Morgan, Kimberly J ja Zippel, Kathrin (2003): Paid to Care: The Origins and Effects of Care Leave Policies in Western Europe. Social Politics: International Studies in Gender, State and Society 10 (1), 49–85.

Nikander, Pirjo (2008): Constructionism and Discourse Analysis. Teoksessa James A. Holstein ja Jaber F. Gubrium (toim.): Handbook of Constructionist Research. The Guildford Press, New York, 413–428.

Nätkin, Ritva (2003): Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 16–38.

Närvi, Johanna (2014): Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Tutkimus 122. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Oinonen, Eriikka (1999): Perheet ja pärjääminen. Teoksessa Raimo Blom (toim.): Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Gaudeamus, Helsinki, 163–191.

Parsons, Talcott (1955): The American Family: It's Realitions of Personality and to the Social Structure. Teoksessa Talcott Parsons ja Robert F. Bales: Family, Socialization and Interaction Process. The Free Press, Glencoe, 3–34.

Phoenix, Ann, Woollett, Anne ja Lloyd, Emma (1991): Motherhood. Meanings and Practices. Sage, Lontoo.

Pietilä, Ilkka (2010): Ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere, 212–241.

Potter, Jonathan ja Wetherell, Margaret (2001): *Unfolding Discourse Analysis*. Teoksessa Margaret Wetherell, Stephanie Taylor ja Simeon J. Yates: *Discourse Theory and Practice. A Reader*. Sage, Lontoo, 198–209.

Pulkkinen, Tuija (2003): *Postmoderni politiikan filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.

Rantalaiho, Liisa (1993): Sukupuolisopimus. Teoksessa Hannele Varsa (toim.): *Turhaa työtä, Suomi-neito? Naisten työ rakennemurroksessa*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki, 1–9.

Rantalaiho, Liisa (1994): Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere, 9–30.

Rantalaiho, Minna (2012): Suomalainen lasten kotihoidon tuki pohjoismaisessa kehityksessä. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo ja Tapio Rissanen: *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 65–110.

Rapley, Tim (2007): *Interviews*. Teoksessa Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium ja David Silverman (toim.): *Qualitative Research Practice*. Sage, Lontoo, 16–35.

Repo, Katja (2007): Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. *Janus* 15 (3), 229–244.

Repo, Katja (2009): Pienten lasten kotihoito – puolesta ja vastaan. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi ja Minna Zechner (toim.): *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Vastapaino, Tampere, 219–237.

Repo, Katja (2012): Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo ja Tapio Rissanen: *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 111–150.

Rissanen, Tapio (2000): Naisten ansiotyömallin muotoutuminen. Työnteon, toimeentulon ja lasten hoidon järjestäminen Suomessa 1920–1980 –luvuilla. *Sosiaalipolitiikan pro gradu –tutkielma*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Rissanen, Tapio (2012): Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo ja Tapio Rissanen: *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 151–182.

Ronkainen, Suvi (1989): Nainen ja nainen – haastattelun rajat ja mahdollisuudet. Teoksessa Anneli Anttonen, Raija Julkunen, Mirja Satka ja Leila Simonen (toim.): *Sosiaalipolitiikka 1989. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja. Sosiaalipoliittinen yhdistys*, Helsinki, 65–78.

Rose, Nikolas (1999/2006): *Powers of Freedom. Reframing Political Thought*. Cambridge University Press, Cambridge.

Rossi, Leena-Maija (2010): Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 21–38.

Rotkirch, Anna (2000): Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Tommi Hoikkala ja J.P. Roos (toim.): *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Gaudeamus, Helsinki, 187–200.

Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (2005): Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (toim.): *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere, 22–56.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo ja Hyvärinen, Matti (2010): Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere, 9–38.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo ja Hyvärinen, Matti (toim.) 2010: *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere.

Salmi, Minna (2000): Kotihoidon tuki ja naisten asema: tutkimushaasteita ja tulkintaongelmia. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (1), 46–56.

Salmi, Minna (2004): Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (toim.): *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Stakes, Helsinki, 1–10.

Salmi, Minna ja Lammi-Taskula, Johanna (2010): 6+6+6 -malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. Päätösten tueksi 1/2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Luettavissa osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79834/2/f6cd5ed-58a1-490b-b365-937caa90fb1b.pdf?sequence=1>

Sipilä, Jorma (1992): Hoivatyötä halvemmalla. Tutkielma kotihoidon tuen periaatteista. *Janus* 1 (1), 47–59.

Sipilä, Jorma (1994): Aluksi. Teoksessa Jorma Sipilä (toim.): *Rakkaudesta, velvollisuudesta ja rahasta. Kotihoidon tuki ja sen merkitys eri osapuolille. Hyvinvoinnin tukiverkostot –julkaisuja*. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki, 7–8.

Sipilä, Jorma (toim.) 1994: *Rakkaudesta, velvollisuudesta ja rahasta. Kotihoidon tuki ja sen merkitys eri osapuolille. Hyvinvoinnin tukiverkostot –julkaisuja*. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Sipilä, Jorma, Rantalaiho, Minna, Repo, Katja ja Rissanen, Tapio (2012): Kotihoidon tuen merkitys ja tulevaisuus. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo ja Tapio Rissanen: *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 183–215.

Sipilä, Jorma, Rantalaiho, Minna, Repo, Katja ja Rissanen, Tapio (2012): Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Vastapaino, Tampere.

STM = Sosiaali- ja terveysministeriö (2013): Lapsi- ja perhepolitiikka Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 9. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Suoninen, Eero (1990): Kielen käyttö todellisuuden rakentajana. *Sosiologia* 27 (3), 229–231.

Suoninen, Eero (1993): Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (1993): Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere, 111–150.

Suoninen, Eero (1999): Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen: Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere, 14–36.

Sutela, Hanna (2007): Työ, hoiva ja perhe. Teoksessa Hanna Sutela ja Anna-Maija Lehto: Tasa-arvo työn takana. Työmarkkinat 2007. Tilastokeskus, Helsinki, 5–59.

Sutela, Hanna (2013): Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008. Tilastokeskus: tutkimuksia 259. Tilastokeskus, Helsinki.

Takala, Pentti (2000): Lastenhoito ja sen julkinen tuki. Tutkimuksia 110. Stakes, Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Taylor, Stephanie (2001): Locating and Conducting Discourse Analytic Research. Teoksessa Margaret Wetherell, Stephanie Taylor ja Simeon J. Yates: Discourse as Data. A Guide for Analysis. Sage, Lontoo, 5–48.

Tilastokeskus 2012: Perheet ja työ vuonna 2011. Työvoimatutkimus 2011. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus 2013a: Perheet 2012. Tilastokeskus, Helsinki.

Tilastokeskus 2013b: Väestön koulutusrakenne 2012. Tilastokeskus, Helsinki.

Tizard, Barbara (1991): Employed Mothers and the Care of Young Children. Teoksessa Ann Phoenix, Anne Woollett ja Eva Lloyd (toim.): Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies. Sage, Lontoo, 178–194.

Varjonen, Sampo (2011): Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus - ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 2000-luvulle. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 118. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Vuori, Jaana (2001): Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Vastapaino, Tampere.

Vuori, Jaana (2003): Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 39–63.

Wall, Karin (2010): Main Patterns in Attitudes to the Articulation Between Work and Family Life: A Cross-National Analysis. Teoksessa Rosemary Crompton, Suzan Lewis ja Clare Lyonette (toim.): Women, Men, Work and Family in Europe. Palgrave Macmillan, Hampshire, 86–115.

Wetherell, Margaret (2001): Themes in Discourse Research: The Case of Diana. Teoksessa Margaret Wetherell, Stephanie Taylor ja Simeon J. Yates: Discourse Theory and Practice. A Reader. Sage, Lontoo, 14–28.

Wetherell, Margaret, Taylor, Stephanie ja Yates, Simeon. J. (2001): Discourse Theory and Practice. A Reader. Sage, Lontoo.

Wood, Linda A. ja Kroger, Rolf O. (2000): Doing discourse analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text. Sage, Thousand Oaks.

Woollett, Anne ja Phoenix, Ann (1991): Afterword: Issues Related to Motherhood. Teoksessa Ann Phoenix, Anne Woollett ja Eva Lloyd (toim.): Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies. Sage, Lontoo, 216–231.

Yesilova, Katja (2009): Ydinperheen politiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Internet-lähteet

Helsingin kaupunki (2014): Lasten kotihoidon tuki ja Helsinki-lisä
<http://www.hel.fi/hki/Vaka/fi/Lapsen+hoitaminen+kotona> Luettu 3.1.2014.

Kela = Kansaneläkelaitos (2013): ”Kelasto”-hakukoneen raportit
Naiset kotihoidon tuen saajina 2012: <http://raportit.kela.fi/linkki/78961307>
Miehet kotihoidon tuen saajina 2012: <http://raportit.kela.fi/linkki/50608910>
Luettu 3.11.2013.

Kela (2014a): Kotihoidon tuen määrä. http://www.kela.fi/kotihoidon-tuki_maara Luettu 3.1.2014.

Kela (2014b): Isyysvapaan ajalta isyysrahaa.
http://www.kela.fi/isan-vapaat_isyysvapaa-ja-isyysraha. Luettu 3.1.2014.

THL = Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2014a): Vanhemmat eivät halua jakaa kotihoidon tukea kahtia
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=35528 Luettu 13.3.2014.

THL (2014b) Imeväisikäisten ravitsemus.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/ravitsemustietoa/suomalaiset/imevaisikaiset Luettu 16.1.2014.

THL (2014c): Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/perhevapaatutkimus/tilastotietoa_perhevapaiden_kaytosta Luettu 17.1.2014.

LIITEET

Liite 1. Haastattelupyyntö

Haastateltavia lasten kotihoidon tukea käsittelevään pro gradu -tutkielmaan

Etsin pro gradu -tutkielmaani varten haastateltavaksi korkeakoulutettuja naisia, jotka ovat hoitaneet

(tai hoitavat parhaillaan) lastaan kotona noin 2-vuotiaaksi tai pidempään. Olen kiinnostunut kuulemaan kokemuksia kotihoidon tuesta sekä pienten lasten kotihoidon mahdollistajana että yleisemmin työn ja perheen yhteensovittamisen välineenä sekä siitä, miksi perheessä on valittu juuri tämä hoitomuoto.

Pro gradu -tutkielma on osa opintojani Helsingin yliopiston sosiologian oppiaineessa. Haastattelut tullaan nauhoittamaan ja muutetaan sen jälkeen tekstimuotoon. Haastatteluilla kerätty aineisto käsitellään anonymiminä, jolloin haastateltavien henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa. Kerättyä aineistoa säilytetään huolellisesti niin, ettei haastateltavien anonymiteetti vaarannu.

Yhteydenotot:

Mirjami Markkinen

mirjami.markkinen@helsinki.fi

p. xxx-xxxxxxx

Liite 2. Haastattelurunko

- kerro itsestäsi ja elämäntilanteestasi

Taustatietoja (elleivät tulleet ilmi ed. kuvausosiossa)

- koulutus
- työpaikka
- perhe
- kauanko aikoo olla tai on ollut kotihoidon tuella
- onko ensimmäistä kertaa vai onko mahd. ollut aiemminkin muiden lasten kanssa

Lasten kotihoito

- miksi lasten kotihoito (eikä päivähoito)?
- mitkä tekijät painoivat vaa'assa päätöstä tehtäessä
- käsityksiä hyvästä lasten hoidosta, lasten tarpeista
- äitiys ja isyys
- miksi lasta hoidettiin kotona juuri tiettyyn ikään saakka?
- käytännön syyt, kasvatukselliset syyt tms?
- minkä verran seuraa keskustelua/tutkimusta koskien lasten kasvatusta/kehitystä?
- onko seurannut mediassa ollutta keskustelua kotihoidon tuesta? mitä mieltä?

Työelämä

- koulutus ja sen merkitys
- työtilanne - onko työ mihin palata?
- jos töitä, niin oliko hoitovapaalle jääminen ongelmaton?
- mitä odottaa työelämältä?
- ajatteleeko lasten kotihoidon aiheuttamalla tauolla olevan merkitystä työuraansa?
- ovatko mahd. vaikutukset tulleet esiin jossain yhteydessä
- olisiko kiinnostunut osa-aikatyöstä?

Sukupuoli/ tasa-arvo

- onko perheen isä käyttänyt jotain vapaita?
- millä perusteella päätettiin, että juuri äiti jää kotiin?
- oliko puhetta siitä, että isä jäisi kotiin?

- pohdittiinko asiaa mahdollisesti tasa-arvon/ perheen sis. työnjaon näkökulmasta?
- onko ajatuksia siitä, miksi naiset yleensä kotona?
- miten kotona olemiseen on suhtauduttu?

Talousasiat

- onko perheessä tehty laskelmia lasten hoitomuodon taloudellisesta kannattavuudesta?
- entä onko tehty laskelmia siitä kumman kannattaa jäädä kotiin?
- miten, jos mitenkään, tuen käyttö vaikuttaa taloudellisesti jokapäiväiseen elämään?

Ihannetilanne

- onko perheen ratkaisu ihanteellinen vai voisiko sitä parantaa jotenkin? jos kyllä niin miten?